
קול לובלין
"לובליבער שטימע"

מס׳ 8 ● כסלו-טבת תשל״ד ● תל-אביב ● דעצעמבער 1973 ● נומער 8

שנתון ארגוני הלובלינאים בישראל ובחו״ל ★ יערלעכע אויסגאבע פון די לובלינער אין ישראל און אין די תפוצות

מי יתן ותהיה זו המלחמה האחרונה!

גליון זה של „קול לובלין" הוכן בעצם-התבערה של ימי המלחמה, ומשום כך מובן כי מאמרנו הראשי מוקדש הפעם לנושא זה. הלא ליווינו כולנו בחרדה ובדאגה גדולה כל-כך את חיילי ישראל בשדות-הקרב של סוריה ומצרים, היינו גאים בנצחונותיהם וגם שפכנו דמעה לא אחת על הקברים הרעננים של הלוחמים-הגיבורים.

בהתלקחות האחרונה של מעשי-האיבה בין מדינת ישראל לבין התוקפנים הערביים היה גם „הבט לובלינאי": למאות משפחות מיוצאי לובלין היו בחזיתות בנים, נכדים, חתנים, קרובים וידידים. דפיקות-לבותיהם לגורל הילדים היו מלוות דפיקות-הלבבות של יוצאי עירנו בעולם — לגורל המדינה. נאמר-נא לעצמנו את האמת: הכל היה מוטל על כף-המאזנים! ביום הקדוש ביותר של היהודים, ביום-הכיפורים, שלחו קהיר ודמשק את צבאותיהן להתנפלות הבוגדנית-הפושעת על עמדות צה״ל ברמת הגולן וליד סואץ, כדי להשמידנו. 19 ימים ארכה האבקות-הדמים — ובפעם נוספת ניצח דוד את גלית, הגם שהמחיר בעד הנצחון היה גבוה ויקר.

דורנו חי עם „מיספור" של מלחמות: רבים זוכרים עוד את מלחמת-העולם הראשונה וטבח-העולם השני — ידוע לכל. מאז קמה המדינה — מתחילה שוב הספירה: 1948 (מלחמת-השחרור), 1956 (מיבצע-קדש, סיני), 1967 (מלחמת ששת הימים), 1968—1970 (מלחמת ההתשה), ומלחמת יום-הכיפורים מאוקטובר 1973, אשר לפי תפיסות מצרים וסוריה צריכה היתה „להחזיר בכוח מה שנלקח בכוח". למזלנו, הסתיימה גם תוקפנות ערבית זו — כמו כל אלו שקדמו לה — בנצחוננו.

אבל למרות כל הנצחונות במלחמות, לא זכינו בשלום. גם עכשיו אין ערובות בטוחות לחיי-שלום עם שכנינו, על אף הנצחון של צבא ההגנה לישראל והעורף המוצק החזק וחומת-המגן הנהדרת — העם היהודי בתפוצות, אשר הזדהה כל-כך בנאמנות עם מדינת-ישראל. כלום חושבים השליטים הרודנים של ארצות ערב ואפוטרופסם — ברית-המועצות, כי העם היהודי, אשר עמד בנסיונות גורליים וחזר אחרי שנות אלפיים לביתו בהחלטתו הנחושה להישאר כאן — ירשה שישמידוהו? ששארית הפליטה של מאידאנק ואוישוויץ תרשה לערבים לחזור על הניסוי ההיטלראי?

על מעשי-הגבורה בימי-אוקטובר בישראל ייכתב עוד הרבה, אם כי מה שכבר פורסם עד כה — עשוי למלא ספריות שלמות. ברצוני להסתפק כאן בכמה „דוגמות לובלינאיות", המשקפות נאמנה את מצב-רוחם ורגשותיהם של אחינו בעולם כולו.

כותב הטורים האלה קיבל כעשרה טלפונים מחוץ-לארץ, מבני-עירנו מודאגים, אשר רצו לדעת על מצבנו במלחמה. הראשון, כתמיד, היה ישראל איזנברג מלוס-אנג׳לס, אחריו — מייק רוזנבוש מניו-יורק; קצת מאוחר יותר — שמואל זילברשר ממלבורן; ד״ר מרדכי ליכטפלד מקארניו (בלגיה), זוברמן מפאריס; פישל רוזנבוש מבריסל — ועוד ועוד. בדאגה ובחרדה שאלו הם על יוצאי-לובלין בישראל, על הילדים המגוייסים, כלום נכונות הידיעות על הצלחות הערבים, והעיקר: האם זקוקים אנו לעזרה? מה יכולים הם לעשות שם למעננו?

גם מכתבים הגיעו, עם הרבה שאלות על מצבנו. כתבו סאָם ברייטר ממונטראול, מילשטיין מסאן-פראנציסקו, גיטלה שילדקרויט, משה זלצמן ושמואל וייסברוט מפאריז. כמו-כן עקבו אחרי המאורעות באוסטרליה ודרום-אמריקה. שוב הרגשנו שאנחנו משפחה לובלינאית אחת.

ידועים לנו גם מקרים, שילדי יהודים מלובלין התאמצו ממש לבוא לישראל ולעזור במקום בכל מה שיהיה דרוש לנו ורבים מילדיהם נמצאים מזמן בארץ ולוחמים בחזיתות.

והצד השני של המטבע: אני חושב על — הקרבנות של בנינו היקרים, אשר במותם מות גבורים הבטיחו את החיים של כולנו. כל משפחת יוצאי לובלין בעולם ובישראל שרויה ביגון ובאבל על אבדן כל-כך הרבה חיים צעירים, אשר נפלו בהגנת מולדתנו. ביחוד משתתפים אנו בכאבם-בצערם של בני-עירנו (ראה עמ׳ 2—3).

תנחומינו, השתתפותנו בצער ועידודנו למשפחות האבלות. אמונתנו ותקותנו, שאלה יהיו הקרבנות האחרונים על מזבח העצמאות היהודית. תשוקתנו החמה, שתהיה מלחמה זו האחרונה למען עמנו.

דוד שטוקפיש

teatrnn.pl

ואלה הבנים של יוצאי עירנו שנפלו במלחמת יום־הכפורים

„ישא נא כל עם ישראל, יחד עם המשפחות השכולות, את זכר גיבוריו בליבו, ובלהט תקוותם והקרבתם ימצא ניחומים".

(מפקודת־יום של הרמטכ"ל דוד אלעזר, לזכר הנופלים)

אמיתי הלפרין ז"ל

נולד ב־15 באפריל 1952 בחיפה — נפל ב־16 באוקטובר 1973 בסיני. בנם של בסיה לבית ציגלמן מלובלין ודוד הלפרין מצ'ורטקוב.

אמיתי הצטיין בלימודיו. את ביה"ס התיכון סיים בגיל 17, לאחר ש„קפץ" כיתה בביה"ס היסודי. לאחר בחינות הבגרות התגייס לצבא, למרות שגילו הצעיר עוד לא חייב לזה. כחניך „השומר הצעיר" הצטרף אמיתי לגרעין נח"ל, שהשלים את קיבוץ גשר. בזמן שהותו בקיבוץ שימש כמורה למתמטיקה בביה"ס היסודי. זכה להצלחה רבה והוקרה בקרב התלמידים.

כשונא מלחמות, בחר בצבא תפקיד הומניטרי מובהק — חובש קרבי. בגמר השירות הסדיר בצבא, עמד בהצלחה בבחינות־כניסה לטכניון בחיפה ונתקבל לפקולטה להנדסת תעשיה וניהול. בעתיד הקרוב עמד להינשא.

במלחמת יום הכיפורים הצטיין בקרבות ליד התעלה. נפל בזמן פינוי נפגעים. מותו היא אבידה להוריו, לאחותו רותי, מורה בביה"ס תיכון ולכל המשפחה. בחייו הקצרים גרם למשפחה הרבה נחת ואושר. זכרו יהיה שמור לעד!

ה. ב.

סרן משה ויתקין ז"ל

נפל בקרב, ביום השלישי למלחמת יום הכפורים, בחזית המצרית, בגזרה הצפונית של התעלה, כאשר הסתער עם פלוגת טנקים שעמד בראשה, על האויב שעלה עליהם עשרות מונים בכמות, בשריון, בכוח האש ובטיב הנשק החדיש.

בין הראשונים הופיע ביום הכיפורים בבסיס היחידה ובין הראשונים גם יצא ממנו עוד באותו היום. עם כמות מצומצמת של לוחמים ושנקים שהספיק לארגן, בכדי למהר ולעמיד בפרץ, לבלום את האויב ולהסתער עליו.

וכך הוא נפל בעומדו בצריח הטנק בזמן ההסתערות ובלם בגופו ובנפשו יחד עם הרבה מחבריו לנשק שנפלו באותו הקרב נפצעו, נשבו או נעדרו, את התקדמות האויב, בימים הראשונים והקשים ביותר של המערכה.

מוישיק, כפי שקראו לו בלשון חיבה, נולד בתל־אביב בשנת 1944 להוריו יוצאי ליטא. לאחר גמר הטכניון בחיפה בהצטיינות, עבד כמהנדס בנין באחד המשרדים ההנדסיים הטובים ביותר בארץ והשתתף, בין היתר, בבנין אוניברסיטת חיפה, התחנה המרכזית בת"א, „דיזנגוף סנטר" וכו', ויחד עם זה המשיך ללמוד ניהול וכלכלה באוניברסיטת תל־אביב.

מאביו, המהנדס דוד ויתקין, מאנשי גדוד העבודה ואיש ההגנה, ספג את להט העבודה ורוח ההתנדבות וההקרבה ומאמו רבקה — להסביר פנים, לעזור לזולת ואהבת האדם והטבע. היה חביב על כולם. דאג למשפחתו, לחבריו, לפקודיו, לאנשים שעבדו במחיצתו ועמד תמיד לרשותם בעצה ובמעשה.

בתקופה האחרונה ניהל את „שבח", מפעל לבתים טרומיים ברמלה, למען עוד לים חדשים. בעבודה זו עשה לילות כימים והפליא לעשות במרצו, בכשרונו, בפקחותו וברצונו העז לעשות כל דבר בשלמות ובדרך הטובה ביותר.

המנוח, השאיר אחריו הורים שכולים, את עדי בנו, שטרם מלאו לו שנתיים, את טיבי אשתו, מבית סימה ושמואל מנדלסברג מיוצאי לובלין, גם הם מותיקי הארץ והגנתה, ומשפחה אבלה, עטופת יגון וצער־רב על אבדן בחיר בניה.

על משה ויתקין ז"ל וחבריו למערכה, ניתן לאמר את אמרתו המפורסמת של צ'רצ'יל המנוח, לאחר מלחמת עולם השניה: „מעולם לא היו חייבים כה רבים לכה מעטים"...

שם

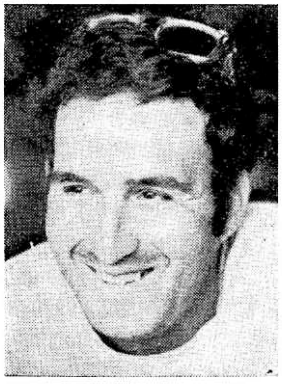

יעקב ז'יטומירסקי ז"ל

(בנם של חנה ויהודה ז'יטומירסקי)

יעקב נולד ב־6.6.1947 בקיבוץ עמיר. אלה ימי מאבק היישוב שקדמו להקמת המדינה. בהיותו בן שנה אחת, פונה ביחד עם כל ילדי הגליל העליון לחדרה, שלא יאונה לפעוטים אלה כל רע, עד יעבור זעם. חינוכו קיבל ברוח חלוצית, בערכים של עזרה, כבוד והבנה לזולת, ערכים לעבודה וחברה ישראלית חדשה, יפה יותר.

בסיימו בית־ספר תיכון ובקבלו תעודת בגרות, פנה דרכו לנח"ל וככה הגיע לקיבוץ נירים שבנגב המערבי, מול רצועת עזה, בו מצא אושרו החברתי והאישי. זרה היתה לו הרדיפה אחרי הקריירה ואחרי תוארים אקדמאיים ונהנה הנאה מלאה מחיי השיתוף שבקבוץ, מאוירה כפרית ושיתופית, מעבודת שדה וכו'.

בדיוק לפני שנתיים, בנובמבר 1972, בעבדו שדות המשק בטרקטור, עלה לפתע על מוקש שהוטמן ע"י מחבלים. הטרקטור נהרס ויעקב ניצל, הודות לדיפון המשוריין.

הוצע לו להשתלב במערכת ההגנה המרחבית — והוא סירב, מתוך חשש שזה יחשב לו כהתחמקות או השתמטות. במוצאי יום הכפורים גויס לסיירת השריון, שמשמשת כעיניים לטנקים. באותו לילה הורד לחזית טסה שבגזרה המרכזית בקירבת המתלה. 13 ימים שהה בקו האש הראשון. 8 מכתבים הגיעו ממנו, שכולם נכתבו להרגעת משפחתו שבעורף.

בשמחת תורה, בשעה 4 אחה"צ, כרע ונפל בעברו השני של התעלה, בחפותו באש על חיילים־חבריו, שעסקו בחילוץ פצועים.

השאיר אחריו הורים שכולים, אשתו אראלה, בת בת־שנתיים דגנית, אחות ומשפחתה. כולם עטופים יגון וכאב.

יהי זכרו ברוך!

יז

✶

יענקלה היקר, השארת משפחה צעירה אחריך, הורים, אחות וקיבוץ שלם שאכן תלה תקוות רבות במרץ וברצון לפעולה שנחונת בהם.

עברת את כל השלבים של הכנה לקראת חיים בקבוץ, והשלב העקרי שאליו

teatrnn.pl

חונכת בכל כ"ה שנות חייך והוא — חבר קבוץ. לא זכית לשאת תואר זה במשך שנים רבות, אך גם בשנים המ־עטות נשאת על כתפיך תפקידים קשים, ועם כל הקושי שבהם, הצלחת בעקשנות המאפיינת אותך, להתגבר על המכשולים.

והנה היה מי שהכריע אותך ואת כל שנות חייך היפות שעברת עד הלום, ואתה בעצומה של הקמת משפחה בקבוץ.

אראלה ודגנית, אין ניחומים למקרה האכזרי שיד הגורל אכן הכריעה בו.

נקווה רק, שבדמם היקר של בנינו ואבותינו שנפלו במערכה, נחתום את חוזה השלום ונחסוך דם יקר בעתיד.

יהי זכרו ברוך!

(מתוך עלון פנימי של קבוץ נירים)

*

אחי? לא היה גבור

הכדור עשה דרכו הישר ללב.
ממרומי הזחל"ם, גבוה, בהיר מבט ויפה־תואר
כרע נפל.
הוא לא היה גבור. כל־כך נבהל כששמע
שיש מלחמה.
והלך.
הוא לא היה מפקד. לא אהב את הצבא.
היה חייל פשוט.
וכשצריך היה לחלץ פצועים —
הלך.
הוא לא היה חייל באפיו. אהב את עבו־
דתו בשדות,
את אשתו, את בתו הקטנה.
ועכשיו —
הוא הלך...
ואנו —
איך נלך בלעדיו?
והרי אין אנו גבורים.

נטע

פסח זילברשטיין ז"ל

(בנם של מרדכי ונשה זילברשטיין מחיפה)

פסח יקירנו נולד בורוצלב שבפולין ב־14 לנובמבר 1949. עלה ארצה עם הוריו ואחותו ב־1956, בעצימה של מלחמת־סיני. סיים את ביה"ס היסודי „דרור" בקרית־אליעזר בחיפה. בביה"ס הריאלי העברי בחיפה המשיך את לימודיו ועמד בהצלחה בבחינות הבגרות במגמה הרי־אלית.

התגייס לצה"ל בנובמבר 1968 ושירת ביחידה־קרבית — טיירת גולני. עם שח־רורו בנובמבר 1971, החל לעבוד כמתכ־נת במכון לסטטיסטיקה ולמכון משרדי בע"מ, במקביל לעבודתו, למד בטכניון בפקולטה למתמטיקה שמושית.

פסח גוייס לשירות המלואים במוצאי יום־הכפורים ונפל במערכה בסיני ב־7.10.73.

יהי זכרו ברוך!

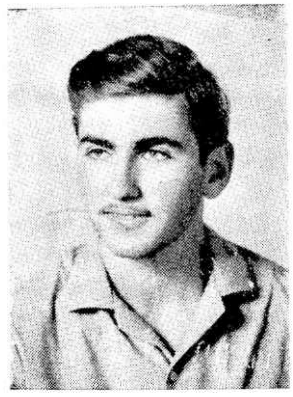

סגן־משנה ירמיהו טנא ז"ל

בנם של חיקה גרינוולד מלובלין
ומשה טנא מצ'רנוביץ

ס/מ ירמיהו טנא נולד בשנת 1952 בקיבוץ שמיר. בשנת 1958 עברה המש־פחה לקיבוץ מענית, בו סיים ירמיהו את המוסד החינוכי של השומר הצעיר, המשותף ל־4 קיבוצים: מצר, ברקאי, עין שמר ומענית. הוא היה תלמיד מצ־טיין לא רק בלימודים, אלא גם ביחסים עם החברים מספסל הלימודים. מקובל על החברה והמורים, פעיל ומסור.

בשנת 1970 התגייס לצה"ל, לחיל־התותחנים. גמר בהצטיינות גבוהה את קורס הקצינים. אהוב היה על החיילים והקצינים. התפעלו מכושרו הגופני ומ־יכולתו האינטלקטואלית. ביום שני של מלחמת הכיפורים, ב־7.10.1973 נפל בקרב ברמת הגולן — והוא רק בן 21 היה.

יהי זכרו ברוך!

סגן אילן שמעיה ז"ל

(חתנם של יעקב ורחל אקרמן מכפר־זרבורג)

אילן נולד ב־6.10.1949 בירושלים. בעת הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו, נהרג אחיו הבכור בקרבות בירושלים. אילן התחנך בקיבוץ אשדות־יעקב, שם סיים את בית־הספר היסודי. אח"כ, למד בתיכון מקצועי „אליאנס" בירושלים. בסיימו את לימודיו העל־יסודיים, התגייס לצה"ל וב־גמרו את שרותו הסדיר, עבר קורס קצינים וסיים כחניך מצטיין. מרבית שרו־תו הצבאי שירת בסיני, כקצין קשר גדודי. הצליח מאד בתפקידו, המשיך להתקדם. לפני מספר חודשים סיים בהצלחה קורס למפקדים בכירים בצה"ל. הוא ירד לסיני ערב יום־הכיפורים — לא חזר משם. הוא נפל בסיני, תוך מילוי תפקידו כר־אוי למפקד בצה"ל. בדרכו לחלץ פצוע, נפגע ונהרג. השאיר אשה בהריון. נקבר ב־21,10 בבית הקברות הארעי בבארי.

מיר בייגן די קעפ אויף די פרישע קברים פון אונדזערע העלדן, די טייערע קינדער פון לובלינער:

אמיתי האַלפערין; סרן משה ויתקין; יעקב זשיטאַמירסקי; פסח זילבערשטיין; סגן־משנה ירמיהו טנא; סגן אילן שמעיה

וואָס זענען געפאַלן אין דער יום־כיפור מלחמה, באַשיצנדיק מדינת ישראל.

מיר באַטייליקן זיך אינעם צער און ווייטיק פון די פאַר־יתומטע משפחות. אונדזער טרייסט די עלטערן, אלמנות, קינדער, ברידער, שוועסטער און די פאַמיליעס.

יידן פון לובלין אין ישראל
און אין דער וועלט

אנו מרכינים את ראשינו על קבריהם הרעננים של יקירינו־גיבורינו,

הבנים של יוצאי לובלין

אשר נפלו במלחמת יום־הכיפורים בהגנה על מדינת ישראל

השתתפותנו בצערם ובכאבם של המשפחות השכולות, כוס תנחומים להורים, האלמנות, הילדים, האחים והאחיות ולכל בני המשפחה האחרים.

בני לובלין בישראל
ובתפוצות

זאל דאס זיין די לעצטע מלחמה!

דער איצטיקער נומער „קול לובלין" איז געוואָרן צוגעגרייט אין סאַמע ברען פון די מלחמה-טעג. איז דעריבער פאַרשטענדלעך, וואָס אונדזער לייט-אַרטיקל איז דאָסמאָל געווידמעט דער דאָזיקער טעמע. האָבן דאָך מיר אַלע באַגלייט מיט אַזוי פיל אומרו און זאָרג די ישראלדיקע זעלנער אויף די שלאַכטפעלדער פון סיריע און מצרים, געווען שטאָלץ מיט זייערע נצחונות און דערביי נישט איין טרער געלאָזן פאַלן אויף די פרישע קברים פון די העלדישע קעמפערס.

אין דעם לעצטן פאַרמעסט צווישן מדינת ישראל און די אַראַבישע אַגרעסאָרן איז געווען אויך אַ „לוב-לינער מאָמענט". הונדערטער משפחות, אָפּשטאַמיקע פון לובלין, האָבן געהאַט אויף די פראָנטן זין, אייניקלעך, איידעמס, קרובים און פריינד. זייער האַרץ-קלאַפּעניש פאַרן גורל פון די קינדער איז געווען באַגלייט מיטן האַרץ-קלאַפּעניש פון אונדזערע לאַנדסלייט אין דער וועלט — פאַרן גורל פון דער מדינה. לאָמיר זיך זאָגן דעם אמת: אַלץ איז דאָך געלעגן אויף דער וואָגשאָל! אין סאַמע געהייליקטן טאָג ביי יידן, אין יום-כיפור, האָבן קאַיר און דמשק געשיקט זייערע חיילות צום פאַרעטערישן און פאַרברעכערישן איבערפאַל אויף די צה"ל-פּאָזיציעס אין רמת הגולן און ביים סועץ, כדי אונדז אומצוברענגען. 19 טעג האָט געדויערט דער בלוטיקער געראַנגל — און ווידעראַמאָל האָט דוד באַזיגט גליתן, הגם דער פרייז וועלכן מ'האָט באַצאָלט פאַר דעם נצחון, איז געווען אַ הויכער און טייערער...

אונדזער דור לעבט מיט אַ „נומעראַציע" פון מלחמות: אַ סך געדענקען נאָך די ערשטע וועלט-מלחמה, און פון דער צווייטער וועלט-שחיטה — איז דאָך אָפּגערעדט. זינט דער אַנטשטייונג פון דער מדינה — הייבט זיך ווידער אָן אַ ציילונג: 1948 (באַפרייונגס-קריג), 1956 (סיני-קאַמפּאַניע), 1967 (זעקס-טאָגיקער קריג), 70—1968 (אויסמאַטערונג-מלחמה) און די נאָר-וואָס פאַרענדיקטע יום-כיפור מלחמה פון אָקטאָבער 1973, וואָס האָט לויט דער קאָנצעפּציע פון מצרים און סיריע, באַדאַרפט „אָפּנעמען מיט כוח דאָס וואָס איז צוגע-נומען געוואָרן מיט כוח". צום גליק, האָט אויך די דאָזיקע אַראַבישע אַגרעסיע, ווי אַלע פריערדיקע, זיך פאַר-ענדיקט מיט אונדזער נצחון.

אָבער נישט געקוקט אויף אַלע געוווּנענע מלחמות, האָבן מיר נאָך אַלץ נישט געוווּנען דעם שלום. אויך איצט זענען נישט פאַראַן קיין זיכערע גאַראַנטיעס פאַר אַ פרידלעכן צוזאַמענלעבן מיט די שכנים, טראָץ דעם זיג פון צבא ההגנה לישראל, דעם פעסטן און אַנטשלאָסענעם הינטערלאַנד און פרעכטיקער שוץ-מויער וואָס הייסט: יידיש פאָלק אין די תפוצות, וואָס האָט זיך אַזוי טריי אידענטיפיצירט מיט מדינת ישראל. מיינען טאַקע די דיקטאַטאָרישע הערשערס פון די אַראַבישע לענדער און זייער אַפּוטרופוס — דער ראַטנפאַרבאַנד, אַז דאָס שווער געפרוווטע יידישע פאָלק, וואָס האָט נאָך צוויי טויזנט יאָר זיך אומגעקערט אַהיים און איז אַנט-שלאָסן דאָ צו בלייבן — וועט זיך לאָזן אומברענגען? אַז די שארית הפליטה פון מיידאַנעק און אוישוויץ וועט לאָזן די אַראַבער איבערחזרן דעם היטלעריסטישן עקספּערימענט?

וועגן די הערא̇ישע אָקטאָבער-טעג אין ישראל וועט נאָך אַ סך געשריבן ווערן, הגם דאָס וואָס איז שוין ביז איצט פאַרעפנטלעכט געוואָרן, איז מסוגל צו פאַרפולן גאַנצע ביבליאָטעקן. איך וויל זיך דאָ באַגנוגענען מיט עטלעכע „לובלינער ביישפילן", וואָס שפּיגלען אַוודאי אָפּ די שטימונגען און געפילן פון אונדזערע ברידער אין דער גאַנצער וועלט.

דער שרייבער פון די שורות האָט געהאַט אַ צען טעלעפאָנען פון אויסלאַנד, פון באַומרויקטע לאַנדסלייט, וואָס האָבן געוואָלט וויסן ווי מיר האַלטן אין דער מלחמה. דער ערשטער, ווי תמיד, איז געווען ישראל אייזענ-בערג פון לאָס-אַנזשעלעס; דערנאָך — מייק ראָזענבוש פון ניו-יאָרק; עטוואָס שפּעטער — שמואל זילבערשער פון מעלבורן; ד"ר מרדכי ליכטפעלד פון קאַרניאָ (בעלגיע); זאָבערמאַן פון פּאַריז; פישל ראָזענבוש פון בריסל — און נאָך און נאָך. מיט זאָרג און ציטער האָבן זיי געפרעגט אויף די לובלינער אין ישראל, אויף די מאָביליזירטע קינדער, צי איז פאַראַן אמת אין די ידיעות וועגן די דערפאָלגן פון די אַראַבער, און דער עיקר: צי מיר נייטיקן זיך אין הילף? וואָס קענען זיי דאָרט טאָן פאַר אונדזערטוועגן דאָ?

אויך בריוו זענען געקומען — מיט אַ סך פראַגן בנוגע אונדזער לאַגע. עס האָבן געשריבן סעם ברייטער פון מאָנטרעאָל, מענדל מילשטיין פון סאַן-פראַנציסקאָ, גיטעלע שילדקרויט, משה זאַלצמאַן און שמואל ווייסבראָט (וואָראָ) פון פּאַריז. אויך פון אויסטראַליע און לאַטיין-אַמעריקע האָט מען נאָכגעפאָלגט די געשעענישן. ווידער אַמאָל האָבן מיר זיך דערפילט איין לובלינער משפחה.

מיר ווייסן אויך פאַלן, אַז קינדער פון לובלינער יידן אין דער וועלט האָבן זיך ממש געריסן צו קומען קיין ישראל און אויפן אָרט העלפן אין וואָס מיר וועלן זיך נייטיקן און אַז פיל פון זייערע קינדער זענען שוין פון לאַנג אין לאַנד און קעמפן אויף די פראָנטן.

און — אַ צווייטע זייט פון דער מטבע: איך מיין — די קרבנות פון אונדזערע טייערע זין, וואָס מיט זייער העלדישן טויט האָבן זיי געזיכערט אונדזער אַלעמענס לעבן. די גאַנצע לובלינער משפחה אין דער וועלט און אין ישראל איז איינגעהילט אין טרויער צוליבן פאַרלוסט פון די הונדערטער יונגע לעבנס, וואָס זענען געפאַלן ביים פאַרטיידיקן אונדזער היימלאַנד. גאָר באַזונדער באַטייליקן מיר זיך אינעם צער און ווייטיק פון אונדזערע בני-עיר (זע ז' 2—3).

אונדזער טרייסט, מיטגעפיל און דערמוטיקונג די פאַריתומטע משפחות. אונדזער גלויבן און האָפענונג, אַז דאָס וועלן זיין די לעצטע קרבנות אויפן מזבח פון יידישער אומאָפּהענגיקייט. אונדזער הייסער באַגער, אַז די דאָזיקע מלחמה זאָל שוין זיין די לעצטע פאַר אונדזער פאָלק.

דוד שטאָקפיש

כנס עולמי של יוצאי לובלין

יצחק אייזנברג

בתחילת מאי ש"ז נערך באולמי „בני-ברית" בתל-אביב כנס עולמי של יוצאי העיר לובלין בפולין הטרום-מלחמתית. היתה זאת ועידה עולמית ראשונה של יוצאי עיר אחת בלבד ונוסף על יוצאי לובלין מישראל עצמה, השתתפו בה צירים ואורחים רבים גם מארצות-הברית, מקנדה,מארגנטינה, מבראזיל, מצ'ילה, מצרפת, מבלגיה, מגרמניה, מדנמרק ואפילו מאוסטראליה הרחוקה. היה זה כעין קיבוץ-גלויות בזעיר אנפין.

שבוע ימים נמשך כנס זה ובין האירועים המרכזיים בו היתה ישיבת הפתיחה החגיגית, בה נאם בין האורחים שר-הקליטה נתן פלד; טקס גילוי המצבה על קבר אפרם של קדושי לובלין ומחנה-ההשמדה במאיידנק — בבית העלמין בנחלת-יצחק בהשתתפות חברת-הכנסת ולוחמת בגיטו ביאליסטוק — חייקה גרוסמן; חלוקת הפרס השנתי ע"ש קדושי לובלין (השנה זכו בו חוקר השואה — נחמן בלומנטל, על ספרו „תעודות מגיטו לובלין" ויצחק אלפסי על ספרו „החוזה מלובלין") ותערוכת ספרים מגוונת על העיר לובלין ומפרי עטם של יוצאי עיר זו בעברית, אידיש ושפות אחרות. כן הוקדש במסגרת זו ערב מיוחד להעלאת זכרונות „מבית אבא", ואף הוצג סרט „לובלין — עיר ואם בישראל". לקראת הכנס העולמי אף הופיעה חוברת חגיגית מיוחדת של כתב-העת של האירגון „קול לובלין".

העיר לובלין היתה אחת הערים הוותיקות ביותר בפולין ומקום שמור לה בהיסטוריה שלה. יהודים התגוררו בה דורות רבים ואף היכו בה שורש והיו בה גורם משפיע. היתה זאת עיר של גדולי תורה, רבנים ומשכילים, אשר שמה יצא למרחקים. בשנת 1564 נוסד בה „ועד ארבע ארצות" ואילו בימינו אנו, בשנת 1932, הוקמה כאן „ישיבת חכמי לובלין" בהנהלת הרה"ג ר' מאיר שפירא זצ"ל. על סף מלחמת-העולם השניה היו בה כחמש רבבות יהודים, כלומר יותר משליש של כלל האוכלוסיה במקום.

הגורל האכזרי רצה, שדווקא באחד מפרברי לובלין יקימו הכובשים הגרמניים בימי מלחמת-העולם השניה את מחנה-ההשמדה מאיידנק, שהיה אחד המחנות האיומים ביותר ובו מצאו מותם כשני מיליון בני-אדם, רובם המכריע יהודים ומיעוטם — צוענים ושבויי-

טכס גילוי האנדרטה לזכר קדושי לובלין ומיידנק שהתקיים במסגרת הכנס העולמי של יוצאי לובלין.

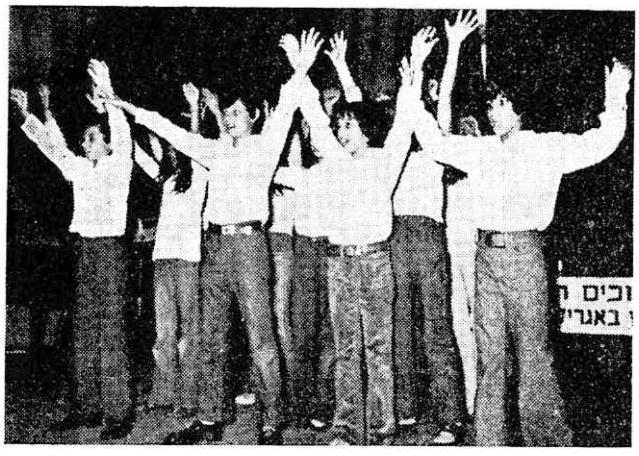

ילדי בי"ס ברמת־השרון שאימץ קהילת לובלין, בעת הופעתם בערב הפתיחה של הכנס העולמי של לובלינאים.

מלחמה רוסיים ובני עמים אחרים. לפי אומדנה זהירה ניספו בשואה כארבע רבבות יהודים מלובלין, מי מהם במאיידנק עצמה ומי מהם במחנה ההשמדה של בלז'ץ.

עוד „בימי בראשית" של הכיבוש הנאצי בפולין ניגשו הגרמנים להקמת „רזרוואט" („שמורה") יהודי מיוחד דווקא באיזור לובלין ומיד החלו להגיע לשם רכבות מלאות יהודים מכל קצווי פולין. ה„טראנספורט" האחרון של יהודים מלובלין עצמה למחנה-ההשמדה יצא ב-9 בנובמבר 1942, כלומר כחצי שנה לפני מרד גיטו וארשה וחיסולו.

„שארית הפליטה" של יהדות פולין נפוצה עתה על פני „שבעה-ימים" ובעיקר — במדינת ישראל וב-ארצות-הברית. יוצאי לובלין פעילים בכל שטחי החיים מבחינה חברתית, תרבותית וכלכלית.

בין שתי מלחמות-העולם פעל בלובלין העתונאי הנודע בתקופה ההיא ש. י. סטופניצקי ז"ל (שהיה עורך ה„לובלינער טאגבלאט", העתון היומי של יהודי פולין), שאף חיבר ספר על ברוך שפינוזה. ילידי לובלין היו הסופר הדגול יעקב גלאטשטיין, שהיגר לאמריקה עוד בהיותו נער והסופרת אננא לנגפוס, כלת „פרס גונקור" בצרפת. שניהם הם כבר כיום שוכני עפר. הסופר נ. שמן, החי זה שנים רבות בעיר טורונטו (קנדה) שפירסם ספר היסטורי על לובלין והפרופיסור לספרות רוסית במכללת ניו-יורק, מייק רוזנבוש, אף הם „לובלינאים" המה. יוצאי לובלין הם גם העתונאים — תושבי ישראל: ד"ר אלחנן הורביץ, דוד שטוקפיש ועובדיה פלד, הנמנים גם על חברי ועד אירגון יוצאי לובלין.

תערוכת הספרים שהזכרנו לעיל הכילה חומר רב ומגוון. תשומת-לב מיוחדת עוררו בה המונוגרפיה של פרופ' מאיר באלאבאן על העיר לובלין („עיר היהודים לובלין"), שני ספרי הפרוזה של יצחק באשוויס-זינגר מניו-יורק והפואימה „ליד הפנקס של לובלין", פרי עטו של המשורר משה שולשטיין, החי כיום בפאריס.

„המטרה העיקרית של ארגוננו ושל הכינוס שנערך עתה היא לקיים גם להבא קשר הדדי הדוק ולהנציח את זכר העיר בה ראינו את אור העולם ושבה היינו קשורים באלפי נימים" — אמר לי יושב ראש ארגון יוצאי לובלין בישראל, דוד שטוקפיש. נוסף לכך, אומר הוא, מטפחים יוצאי לובלין פעולה תרבותית ועזרה הדדית — וההישגים אינם מבוטלים כלל וכלל.

(„על המשמר", 10.6.73)

אַ טייל פונעם פרעזידיום פון דער פייערלעכער דערעפענונג פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף (פון רעכטס): אלתר זאַבערמאַן (פאַריז), אינזש. א. לאַסקאָווסקי, משה וואַסאָנג, לאה קוריס, דוד שטאָקפיש, שרהלע גאָלדאַדלער (פאַריז), מיניסטער נתן פעלד (רעדט), סעם ברייטער (מאָנטרעאַל), מענדל מילשטיין (סאַן־פראַנציסקאָ), לאָזער גאָלדבוים (סאַן־פאַילאָ), זשאַק גאָלדבוים (פאַריז).

ווי אזוי לובלינער יידן האבן אויף זייער וועלט־צוזאמענטרעף געפייערט 25 יאר יידישע מדינה

א. זאַמדער

„אומפאַרגעסלעכע טעג"; „דער צוזאַמענפאָר האָט נישט אַנטוישט"; „גע־וואַלדיקע איינדרוקן"; „אַן אויסערגעוויינלעכע איבערלעבונג"; „נאָר אין ישראל איז מעגלעך געווען אַזאַ צוזאַמענטרעף" — די און ענלעכע אויסדרוקן פון אָנער־קענונג, דאַנקבאַרקייט און באַוווּנדערונג האָבן זיך געלאָזט הערן פון אַ סך אונדזערע לאַנדסלייט פון די תפוצות און פון ישראל, וואָס האָבן זיך באַטייליקט אינעם ערשטן וועלט-צוזאַמענטרעף לכבוד דעם האַלבן יובל פון דער יידישער מדינה.

אַזוי אַרום האָבן די איניציאַטאָרן, אָרגאַ־ניזאַטאָרן און רעאַליזירערס פונעם צוזאַמענ־טרעף געהאַט אַ שטיקל סאַטיספאַקציע פאַר זייער מי און צייט וועלכע זענען אינוועס־טירט געוואָרן אין דער דאָזיקער וויכטי־

שילערס פון דער פאָלקס־שול אין רמת־השרון טאַנצן אַ פייערדיק „חסידל" אויף דער דערעפענונג פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

קער אונטערנעמונג. ווייל אַפילו סקעפּטיקער און די וואָס שטייען אין אַ זייט, האָבן גע־מוזט מודה זיין, אַז דער קאָמיטעט אין יש־ראל, מיט דער הילף פון איינינקע אַקטיוויסטן, ווי אויך די סאָסיעטיס אין פראַנקרייך, קאַ־נאַדע און אַנדערע ערטער האָבן אַלץ גע־טאָן, אַז דער צוזאַמענטרעף זאָל געקרוינט ווערן מיט דערפאָלג. און אַזוי איז טאַקע געשען!

די צוגרייטונגען

אַזאַ אימכרעזע ווי וועלט־צוזאַמענפאָר — קאָן ניט אָרגאַניזירט ווערן אויפן שפּרונג, מעשה אימפּראָוויזאַציע. עס פאָדערן זיך פיל טעג פון מחשבה, איניציאַטיוו און שווערע אַרבעט, בפרט נאָך, אַז דער צוזאַמענטרעף איז געווען פאַרבונדן מיט 25 יאָר מדינת ישראל. האָט מען פונדאַנען געשיקט בריוו — אַלגעמיינע און פערזענלעכע — צו די פאַראַנענע לובלינער אַדרעסן אין דער וועלט. צום באַדויערן, זענען געווען אויך אַזעלכע וואָס האָבן אַפילו ניט באַוויליקט צו ענטפערן צי זיי קומען יאָ אָדער ניט. נאָר פון די ערשטע אָפּרופן האָבן מיר געהאַט דעם איינדרוק, אַז מינדעסטענס אַ 200—250 לוב־לינער פון די תפוצות וועלן זיך באַטייליקן אינעם צוזאַמענטרעף. נאָר דער ציפער איז אַראָפּ צו אַ העלפט (ביי אַ 120).

ס'איז אויך דערשינען אַ ספּעציעלער נו־מער „קול לובלין" פון 44 ז"ז, מיט אַן אַנט־שפּרעכנדיקן אינהאַלט.

פון אָנהייב אַפּריל זענען איינמאָל אין וואָך פאָרגעקומען אין „בית לייוויק" עפּנט־לעכע זיצונגען פונעם קאָמיטעט, מיטן אָנ־טייל פון אַ גרופּע לובלינער יידן אין יש־

די ספעציעלע בלוי־ווייסע אָפּצייכענונג צום לובלינער וועלט־צוזאַמענטרעף.

ראל, וואָס האָבן פרייוויליק געמאָלדן זיך צו העלפן. אין די זיצונגען האָבן זיך אויך באַטייליקט די געסט פון אויסלאַנד, וואָס זענען פריער געקומען פון פאַרשידענע לענדער.

אַ באַזונדערע אָנערקענונג האָט זיך פאַרדינט דער פרויען־אַקטיוו, וואָס האָט אָפּגעהאַלטן אייניקע באַראַטונגען אין די וווינונגען פון די פאַמיליעס בראַווערמאַן־זאַנדשטיין, אידעלסאָן, מאַנדעלסבערג און שטאָקפיש, ווו עס זענען אַרומגערעדט געוואָרן די צוגרייטונגען און עס זענען באַשטימט געוואָרן פאַראַנטוואָרטלעכע פאַר יעדער אונטערנעמונג באַזונדער.

אויסער דעם פּראָגראַם...

אומפאַרמיידלעך זענען געווען אייניקע ענדערונגען — גראָד צום גוטן! — אינעם אָריגינעלן פּראָגראַם פונעם צוזאַמענטרעף. פאַר אַלעמען דאַרף דערמאָנט ווערן די צווייטע סדר־נאַכט, וועלכע איז ממש אָרגאַניזירט געוואָרן אין דער לעצטער מינוט. דינסטיק, דעם 17טן אַפּריל, איז אין זאַל „מאַקסים" אין תל־אביב, אָפּגעריכט געוואָרן דער טראַדיציאָנעלער צווייטער סדר, אין וועלכן ס'האָבן זיך באַטייליקט אַ 150 פערזאָן. דעם סדר האָט געפירט דער חזן י. מאַלאָוואַני. נאָך דער דערעפענונג פונעם פאָרזיצער ד. שטאָקפיש, האָט די ליכט אָנגעצונדן שרהלע גאָלדאַדלער פון פאַריז, וואָס האָט אויך געדאַנקט פאַרן כבוד וועלכן מען גיט איר אָפּ אַלס יחיד און די לובלינער יידן אין פראַנקרייך אַלס כלל. באַגריסט האָבן אויך י. שיידענפיש (פאַרבאַנד פון די ייד. געזעלשאַפטן אין פאַריז), לאָזער גאָלדבוים פון סאָן־פאַולאָ, זשאַק גאָלדבוים פון פאַריז און אַנדערע. ס'איז געווען אַן אינטימער, יום־טובדיקער צוזאַמענטרעף ביי געדעקטע טישן — די ערשטע גרעסערע אונטערנעמונג, ווי אַן אַריינפיר צו אַ גאַנצער ריי אימפּרעזן וואָס האָבן ערשט באַדאַרפט פאָרקומען.

ווי געזאָגט, איז די סדר־נאַכט ניט געווען אַנאָנסירט אינעם אָפיציעלן פּראָגראַם וועלכער איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין „קול לובלין", פונקט ווי עס זענען ניט געווען פּלאַנירט די אויפנאַמעס אין עטלעכע פריוואַטע היימען. גראָד די דאָזיקע מסיבות און צוזאַמענטרעפן האָבן באַוויזן ווי שטאַרק עס זענען די פעדים פון פריינדשאַפט און צוגעבינדנקייט נאָך פון דער אַלטער היים. פאַר אַלעמען דאַרף דערמאָנט ווערן די האַרציקע און בשפעדיקע אויפנאַמע אין דער וווינונג פון סימאַ און שמואל מאַנדעלסבערג, די פריילעכע אַטמאָספער, די וואַרעמע הכנסת־אורחים, די רייך געדעקטע טישן.

אַן ענלעכע אויפנאַמע איז אויך פאָרגעקומען אין דער וווינונג פון צעשאַ און סימאָן זיידענווערג. די העכער 70 אָנוועזנדיקע דאָרט לאַנדסלייט, דער עיקר פון דער גרויסער וועלט, ווי אויך די קאָמיטעט־מיטגלידער אין ישראל, האָבן פשוט ניט געהאַט גענוג לויב־ווערטער אויפן אַדרעס פון דער דאָזיקער גאַסטפריינדלעכער משפּחה. ס'איז געווען ששון ושמחה — אין בוכשטעבלעכן זין פון וואָרט. ס'האָט אויך ניט געפעלט קיין אַרטיסטישער פּראָגראַם, און דער עיקר — שטימונג!

זאָל אויך דערמאָנט ווערן דער צוזאַמענטרעף פון די געוו. מיטגלידער פון „הפּועל" אין דער וווינונג פון דער פאַמיליע רייכענשטיין און די קלענערע אויפנאַמעס ביי די פאַמיליעס וואַסאָנג, בראַווערמאַן־זאַנדשטיין און שטאָקפיש.

סעם ברייטער פון מאָנטרעאָל לאָזט הערן זיין באַגריסונג־וואָרט.

דער קבלת־פּנים אין האָטעל „פּלאַזאַ"

איבער 200 לובלינער יידן (אַ העלפט פון אויסלאַנד, אַ העלפט פון ישראל) האָבן זיך באַטייליקט אינעם קבלת־פּנים וועלכן ס'האָבן פאַר זיי איינגעאָרדנט לובאַ און משה קאָרן אינעם רעסטאָראַן־זאַל פון האָטעל „פּלאַזאַ". דאָ איז געווען די ערשטע פרייד פון צוזאַמענטרעף, דאָ האָט מען זיך געקושט און געדריקט די הענט נאָך לאַנגע יאָרן פון צעשיידונג.

לובלינער יידן פון דער גאַנצער וועלט האָבן זיך געטראָפן אויף אַן אויפנאַמע ביי די גאַסטפריינדלעכע צעשע און סימאָן זיידענווערג אין בת־ים.

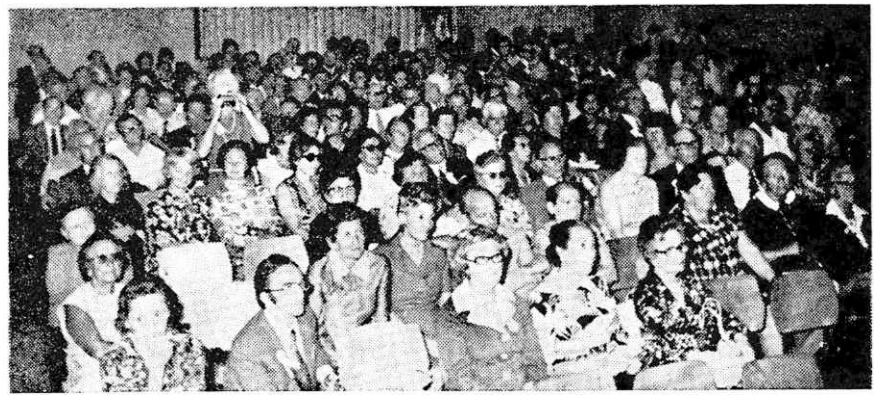

הונדערטער לובלינער יידן פון ישראל און פון די תפוצות האָבן זיך

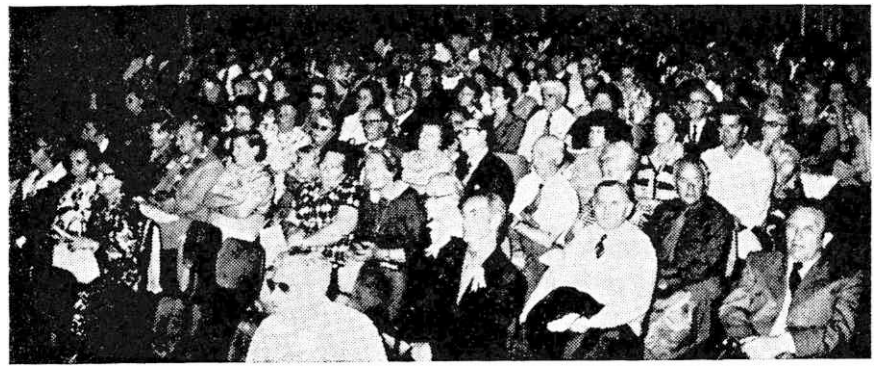

באַטייליקט אין די פאַרשידענע אונטערנעמונגען פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף,

ווי אויך אין דער אַנטהילונג פונעם דענקמאַל לזכר די קדושים פון

לובלין און מיידאַנעק. עס רעדט די כנסת־דעפּוטאַטין חייקה גראָסמאַן.

נאָך דער דערעפענונג פונעם פאָרזיצער פון ארגון, האָט דער גאַסטגעבער משה קאָרן, אין נאָמען פון זיין פרוי לובאַ און שוועגע־רין לאָלאַ וואַגנער באַדאַנקט דעם עולם פאַר דער וויכטיקער איבערלעבונג וואָס הייסט — באַגעגענען זיך מיט יידן פון דער אַלטער היים. ס'האָט אויך באַגריסט לאָזער גאָלדבוים פון ס. פּאָולאָ, אלתר זאַבערמאַן פון פּאַריז און דאָס קינסטלער־פּאָרל עטל קאָ־ווענסקי און לעוו קאַגאַן, נייע עולים פון ר"פ, האָבן מיט האַרציקע יידישע פאָלקס־לידער און מוזיקאַלישע מאָטיוון פאַרשאַפן אַן אמתדיק פאַרגעניגן דעם עולם. די אָנ־וועזנדיקע זענען אַוועק פון דעם אָוונט פול מיט איינדרוקן און עמאָציעס — און סיי דער קאָמיטעט, באַזונדערס די גאַסטגעבערס, האָבן אויפריכטיק באַדויערט, וואָס צוליבן מאַנגל אין אָרט, האָט מען ניט געקענט נאָכקומען אַ סך פאָדערונגען פון לובלי־נער אין לאַנד, צו באַטייליקן זיך אינעם קבלת־פּנים אין „פלאַזאַ".

קאָלעקטיווער באַזוך אוויף דער צענטראַלער געטאָ־פייערונג אין תל־אביב

די לאַנדסלייט פון ישראל און פון אויס־לאַנד וואָס האָבן געהאַט אַן אינטערעס צו באַטייליקן זיך אין דער צענטראַלער געטאָ־אַקאַדעמיע אין תל־אביב, איז עס זיי דער־מעגלעכט געוואָרן אַ דאַנק דער גרעסערער צאָל איינטריט־קאַרטן וואָס דער קאָמיטעט האָט אַרויסבאַקומען פון „יד ושם", פּרץ־ביבליאָטעק און אַנדערע אינסטיטוציעס. ס'איז זיכער געווען אַ טיפע איבערלעבונג פאַר אונדזערע געסט, ווען זיי האָבן אין גרויסן זאַל פון היכל התרבות (וואָס נעמט אַרייַן 3,000 פּערזאָן) אויסגעהערט רעפעראַטן (אין יידיש) פון געטאָ־קעמפערס און געזעלשאַפט־לעכע טוערס וועגן דעם אויפשטאַנד אין געטאָ וואַרשע מיט 30 יאָר צוריק און די לערע דערפון פאַר אונדעזר פאָלק אין דער איצטיקער תקופה.

מיניסטער נתן פלד באַ־גריסט די לובלינער

איבער 500 מענטשן זענען געקומען צו דער אָפיציעלער, פייערלעכער דערעפענונג פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף. דער זאַל פון „בני־ברית" אין תל־אביב איז געווען אי־בערפולט מיט אַ פאַרשידנאַרטיקן עולם.

פאַרן אָנהייב פונעם אָפיציעלן טייל, האָבן די קינדער פון דער פאָלקס־שול אין רמת השרון, ווס האָט אַדאָפּטירט די יידישע קהי־לה לובלין, אויסגעפירט אַ ספּעציעלן פּראָ־גראַם לכבוד 25 יאָר מדינת ישראל. די סאַב־רעס האָבן מיט אַ סך טאַלאַנט און געשמאַק

אין האָטעל „פּלאַזאַ" אין תל־אביב.

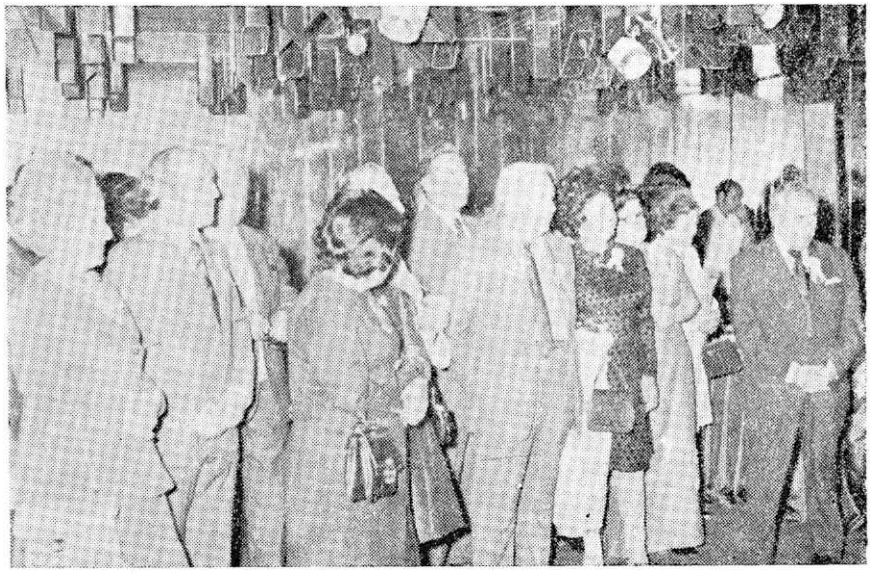

לובלינער יידן פון דער וועלט און ישראל זענען זיך משמח.

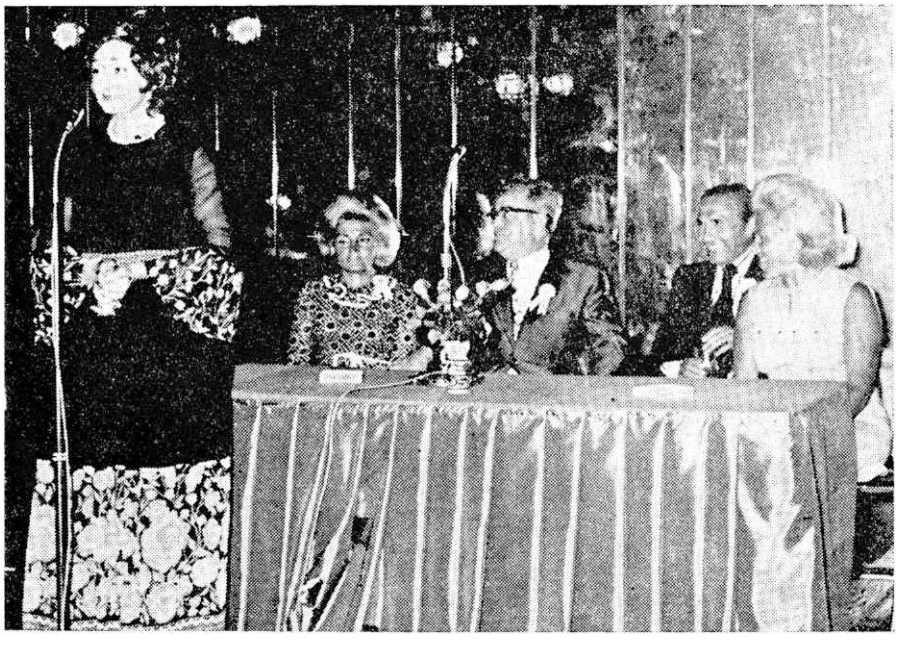

פון לינקס: די קינסטלעריו עטל קאָוועגסקאַ, לובאַ קאַרן, ד. שטאַקפיש, מ. קאַרן, לאַלאַ וואַגנער

דערציילט — אין געזאַנג, ריטמיק און ווארט — די אַנטשטייונג פון דער מדינה, אירע ראַנגלענישן און דערגרייכונגען.

נאָכן אויפטריט פון די קינדער, פארנעמען ערטער אויף דער בינע די פרעזידיום־מיטגלידער פון קאָמיטעט אין ישראל און די פארבעטענע געסט פון אויסלאַנד: סעם בריי־טער פון מאַנטרעאַל, מענדל מילשטיין פון סאן־פראַנציסקא, לאַזער גאָלדבוים פון סאַן־פאולא, משה פינקעלשטיין פון פּאַרט אַלעג־רא, יוסף וויזעל פון בוענאָס־איירעס, פישל ראָזענבוש פון בריסל, אַדאָם גאָלדמאַן פון קאָפענהאָגען. און פון פּאַריז: שרהלע גאָלד־אדלער, אלתר זאָבערמאַן, יוסף גאָלדרינג און זשאק גאָלדבוים. אין זיין אַקטועלער רעדע באגריסט ד. שטאַקפיש דעם מיניסטער, די געסט און דעם גרויסן עולם לאַנדסלויט.

אין זיין ארויסטרעטונג אין יידיש, האָט דער אַבסאָרבציע־מיניסטער נתן פלד דער־ציילט וועגן די 25 יאָר יידישע מדינה, אי־רע קאַמפן, דערגרייכונגען און אויפגאָבן פאַר וועלכע זי שטייט איצט.

דער פּארזיצער לייענט דאָן איבער די טע־לעגראַפישע באַגריסונגען פון איזאק קרעמ־פעל (לאַנדאָן), קאַפּל מיזשעריצקי (ב. אוי־רעס), מענדל לעווינבוים און משה זאַלצמאַן (פּאַריז) און אַנד. קורצע באַגריסונגען האָ־בן געהאלטן: לאַזער גאָלדבוים (ס. פאולא), אלתר זאָבערמאַן און יוסף גאָלדרינג (פא־ריז).

צום פארענדיקן דעם איינדרוקספולן אָוונט, איז אויפגעטרעטן דער באריטטער טענאָר מיכאל מוגיד, נייער עולה פון ראָטנפאָר־באנד, וואָס האָט אויסגעפירט אייניקע פאָלקס־לידער אין יידיש, רוסיש און עבריית, ווי אויך אַריעס פון אָפּערעס. אַקאָמפּאַניירט האָט פרוי מאַלווע. יענעם אָוונט איז געווען וואס צו זען, הערן און באַאיינדרוקט צו ווערן.

די אַנטהילונג פון דער מצבה פאַר די קדושים פון לובלין און מיידאַנעק

מיטוואָך דעם 2טן מאַי, 4 נ.מ. האָבן הונדערטער לובלינער פון ישראל און פון די תפוצות זיך פארזאמלט אויפן תל־אביבער בית־הקברות אין נחלת־יצחק, וווּ ס'איז אויפ־געשטעלט געוואָרן דער מאָנומענט לזכר אונדזערע קדושים און די אומגעקומענע אי־נעם טויטן־לאָגער מיידאַנעק. איינדרוקספול איז געווען דער אויפטריט פון די שול־קין־דער פון דער חיפהער גימנאַזיע א.נ. פון לעצ בעק, וואָס האָט אדאָפּטירט די פאר־שוינענע לובלינער יידישע קהילה. דער ספעציעל צוגעפאַסטער פראָגראַם האָט פול־שטענדיק אנטשפּראָכן דעם כאַראַקטער פון דער דאָזיקער אייגנארטיקער צערעמאָניע פון אויפשטעלן א מצבה נאָך א רומפולער יידישער קהילה און די קרבנות פון מיי־

לובלינער פון קאַנאַדע און פראַנקרייך, פון בראַזיל און

אַרגענטינע, פון סאַן־פראַנציסקאָ און ישראל — אין „פלאַזאַ".

דריי משה'ס און איין אַלתר (פון רעכטס): משה זאַלצמאַן, משה קאַרן, משה וואַסאַנג און אלתר זאַבערמאַן.

דאַנעק, וווּ ס'זענען אומגעקומען צוויי מיליאָן יידן. מתתיהו האַרן, סעקרעטאַר פון אירגון יוצאי לובלין, האָט אין זיין דערעפענונג־וואָרט זיך אָפגעשטעלט אויף דער סימבאָלישער באַדייטונג פון דער פייערונג. נאָכן „אל מלא רחמים" פון חזן י. סאַמעק, איז מיט א שטאַרקער, אינהאַלטרייכער רעדע אַרויסגעטרעטן די כנסת־דעפוטאַטין חייקה גראָסמאַן, קעמפערין פון געטא ביאַליסטאָק, וואָס האָט אויך דערציילט אירע זכרונות פון א באַזוך אין לובלין, אין יאָר 1942. דוד שטאַקפיש, נאָך א רירנדיקער רעדע, פאַרבעט דאָן צו דער אַנטהילונג פונעם דענקמאָל, אונדזער בן־עיר פון די פאַר. שטאַטן, דעם פאַרטיזאַנער יוסף זינשטיין, פרעזידענט פון „מסדה" אין ניו־יאָרק און אסתר פעלדמאַן־לאַסקאָווסקי, פון די ניצולגעווארענע פונעם גרויסן חורבן. עס רעדט נאָך ישראל אייזענבערג פון לאָסאַנדזשעלעס, פון די גערעטעוועטע פון מיידאַן־טאַטאַרסקי. אויך לאָזער גאָלדבוים פון בראַזיל דערציילט ווי ס'איז אין סאַן־פאָולאָ פאַרגעקומען די אַנטהילונג פון אַזא דענקמאָל, מיטן אַנטייל פון צען טויזנט מענטשן.

ביי א סך פונעם פאַרזאַמלטן עולם באַוויקן זיך טרערן אין די אויגן, עס רייסט זיך אַרויס פון האַרצן א טיפער קרעכץ. נאָר ביי יעדן איז פאַראַן דער געפיל, אַז מיטן אויפשטעלן דעם מאָנומענט, איז געטאָן געוואָרן א חסד של אמת די איבער 40 טויזנט לובלינער יידן, וואָס זענען אומגעקומען על קידוש השם און די מיליאָנען קרבנות פון די דייטשע רציחות אין מיידאַנעק.

פאַרטיילונג פון דער ליטעראַטור־פרעמיע א. נ. פון די קדושי לובלין

די יערלעכע פאַרטיילונג פון דער פרעמיע וואָס איז פונדירט געוואָרן פון מערי און יואל גאָלדמאַן, איז דאָסמאָל אַדורכגעפירט געוואָרן אין די ראַמען פון אונדזער וועלטצוזאַמענטרעף. א געקליבענער עולם איז געקומען צו דער דאָזיקער אייגנאַרטיקער פאַרטיילונג, וואָס האָט ניט, דוכט זיך, אירס גלייכן אין אַנדערע לאַנדסמאַנשאַפטן. דעם אָזנט האָט געפירט עובדיה פעלד, ביים פרעזידיום־טיש האָבן זיך אויסגעזעצט: די צוויי לאָורעאַטן פון דער פרעמיע — יצחק אלפסי און נחמן בלומענטאָל; הרב יצחק ידידיה פרענקעל, פראָפ' קדרי (פון בר־אילן אוניווערסיטעט), ישראל אייזענבערג פון לאָסאַנדזשעלעס, דער ברודער פון יעקב גלאָטשטיין, רעד' מרדכי צאַנין, זשורנאַליסט מרדכי חלמיש, ד"ר יפה, ד"ר אלחנן האַרוויץ, ישעיהו האַראַוויץ און דוד שטאַקפיש.

די פרעמיעס (אין דער הייך פון 1,500 ל"י יעדן איינעם) זענען צוגעטיילט געוואָרן דעם שרייבער יצחק אלפסי פאַר זיין בוך „דער חוזה פון לובלין" און דעם פאַרשער נחמן

יוסף זינשטיין פון ניו־יאָרק און אסתר פעלדמאַן־לאַסקאָווסקי אַנטהילן די מצבה לזכר־די קדושים פון לובלין און מיידאַנעק אין נחלת־יצחק.

בלומענטאל פאר זיין בוך „דאָקומענטן פון לובלינער יודענראַט". ס׳איז אויך אויסגע־דריקט געווארן אנערקענונק מ. צאנינען פאר זיין בוך „ליבשאפט אין געוויטער", וואס שילדערט דאס יידישע לובלין אין כמעל־ניצקיס צייטן.

די מאַטיוון פון דער זשורי — ד״ר אלחנן הארוויץ, עובדיה פעלד און דוד שטאקפיש — האט געלייענט דער לעצטער. מיט אפ־שאצונגען וועגן די פריזי־טרעגערס זענען ארויסגעטרעטן הרב פרענקעל און מרדכי חלמיש. אין נאמען פון דער פאמיליע גאלד־מאן, האט די געלט־איבערווייזונג איבערגע־געבן ישראל אייזענבערג פון לאס־אַנדזשע־לעס. ס׳האט אויך באגריסט רעד. מרדכי צאנין.

זכרונות פון דער אַלטער היים

שבת־צו־נאכטס, דעם 5טן מאי, זענען די געסט פון אויסלאנד און א גרויסע צאל לוב־לינער פון ישראל זיך צונויפגעקומען אין גרויסן זאל פון בני־ברית, כדי זיך טיילן מיט דערינערונגען פון דער אלטער היים און פון די יארן פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. נאר פאר אלעמען איז געוויזן געווארן דער פילם „לובלין — עיר ואם בישראל". דערנאך האט דער פארזיצער פון אוונט, אינזש׳ א. לאסקאווסקי, ערטיילט וועדטער די לאנדס־לייט: טעשקע פארשטעטער (פאריז), אסתר פעלדמאן־לאסקאווסקי, חיה קראנא, זהבה ליכטענבערג, יוסף אכטמאן, מתתיהו הארן, י. רייכערשטיין, י. גאלדרינג (פאריז), פינ־קעלשטיין (בראזיל), ד. שטאקפיש, וואס האט אויך אין נאמען פון קאמיטעט איבערגעגעבן אן אלבום מיט בילדער „25 יאר מדינת ישראל" א ריי אקטיוויט טוערס אין אויס־לאנד: ישראל אייזענבערג (לאס־אנזשע־לעס); שרהלע גאלדאדלער און אלתר זא־בערמאן (פאריז), יואל גאלדמאן (לאס־אנזשעלעס); משה קארן (דייטשלאנד־ישראל) און דעם ארכיטעקט אלכסנדר שריפט — פאר זיין פראיעקטירן די מצבה לזכר די קדושים פון לובלין און מיידאנעק.

אויך דעם אוונט האט פריינד אלתר זא־בערמאן, אין נאמען פון ביידע לאנדסמאנ־שאפטן אין פראנקרייך, איבערגעגעבן דעם פארזיצער פון ארגון יוצאי לובלין אין ישראל א מתנה־אנדענק — א שרייבמאשין, וואס זאל דער עיקר נוצן (לויטן אויסדרוק

רוזשקע צוויקאפף (מאנטרעאל) און ישראל אייזענבערג (לאס־אנזשעלעס) — פון די לי־בע געסט אויף אונדזער וועלט־צוזאמענטרעף.

פון א. זאבערמאן) „ווייטער אנצוהאלטן א לעבעדיקן בריוולעכן קאנטאקט צווישן די לובלינער אין ישראל מיט זייערע לאנדסלייט איז דער וועלט".

דער יערלעכער באל לכבוד 25 יאר מדינה

זונטיק, דעם 6טן מאי, איז אוונט, האבן ווידער זיך געטראפן הונדערטער לובלינער אויף דעם טראדיציאנעלן, יערלעכן באל לכבוד דעם יום העצמאות פון מדינת ישראל. נאר דאס מאל האבן זיך באטייליקט א הונ־דערט געסט פון אויסלאנד און די שמחה איז געווען באזונדערס גרויס, צוליבן האלבן יובל פון מדינת־ישראל. האט מען טאקע אר־גאניזירט דאס אנצינדן 25 ליכט לכבוד דער דאטע — און פארלער פון די תפוצות און ישראל, האבן אונטער די קלאנגען פון מוזיק, צומארשירט צום טיש מיט די ליכט. ס׳איז געווען א באל אין פולן זין פון וואָרט — מיט א פיינעם אוונט־ברויט, טענץ, אר־קעסטער, אויספלעטונג, און דער עיקר — א סך פריינד, גלעלעכטער און שטימונג.

אַנדערע אונטערנעמונגען

אויך דאנערשטיק, דעם 3טן מאי איז גע־ווען באשטימט א באזוך אין ירושלים און אן אויפנאמע ביים מדינה־פרעזידענט, ה׳ זלמן שזר. צום באדויערן, האבן מיר 2 טעג פאר דער באשטימטער אוידיענץ באקומען א טעלעפאנישע מעלדונג פון דעם פרעזי־דענטס קאנצעלאריע, אז דער נשיא איז קראנק. דאך האבן איבער 50 לובלינער פון אויסלאנד זיך באטייליקט אין דער עקסקור־סיע קיין ירושלים, באזוכט דארט היסטאָרי־שע און נאציאנאלע מערקווירדיקייטן און פארברענגט א גאנצן טאג אויפן סאמע בעסטן אופן.

מיטוואך, דעם 9טן מאי איז אין תל־אביב־ער אוניווערסיטעט פארגעקומען די פארטיי־לונג פון דער סטיפענדיע א.נ. פון בעלא מאנדעלסבערג־שילדקרויט דעם סטודענט שלמה נצר פאר זיין פארש־ארבעט „די יידישע פארלאמענטארישע פאליטיק אין פוילן אין די יארן 1918—1930".

מיט רעדעס זענען ארויסגעטרעטן: פראפ׳ ד״ר משה מישקינסקי, אדוו׳ חיים קאסאוו־סקי־שחור, מתתיהו הארן, סעקרעטאר פון אירגון יוצאי לובלין, גיטעלע עדלשטיין־שילדקרויט פון פאריז און דער פרעמיר־טער דאקטאראנט.

ביכער־ און בילדער־אויסשטעלונגען

איבער 3 צענדליק ביכער וועגן לובלין און וועמענס מחברים זענען לובלינער, זענען אויסגעשטעלט געוואָרן אין די זאַלן פון „בני־ברית". די דאָזיקע אויסשטעלונג האָט זיכער געגעבן יעדן קולטורעלן לובלינער אַ געפיל פון שטאָלץ סיי פון דער גרויסער צאָל ספרים געווידמעט לובלין, סיי פון דער אָנגעזעענער צאָל מחברים, אונדזערע בני־עיר. ס'איז געווען אַ קולטורעלע אונטערנעמונג פון דער ערשטער מדריגה.

אויך די בילדער־אויסשטעלונג פון חנה אַכטמאַן האָט באַוויזן אַז אונדזער וועלט־צוזאַמענטרעף האָט אין זינען רוחניות און אַז מיר ווילן דערנענטערן אונדזערע לאַנדס־לייט צו דער ליטעראַטור, פלאַסטישער קונסט און אַנדערע קולטור־ווערטן.

גאַר אַ באַזונדערן גענוס האָבן געהאַט אונדזערע יידן פון לאַנד און אויסלאַנד, וואָס זענען געפאָרן קיין ירושלים זען דעם גרויסן פאַראַד פון צח"ל לכבוד 25 יאָר מדינת ישראל.

דער יחוס־בריוו פון לובלין...

דער וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער האָט אויסער די עפנטלעכע צוזאַמענקונפטן און אונטערנעמונגען, אויך זיך פאַרנומען מיט תכליתדיקע, אָרגאַניזאַציאָנעלע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן. מיטוואָך און פרייטיק, דעם 2טן און 4טן מאַי פאַרמיטאָג, זענען אויסגעהערט געוואָרן פיר דעפעראַטן: פון שמואל שפּירא און ד"ר אלחנן האָרוויץ — דער ביישטייער פון דער יידישער לובלין צו דער געשיכטע פון אונדזער פאָלק און צום בנין האָרץ; פון דוד שטאָקפיש — די אויפגאַבן פון די לובלינער לאַנדסמאַששאַפטן אין די תפוצות און אין ישראל און פון מאיר שילדקרויט — וועגן פאַרייביקונג. דעם רעפעראַט פון שמואל שפּירא פאַרעפנטלעכן מיר אויף אַ צווייטן אָרט — און דער אויפמערקזאַמער לייענער וועט דאָרט געפינען דעם שטאָלצן יחוס־בריוו פון אונדזער היים־שטאָט, וואָס איז אויך געקומען צום אויסדרוק אין די רייד פון אַנדערע רעפערענטן.

די זיצונג מיטוואָך פרי האָט דערעפנט אינזש. א. לאַסקאָווסקי, דעם פאָרזיץ האָט איבערגענומען לאַזער גאָלדבוים (סאַן־פּאַולאָ), וואָס האָט געבעטן דעם עולם באַערן דעם אָנדענק פון כעלא מאַרדער ז"ל.

די זיצונג פרייטיק פאַרמיטאָג האָט געפירט אלתר זאָבערמאַן פון פאַריז. דערנאָך האָט זיך אַנטוויקלט אַ דיסקוסיע איבער די רעפעראַטן און אַ טייל דעלעגאַטן האָבן אויך באַריכטעט וועגן דער טעטיקייט אין זייערע וווין־לענדער. אינעם אינטערעסאַנטן מיינונג־אויסטויש האָבן זיך באַטייליקט: עובדיה פעלד, טעשקע פאַרשטעטער־קאָרמאַן (פאַריז), לאַזער גאָלדבוים (בראַזיל), סעם ברייטער (מאָנטרעאָל), משה גאַרדין (ניו־יאָרק),

זשאַק גאָלדבוים, אידאַ בראַווערמאַן, שרהלע גאָלדאַדלער און פרוי גאָלדבוים פון פאַריז.

גיטעלע עדעלשטיין־שילדקרויט, סימאַן זיידענווערג, שמואל שפּירא, נ. בלומענטאַל, י. גאָלדרינג (באַריז), י. אַכטמאַן, י. רייכענשטיין.

מ'האָט אַרויסגערוקט פאַרשידענע פאַרשלאַגן און קאָנצעפּציעס, ס'זענען אָנגענומען געוואָרן באַשלוסן און זייער רעאַליזירונג איז אָפהענגיק פון דער מאָס אַקטיוויטעט, אחריות און באַציונג מצד דעם נייגעוויילטן קאָמיטעט אין ישראל און די פאַרשטייער פון די פאַרשידענע לענדער, וואָס וועלן דאַרפן בילדן דעם וועלט־ראַט פון די לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן.

•

ס'איז געווען אַן אינטערעסאַנטער, באַלערנדיקער צוזאַמענטרעף פון אָפּשטאַמיקע פון איין שטאָט, וואָס ווילן מיט נייע כוחות און ברען ווייטער שפּינען דעם גאָלדענעם פאָדעם פון דער יידישער לובלין.

לובלינער בילדער פון מאָנטרעאַל, קאַנאַדע:

נאָכן אָנקומען אויפן פלי־פעלד אין לוד, צו דעם וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער

אויף היימישע שמחות און מסיבות ביי אונדזערע לאַנדסלייט אין טאָראָנטאָ און מאָנטרעאַל

צו אונדזערע לאַנדסלייט אין דער וועלט!

מיר זענען געווען זיכער, אַז אונדזער אויסגאַבע „קול לובלין" וועט קענען אומגעשטערט דערשיינען אַ דאַנק דעם אָפּצאָל וועלכן יעדער פון אייך וועט אַריינטראָגן. ווען איר שיקט אַריין די —.10 דאָלאַר פאַר דעם נומער — וועט אויך דער נומער 9 „לובלינער שטימע" דערזען די ליכטיקע שיין. געדענקט, אַז נאָר פון אייך איז עס אָפהענגיק.

מיינע אייגדרוקן פונעם וועלט־צוזאמענטרעף

סעם בריטער / מאָנטרעאַל

דער ערשטער וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער, פאַר־געקומען אין ישראל אין חודש מאַי 1973, וועט זייער לאַנג בלייבן אין אונדזער אלעמענס זכרון. דאָס זענען געווען אומפאַרגעסלעכע טעג מיט א סך איבערלעבונגען, ווי אויך געדענק־טעג נאָך אונד־זערע אומגעקומענע קדושים; באַגעגענישן מיט פריינד און באַ־קאַנטע וואָס מ׳האָט שוין לאַנג ניט געזען; פריילעכע און אָנגע־נעמע מאָמענטן, אינטערעסאַנטע געשפרעכן און ארויסטרעטונגען, אויפגעפרישטע קאַנטאַקטן און באַנייטע דערינערונגען.

דער געדאַנק צו ארגאַניזירן אַזאַ צוזאַמענטרעף האָט זיך ארויסגעוויזן פאַר באַרעכטיקט. אין סאַמע אָנהייב ווייל איך אויס־דריקן א הערצלעכן יישר־כוח דעם קאָמיטעט פון דער לובלינער ארגאַניזאַציע אין ישראל פאַר דער גרויסער אַרבעט וואָס זיי האָבן אָפגעטון ביים צוגרייטן, ארגאַניזירן און אַדורכפירן אַזאַ גרויסע צאָל אונטערנעמונגען אין משך פון צוזאַמענטרעף. פאַר די קאָמי־טעט־מיטגלידער איז דאָס געווען א קאָלאָסאַלע אַרבעט און איך מיין, אז דער איינדרוק פון אַלע אָנטיילנעמערס איז געווען, אז אַלץ האָט „געקלאַפּט" ווי ס׳דאַרף צו זיין.

זייער אינטערעסאַנט איז אויסגעפאַלן דער דערעפענונג־אָוונט מיטן אָנטייל פון אַבסאַרבציע־מיניסטער נתן פלד. ווען כ׳בין גע־זעסן ביים פרעזידיום־טיש און געקוקט אויפן פולן זאַל מיט לוב־לינער, האָב איך זיך דערמאָנט אין די ציישן פון פאַר־מלחמהדיקן לובלין, אירע גאַסן, יוגנט, דאָס גאַנצע לעבן וואָס איז דאָרט פאַרביי. אויך די אָנדערע פארזאַמלונגען און זיצונגען, אויף וועל־כע ס׳זענען באַהאַנדלט געווארן פאַרשידענע פראָבלעמען פון דער טעטיקייט צווישן די לובלינער אין גאָר דער וועלט, — האָבן צו־געצויגן פיל אָנטיילנעמערס. די לעבהאַפטע דיסקוסיעס האָבן אריינ־געבראַכט פיל נייע געדאַנקען און פאַרשלאָגן אין דער ריכטונג פון אויסברייטערן און פאַרטיפן די טעטיקייט און צוזאַמענארבעט פון די לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן.

א באַזונדערס טיפע איבערלעבונג איז געווען די אָנטהילונג פונעם מאָנומענט פאַר די קדושי לובלין און מיידאַנעק, פאַרגעקו־מען אויפן בית־הקברות אין נחלת־יצחק. די ווערטער וואָס זענען דאָרט געזאָגט געווארן, האָבן אויסגעדריקט אונדזערע אלעמענט געפילן. אין יענער שעה האָבן מיר זיך מיטן געדאַנק און הארץ פאַרבונדן מיטן הייליקן אָנדענק פון אונדזערע נאָענטסטע, וואָס זענען אומגעקומען אויף קידוש־השם. די אויפגעשטעלטע מצבה איז א ווירדיקער אָנדענק לזכר אונדזערע קדושים. דער קאָמיטעט אין ישראל האָט פיל געטאָן אויפן דאָזיקן געביט, דורכגעבראָכן פיל שווערישקייטן, אָבער ס׳פעלט נאָך איצט אַ היפשע סומע געלט.

אויסער די אָפיציעלע זיצונגען און עפנטלעכע צוזאַמענקונפטן, האָט דער קאָמיטעט אויך געזאָרגט פאַר חברישע באַגעגענישן אין א פרייער אַטמאָספערע, ווּ יידן פון אויסלאַנד און פון ישראל, האָבן געהאַט די מעגלעכקייט זיך צו טרעפן, אַדורכשמועסן, דער־מאָנען די פארגאַנגענהייט.

פרעכטיק איז אויסגעפאַלן דער ערשטער אָוונט פון צוזאַמען־טרעף אין האָטעל „פלאַזשא". אונדזער משה קאַרן און זיין פרוי לובא קומט אַ טפּעציעלער יישר־כוח. אַזאַ הערלעכן האָטעל קאָן מען פארגלייכן צו די שענסטע האָטעלן אפילו אין מיאַמי. ס׳איז געווען אַן אויטערגעווינלעכער אָוונט אין אַלע הינזיכטן — און מיר וועלן דאָס קיינמאָל ניט פארגעסן. און זאָל דער פארזיצער דוד שטאקפיש ניט האָבן פאַריבל וואָס אים איז ניט געלונגען לגמרי אייגצוהאַלטן די שטילקייט. נאָר אַזאַ לאַנגער צייט, אין אַזאַ שיינעם זאַל, ביי אַזאַ גוטן עסן און טרינקען, אין אַזאַ געהויבענער שטימונג — האָבן די לובלינער קודם־כל זיך געפרייט פונעם קא־נען זיך טרעפן, ריידן, צוזאַמען פאַרברענגען.

דעטאַלייכן אָנגענעם זענען אויסגעפאַלן די חברישע צוזאַמען־טרעפן אינעם שיינעם גארטן פון אונדזערע בני־עיר סימא און שמואל מאַנדעלסבערג, וווּ אויך אין דער ווונונג פון אונדזערע בני־עיר צעשע און סימאַן זיידנווערג. ס׳זענען געווען אָוונטן, וואָס מען פארגעסט ניט אזוי שנעל. א הערצלעכן דאַנק און יישר־כוח די גאַסטגעבערס.

איך האַלט, אז דער ערשטער וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער אין ישראל איז אויסגעפאַלן זייער גוט. פאַרשטייט זיך, אז ס׳זענען אויך געווען עטלעכע קלענערע „פאַנטשערס". קודם־כל זענען ניט געקומען פיל לובלינער פון אויסלאַנד; צווייטנס, האָבן מערערע לובלינער פון ישראל ניט אָנטיילגענומען אין אַלע אונטערנעמונגען. נאָר אין אלגעמיין גענומען איז עס געווען א גלונגענער פרווו, וואָס האָט טאַקע געקאָסט פיל מי און אַרבעט, ס׳איז אַבער געווען כדאי, ניצלער און אויך אָנגענעם. מיט איין וואָרט — ס׳איז געווען א גרויס געשעענעניש פאַר די לובלינער.

איך וויל האָפן, אז צום 30סטן יאַרטאָג פון מדינת־ישראל, וועלן מיר זיך טרעפן, אין א פיל גרעסערער צאָל, אויפן צווייטן וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער.

די לובלינער משפחה אין מאָנטרעאַל בעתן געזעגענען די לאַנדסלייט צום אַפּפאָר קיין ישראל צום וועלט־צוזאַמענפאָר

אויפנאַמע אין דער וווינונג פון דער פאַמיליע זיידענווערג (די דריי בילדער אויבן). אויפן בילד אונטן: די שול־קינדער בעתן אויפטריט אויף דער דערעפענונג פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

אַ טייל פון פרעזידיום בעת דער פייערלעכער דערעפענונג פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

אויפנאַמע פאַר אַ טייל געסט פון אויסלאַנד אין דער וווינונג פון דער פאַמיליע שטאָקפיש.

לכל בני־עירנו בארץ!

● דמי־חבר לשנה וחוברת „קול לובלין" (השנה הופיעו 2 חוברות) — בסך —.20 ל"י, נא לשלוח ע"ח בבנק הדואר.

● המגבית להקמת מצבת זכרון לקדושי לובלין ומיידאנק — נמשכת. כל יהודי מלובלין חייב לתרום את חלקו בהנצחת קורבנות רציחות הגרמנים. התרו־מות נא לשלוח על חשבוננו:

ארגון יוצאי לובלין בישראל —

חשבון בנק הדואר: 4/27638/6.

באריכטן און א באגריסונג פון ביידע לאנדסמאנשאפטן אין פראנקרייך

טעשקע פאַרשטעטער־קאַרמאַן / פראַנקרייך

דערלויבט מיר, טייערע לאַנדסלייט, אויס־צודריקן אונדזער האַרציקן דאַנק די אָרגאַ־ניזאַטאָרן פון איצטיקן אייגנאַרטיקן צוזאַ־מענטרעף, אַלע מיטגלידער פון קאָמיטעט פון „ועד יוצאי לובלין בישראל", איר דינאַמישן, אומדערמידלעכן פרעזידענט, דוד שטאָק־פיש, אַלע חברטעס פון דער פרויען־קאָ־מיסיע וואָס האָבן מיט אַזוי פיל האַרץ און איבערגעגעבנקייט, מיטן באַזונדערן פרויאישן חן, געאַרבעט פאַרן דערפאָלג פונעם צוזאַ־מענפאָר; פאַר דער פרעכטיקער בילדער־אויסשטעלונג פון פרוי אַכטמאַן; פאַר דער אינהאַלטרייכער עקספּאָזיציע פון ביכער פון לובלינער מחברים און אויף לובלינער טע־מאַטיק; פאַר געבן אונדז די מעגלעכקייט אָנטייל צו נעמען אין דער אַנטהילונג פון דענקמאָל לזכר דער פאַרשניטענער קהילה אין לובלין וואָס וועט בלייבן טיף איינגע־קריצט אין אונדזערע הערצער — און גאָר באַזונדערס די ווערטער פון דער כנסת־דע־פוטאַטין חייקע גראָסמאַן, אַז „יידן דאַרפן וויינען, ווייל זיי האָבן פאַר וואָס צו וויינען, און אַז יידן דאַרפן לעבן, ווייל זיי האָבן פאַר וואָס צו לעבן".

א יישר כוח אייך פאַרן יום־טובדיקן נו־מער „קול לובלין", וואָס איז דער קול פון די לובלינער אין אַלע לענדער. מיר, לובלי־נער פון פאַריז, דאַנקען אייך פאַרן אָרט וואָס איר גיט אָפּ אין דער דאָזיקער טרי־בונע אויף אָפּצושפּיגלען אונדזער פילפאַר־ביקע טעטיקייט.

אַ דאַנק פאַר צוטיילן דעם כבוד אונדזער פאָרשטייער שמואל שפּיראָ צו האַלטן אַ רע־פעראַט א.ד.ט „דער ביישטייער פון דער יידישער לובלין צו דער געשיכטע פון אונ־דזער פאָלק און צום בנין האַרץ". מיט שטאָלץ קענען מיר פעסטשטעלן, אַז ער האָט זיך דעם דאָזיקן כבוד פאַרדינט.

און ווידער אַמאָל אַ דאַנק פאַר געבן אונדז די מעגלעכקייט איבערצולעבן אַזוי פיל עמאָציעס פון אָפּגעפינען אַלטע חברים פון דער שול־באַנק, פון ספּאָרט־קלוב, פון פאַראיין, מיטקעמפערס פון דער אָרגאַניזאַ־ציע. עס האָט אָפּטמאָל פאַרקלעמט ביים האַרצן, טרערן האָבן געשטיקט אין האַלדז.

קומענדיק צוריק אין פאַריז, וועלן מיר דאָס אַלץ איבערגעבן אויף דער פייערלע־כער באַריכט־פאַרזאַמלונג פון אַלע לובלי־נער, דעם 3טן יוני.

אַזאַ צוזאַמענפאָר האָט געקאָנט פאָרקו־מען נאָר אין ישראל, ווו עס לעבט די גרעס־טע לובלינער משפּחה, ווו עס לעבט די שארית הפליטה, ווו יידן קומען עולה רגל זיין; ווו יעדער צוזאַמענפאָר האָט די ווייט־גייענדיקסטע אונטערשטיצונג פון די רעגי־רונגס־קרייזן — ווי דער אַרויסטריט פון קליטה־מיניסטער און די צוגעזאָגטע אויפ־נאַמע ביים מלוכה־פרעזידענט.

וועגן אַן איינהייטלעכע אָרגאַניזאַציע

מיט צוויי יאָר צוריק בין איך געווען אויף אַ באַזוך אין ישראל. כ'האָב דאַן אָפּגעגעבן אַ לעבעדיקן גרוס פון דער טעטיקייט פון דער געזעלשאַפט „קינדער פון לובלין" אויף אַ פריינדלעכן צוזאַמענטרעף אין תל־אביב. מען האָט מיך דעמאָלט געפרעגט, פאַרוואָס זענען פאַראַן אין פאַריז צוויי לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן. מיין ענטפער איז געווען, אַז איך בין אייך מקנא וואָס איר גרופירט אַלע לובלינער אין דעם אירגון יוצאי לוב־לין בישראל. איר האָט דאַן געזאָגט, אַז אויך ביי אונדז אין פאַריז גייען מיר אין דער ריכ־טונג פון פירן אַן איינהייטלעכע טעטיקייט לטובת די לובלינער.

היינט, צוויי יאָר שפּעטער, בין איך באַ־אויפטראַגט אין נאָמען פון קאָאָרדיניר־קאָ־מיטעט פון ביידע לאַנדסמאַנשאַפטן אָפּצו־געבן דאָ אַ באַריכט פון אונדזער געמיינזאַ־מער טעטיקייט.

נאָך דער האַרציקער באַגריסונג פון אונ־דזער פריינד יצחק גאָלדרינג, האָט אויף דער פייערלעכער דערעפענונג, דעם 1טן מאַי, דוד שטאָקפיש אויסגעדריקט זיין ווונטש, אַז אויף להבא זאָל מען שוין נישט דאַרפן רעדן אין נאָמען פון אַ קאָאָרדיניר־קאָמיטעט, נאָר אין נאָמען פון איין פאַריזער לאַנדסמאַנשאַפט.

שרהלע גאָלדאַדלער, פרעזידענטין פון „די קינדער פון לובלין", באַגריסט דעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

איך וויל דיר זאָגן, טייערער חבר דוד, אַז מיר לעבן ווי אַ גוט פאָרפאָלק, נאָר אָן חופה וקדושין און מאַכן צוזאַמען אַ שיינע און גוטע אַרבעט. איך וועל זיך באַמיען דאָס צו אילוסטרירן מיט אייניקע פאַקטן.

די לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן אין פאַריז ציילן בערך 300 מיטגלידער. דער עלטער איז צווישן 70—60 יאָר. די איבערוועגנדי־קע מערהייט זענען פרויען, מערסטנטייל אל־מנות, וועמענס מענער זענען אומגעקומען אין די דייטשע טויט־לאַגערן.

די רייען ווערן אַלץ שיטערער און נייע מיטגלידער קומען זעלטן צו.

ס'איז סימבאָליש, אַז אונדזער צוזאַמענאַר־בעט האָט זיך אָנגעהויבן דווקא ביים אָפּ־מערקן דעם אָנדענק פון דער אויסגעמאָר־דעטער קהילה אין לובלין. געווען איז עס אין נאָוועמבער 1970, אויף דער איינהייטלע־כער יזכור־פייערונג.

קולטור־אַרבעט

די קולטור־אַרבעט פאַרנעמט אין אונדזער טעטיקייט אַן אָנגעזעענעם, בכבודיקן אָרט. די לובלינער, ווייזט אויס, געהערן צום עם הספר. ווען ס'איז צו אונדז דערגאַנגען די טרויעריקע ידיעה וועגן טויט פון אונדזער בן עיר, דעם דיכטער, שרייבער און פובליציסט יעקב גלאַטשטיין, האָבן מיר צוזאַמען איינ־געאָרדנט אַ טרויער־אַקאַדעמיע וואָס האָט מיט איר אינהאַלט און צאָל אָנוועזנדיקע ווייט איבערגעשטיגן די ראַמען פון אַ סאָ־סיעטע. אונטערן פאָרזיץ פון שרהלע גאָלד־אַדלער און אלתר זאָבערמאַן זענען אַרויס־געטראָטן מיט אָפּשאַצונגען פון זיין ליטע־ראַרישער ירושה פראָפעסאָר גראָל און דער דיכטער משה וואַלדמאַן.

דער שרייבער און רעדאַקטאָר פון „לעצ־טע נייעס", מ. צאַנין, האָט געמאַכט אַ פאַר־דינטן קאָמפּלימענט און אויסגעדריקט אָנער־קענונג דעם ועד אירגון לובלין פאַר צו־טיילן צוויי פרעמיעס די שרייבער פראָפ. נ. בלומענטאַל און יצחק אַלפסי. כ'וויל אייך דאָ, טייערע לאַנדסלייט, איבערגעבן אַז מיר, די לובלינער אין פאַריז, גייען אין אייערע דרכים.

אין אונדזער דעלעגאַציע צו דעם היינטיקן צוזאַמענפאָר וואָס באַשטייט פון 42 פערזאָן, האָט אונדזער קאָאָרדיניר־קאָמיטעט איינגע־שלאָסן דעם באַקאַנטן יידישן דיכטער משה

שולשטיין, דעם מחבר פון „פנקס לובלין" — אַ שטאַרק ליטעראַריש ווערק און אַן אויפ־טרייסלענדיקער דאָקומענט פון הורבן לוב־לין, וואָס דאַרף זיך געפינען ביי יעדן לוב־לינער אין זיין ביכער־שראַנק. משה שול־שטיין שטאַמט פון קאָריוו, ער איז אָבער כמעט ווי אונדזערער אַ לאַנדסמאַן, וואָס גיט צו חשיבות אונדזער דעלעגאַציע. ער גרייט איצט צו צוויי נייע ביכער און אונ־דזער קאָאָרדיניר־קאָמיטעט האָט באַשלאָסן אים צו העלפן ביים אַרויסגעבן אָט די בי־כער. מיר האָבן אים צוגעטיילט אַ באַדייטנ־דיקע סומע אויף דעם צוועק.

אויך דער פאַרשפרייט פון בוך איז ביי אונדז אויפן סדר־היום — סיי פון יידישן און סיי פון פראַנצויזישן בוך אויף יידישער טע־מאַטיק. די געזעלשאַפט „קינדער פון לובלין" האָט פאַרשפרייט 40 ביכער פון ד. דיאַמאַנט „דער אָנטייל פון די יידן אין דער ווידער־שטאַנד־באַוועגונג אין פראַנקרייך".

סאָציאַלע אַרבעט

צי קאָן מען זיך פאַרשטעלן אַ סאָסיעטע־לעבן אָן סאָציאַלער אַרבעט? זיכער נישט.

אונדזערע איבערגעגעבענע פרויען פון דער סאָציאַלער קאָמיסיע גייען באַזוכן קראַנקע, טראָגן הילף נויטבאַדערפטיקע, שיקן פסח־פעקלעך און קוילן פאַר אַלטע לייט.

מיר שטיצן אויך די זומער־קאָלאָניעס פאַר קינדער. ענדע יאָר אָרדענען מיר איין אַ פייערלעכן באַנקעט, ווי איר דאָ, אין ישראל.

צום אָפּשליסן פון געזעלשאַפטלעכן סעזאָן טרעפט זיך די גאַנצע לובלינער משפחה פון ביידע לאַנדסמאַנשאַפטן אויף אַ פרילינג־יום־טוב אין שלאָס פון ווערבערי, אין אַ פרעכטיקן פאַרק, ווו מען פאַרברענגט אין אַ היימישער סביבה, ביי אַ גוטן מאָלצייט און אַרטיסטישן פּראָגראַם.

הילף פאַר ישראל

אונטערן צייכן פון 25 יאָר מדינת ישראל האָבן ביידע סאָסיעטעס אין פאַרגאַנגענעם יאָר געזאַמלט פאַר ישראל די אימפּאָזאַנטע סומע פון אַן ערך 8 מיליאָן אַלטע פראַנק.

די קנאַפּע 200 ליכטבילדער פון לובלין האָבן מיר געוויזן אויפן לעצטן איינהייטלעכן פורים יום־טוב דעם 18טן מערץ, וואָס האָט צוגעצויגן אַ גרויסן עולם לובלינער. דער־לויבט מיר דאָ היינט אויסצודריקן אונדזער דאַנקבאַרקייט דעם אירגון לובלין אין נאָ־מען פון קאָאָרדיניר־קאָמיטעט און פון אַלע לובלינער וואָס האָבן געהאַט דאָס גליק צו זען די בילדער. די בעסטע באַלוינונג פאַר אייך וועט זיין, ווען איך וועל אייך דאָ אי־בערגעבן די רעאַקציע פון די צושויער. מען האָט ממש נישט געקאָנט אָפּרייסן די מענ־טשן פון פילם. אין דער שטילקייט האָט זיך, פון צייט צו צייט, געהערט אַ טיפער זיפץ, אַן אויסגעשריי: „אוי, דאָס איז דאָך מיין ברודער, מיין שול־חבר, איך דערקען די גאַס, די גימנאַזיע, דעם קלוב, דעם געזעל־שאַפטלעכן טוער, דעם ספּאָרט־קלוב". לאַנג זענען נאָך אָנגעגאַנגען די שמועסן און אויס־טויש פון דערינערונגען, נאָכן ענדיקן ווייזן דעם פילם.

אַ גרויסן יישר כוח אייך, טייערע חברים פון אירגון, פאַר דער דאָזיקער דערגרייכונג. דאָס איז נאָך אַ וויכטיקער צושטייער צו דער געשיכטע פון אונדזער לובלין.

די אויסווירקונג פון דער איינהייט

און צום סוף פון אונדזער באַריכט איז כדאַי אונטערצושטרייכן די אויסווירקונג פון דער איינהייט וואָס איז געקומען בולט צום אויסדרוק ביי די צוגרייטונגען פון אונדזער אָנטייל אין דעם וועלט־צוזאַמענפאָר. אין דער צאָלרייכער דעלעגאַציע זענען פאַראַן די אָנפירונגען פון ביידע לאַנדסמאַנשאַפטן — די פריינט שרהלע גאָלדאַדלער, יצחק גאָלדרינג און פרוי, לעאָן און בלאַנש דאָ־נערשטיין, יידל און עדזשיע טראַכטנבערג, אלתר און פייגעלע זאָבערמאַן, שמואל און געניע שפּיראָ, גיטעלע און יידל עדעלשטיין, נאָום און זאָשע פערלמוטער, זשאַק און באַלטשע גאָלדבוים, איינער פון די גרינדער פון דער סאָסיעטע „קינדער פון לובלין" און איך זעלבסט.

ווען מען רעדט וועגן איינהייט, מיינט עס בכלל נישט, אַז אַלע מוזן טראַכטן אויפן זעלבן אופן. עס איז מעגלעך און נאָרמאַל, אַז עס זאָלן זיין פאַרשידענע מיינונגען. איך בין טיף איבערצייגט, אַז אויך אין אייער פאַרבאַנד זענען פאַראַן פאַרשידענע מיינונ־גען. דעריבער גייט אין דעם, אַז טראָץ די מיינונגס־פאַרשידנהייטן, זאָל מען דאָך קאָ־נען אַרבעטן צוזאַמען לטובת די אינטערעסן פון אַלע לובלינער, לטובת די אינטערעסן פון גאַנצן יידישן פאָלק און פון דער ישראל־מדינה. און מיר גלויבן, אַז אונדזער גרויסער צוזאַמענפאָר וועט נאָך מער העלפן פאַר־שטאַרקן די איינהייט פון די באַזונדערע לאַנדסמאַנשאַפטן און וועט באמת דערנענ־טערן די לאַנדסלייט פון די פאַרשידענע לענ־דער.

דאָס איז אונדזער הייסטער וווּנטש און אין דער ריכטונג וועלן מיר ווייטער מאַכן אַלע אָנשטרענגונגען.

צום סוף, טייערע לאַנדסלייט, ווילאיך צי־

(סוף אויף ז' 41)

יצחק גאָלדרינג, סעקרעטאַר פון „די קינדער פון לובלין" אין פאַריז, בעת זיין באַגריסן דעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

פורים־פייערונג פון ביידע לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן אין פאַריז

דער גרויסער זאַל פון „סאַנטר קאָמינאָ־טער" איז געווען אויסגעפילט. די ווייס־גע־דעקטע טישן מיט דעם טראַדיציאָנעלן פּו־רים־געבעקס, האָט געשאַפן די היימישע יום טובדיקע אַטמאָספער.

דער פאָרזיצער פון דער געזעלשאַפט פאַרייניקטע לובלינער, פריינד אַלטער זאָ־בערמאַן, עפנט דעם יום טובדיקן צונויפקום פון ביידע געזעלשאַפטן, באַגריסט די אָנ־וועזנדיקע און די געסט אינזשיניער לאַנגפוס און הערץ. ער שיקט איבער די ברכה פון אַ רפואה שלימה דער פרוי זשעלאַזאָ. ער דערקלערט, אַז ס'איז פאַר אונדז אַ באַזונ־דערע פרייד, און אַלס פועל יוצא פון אונ־דזער איינהייטלעכער צוזאַמענאַרבעט, פייערט אויך היי־יאָר דעם טראַדיציאָנעלן יום טוב די געזעלשאַפט „קינדער פון לובלין", און דערמאָנט ווי אַזוי מיר האָבן דעם פורים יום טוב געפייערט אין דער אַלטער היים, אין לובלין, און דעם פאָלקסטימלעכן קאַרנאַ־וואַל־כאַראַקטער, וואָס פורים איז היינט אין מדינת ישראל.

ער גיט איבער דעם פאָרזיץ דער פרוי שרהלע גאָלדאַדלער, פון דער געזעלשאַפט „קינדער פון לובלין".

נאָך איר באַגריסונג, שטעלט זי פאָר דעם גאַסט־רעדנער, דעם פּראָפעסאָר גראָל, וואָס האַלט אַן אינהאַלטסרייכן רעפעראַט.

דער פאָרזיצער פון דער אונטערנעמונגס־קאָמיסיע, משהלע ראָזענבלום, מיט דער מיט־הילף פון פריינד שמואל שפּיראָ, אָרגאַניזירן דעם טראַדיציאָנעלן פאַרקויף פון שיקן שלח־מנות, וואָס האָט אַריינגעברענגט אַ סומע געלט פאַר די געזעלשאַפטן.

גאָר באַזונדערס איינדרוקספול איז גע־ווען דאָס ווייזן די 200 ליכט־בילדער וועגן דער היים־שטאָט לובלין. דאָ האָט מען דער־זען די גאַס, ווו מען האָט אַמאָל געוווינט, די אָרגאַניזאַציעס, ווו מען איז אין די יוגנט־יאָרן געווען טעטיק און אַנדערע בילדער.

אַ סך האָבן זיך אַליין דערקענט אין גרופּן־בילדער פון די שולן, ספּאָרט־קלובן און אַנ־דערע אָרגאַניזאַציעס.

אַנדערע דערקענען באַקאַנטע, פריינד און חברים, וואָס זענען דורך די נאַצישע המנס דערמאָרדעט געוואָרן.

אַזוי האָט דער עולם פאַרבראַכט אַ נאָכ־מיטאָג אין אַ גייסטיקער געהויבענער אַט־מאָספערע, מיט אַ ביסל טרויער, אָבער מיט גרויס פרייד, אַז מיר האָבן דערלעבט דעם גרויסן נס: די אויפלעבונג פון מדינת ישראל.

משה זאַלצמאַן

לובלין - דאס וויגעלע פון יידיש־פוילישן נוסח*

שמואל שפירא / פאריז

צו דער טעמע: „דער צושטייער פון די לובלינער יידן צו דער געשיכטע פון אונדזער פאלק", וואס דער ארגאניזיר־קאמיטעט פון דעם וועלט־צוזאמענפאר האט מיר צוגעטיילט דעם כבוד צו רע־פערירן, האב איך געהאלטן פאר נייטיק צוצוגעבן — „און די אויפ־גאבן פון די לעבן־געבליבענע לובלינער יידן אין די תפוצות". וויייל איך האלט, אז יעדער רעפערענט אדער שרייבער וואס שרייבט אדער רעדט וועגן דער פארגאנגענהייט פון אונדזערע לובלינער יידן, דארף דער ציל זיינער זיין נישט בלויז סתם בעסער צו באקענען דעם צוהערער אדער דעם לייענער מיט דער געשיכטע פון דעם יידישן ישוב פון אונדזער שטאט, נאר אויך, און דער עיקר, כדי בעסער צו קעמפן פאר אונדזער צוקונפט. נאר אויף אזא אופן איז מעגלעך צו פארלענגערן — לכל הפחות אין גייסט — דאס לעבן פון אונדזערע ישובים, ארויסגלידערן זיי אינעם המשך פון די דורות. איך האב דעריבער געפרוווט גיין אויף דעם וועג, צו־גרייטנדיק מיין לייענען היינט פאר אייך.

וועגן דער געשיכטע פון יידישן לובלין זענען אנגעשריבן גע־וואָרן א היפשע צאל ביכער: „די יידן־שטאט לובלין" פון פראפ. באלאבאן, פון שלמה ניסענבוים „לקורות היהודים בלובלין", „לוב־לין" פון נ. שמן, פון בעלא מאנדעלסבערג־שילדקרויט „מחקרים לתולדות יהודי לובלין", די לובלינער מאנאגראפיע „דאס בוך פון לובלין", ארויסגעגעבן דורך די לובלינער אין פאריז און אין יש־ראל. א חוץ א היפשע צאל בלעטער ביי די היסטאריקער: גרעץ, דובנאוו, רפאל מאהלער, עמנואל רינגעלבלום און אין דער אויס־גאבע אין צוויי בענד, אין ניו־יארק, „די יידן אין פוילן". אויך שרייבער און פאעטן האבן געווידמעט גרעסערע און קלענערע פאעמעס וועגן יידישן לובלין, ווי אונדזערע בני־עיר יעקב גלאט־שטיין ז"ל און משה שולשטיין. אגב, האב איך מיין רעפעראט צו־געגרייט אויפן סמך פון די נאר וואס דערמאנטע קוואלן.

פון דעם ארויסגעפיר מיינעם פארשטייט איר, אז כדי אייך נישט צו פארמאטערן האב איך זיך געמוזט באגרענעצן צו בלויז א קורצן שפאציר איבער אונדזער יידיש־נאבעלער לובלין. צוליב דער זעל־בער סיבה, כדי אייך נישט פארנודיען, האב איך זיך באמיט צו באנוצן, ווי וויייט מעגלעך, מיט וואס וויניקער ציפערן און דאטעס.

לובלין וועט פארראכטן פאר אן אוראלטע שטאט. א טייל היס־טאריקער מיינען, אז זי איז געבויט געוואָרן מיט 5 הונדערט יאר פריער ווי די הויפט־שטאט פון פוילן, וואַרשע. דער יידישער ישוב אין לובלין האט זיך אנגעהויבן — לויט שלמה־ברוך ניסענבוים — אין סוף פון 14טן יאַרהונדערט, אין יאר 1396, אין די צייטן פון פוילישן ליבהאבער קעניג קאזימיר דעם גרויסן, וואס האט אויס־געבריייטערט דעם באזימטן „קאלישער סטאטוס" פון יידן־רעכט פון 1334.

דער יידישער קוואַרטאל האט זיך אנגעהויבן פון מזרח און צפון־מזרח פון שלאס. פון דאנען דער נאמען „פאדזאמטשע". פאר א דערלויבענישׂ צו וווינען אין געטא, זענען די יידן געווען פארפליכטעט צו צאלן ספעציעלע שטייערן און אויספירן געוויסע ארבעטן לטובת דער שטאט. טראץ דעם פארבאט יידן צו וווינען אויסער דעם שטח ארום דעם שלאס, האבן שוין דאן א געוויסע צאל יידן, דורך פראטעקציע אדער ספעציעלע פארדינסטן — און פארשטייט זיך פאר א גרויסן אפצאל, געווינט אין לובלין גופא.

אין משך פון דער צווייטער העלפט פון 16טן י.ה. און אין דער ערשטער העלפט פון 17טן י.ה. האט זיך דער יידישער וווין־קוואר־טאל היפש אויסגעבריטערט — ביז דער „בראמא גראדזקא" — גראדזקער טויער, א דאנק א ריי פלעצער וואס דער קעניג, זיג־מונט אויגוסט, האט געגעבן א מתנה פאר צוויי פארדינסטפולע יידן: דר. יצחק מאי און יעקב בן אהרן. אויך די סטאראסטע, די לובלינער פארוואלטונג, האט צוליב עקאנאמישע אינטערעסן פאר־קויפט דער יידישער קהילה א גרעסערן פלאץ פאר א יערלעכן אפצאל פון 12 מארק. אויף דעם אויסגעבריטערטן שטח זענען אויפגעבויט געוואָרן, צווישן אנדערע, אויך די בנינים פון דער גרויסער מהרש"ל שול, וועלכע האט ארויסגענומען א פאר טויזנט מתפללים, דאס בית מדרש, די באר, דאס שעכטהויז, די יאטקעס און די פרנס־שול אויפן נאמען פון דעם פאר לעצטן פרעזידענט פון „וועד ארבע ארצות". אזוי ארום זענען אנטשטאנען די גאסן: זאמקאווע, פאדזאמטשע, קראוויעצקא און שעראקא — די בריי־טע גאס.

אין די צייטן פון „וועד ארבע ארצות", פון יידישן סיים, איז לובלין געווען זיין זיצארט. לובלין האט א גאלדענע תקופה פון דער יידישער קולטור, וואס ציט זיך פון ר' יעקב פאלאק — מהרש"ל, ביז דעם מהר"ם. אין דער תקופה איז לובלין דער צענ־טער פון יידישער קולטור פאר גאנץ מזרח־אייראפע און טייל־וויז אויך פאר מערב־אייראפע. אין אונדזערע צייטן איז לובלין די שטאט פון דער בארימטער אין דער וועלט ישיבת חכמי לובלין און ביז דעם יאר 1939 געהערט לובלין צו די אמערסטן אנטוויקלטע יידישע שטעט, נאר וואַרשע, אין זין פון יידישער קולטור און טרא־דיציע. זי שטייט ווי א לייכטזייל ביים אנהייב פון פוילישן יידנטום. שוין אין 17טן י.ה. איז לובלין אנגערופן געוואָרן „עיר ואם בישׂ־ראל שאין כמוה בכל העולם כולו" — א שטאט, א מאמע ביי יידן, וואס האט נישט איר גלייכן אויף דער גאנצער וועלט, אלס צענ־טער פון לערנען תורה, אלס צוזאמענטרעף־פונקט פון יידן פון גאר דער וועלט. בעת יירידים און צוזאמענפארן פון יידישן פאר־לאמענט — וועד ארבע ארצות — האט לובלין אויסגעאיבט איר השפעה נישט נאר אויפן לערן־סיסטעם, נאר אויך אויפן לעבנס־שטייגער און געשטאלטונג פון די יידישע ישובים אין גאנץ פוילן. אויב וואַרשע איז געווען דער קולטור־צענטער פון וועלט־יידנטום אין 20סטן י.ה., איז עס לובלין געווען אין משך פון 200 יאר — פון 16טן ביז דעם סוף 18טן און אנהייב פונעם 19טן י.ה.

איינער פון די ערשטע בארימטע לובלינער רבנים איז געווען ר' שלום שכנא, דער יינגערער זון פון דעם קעניגלעכן געלערנטן פאכטער און גרויסן סוחר, אין 15טן י.ה. — יאסקע שאכנאוויטש. דער קעניג זיגמונט דער ערשטער האט אים געגעבן די פריווילע־גיע צו וווינען אין גאנץ פוילן און אים באפרייט פון שטייערן. אין 1541 וועט ר' שלום שכנא דער רב הכולל פון דריי פערטל קליין־פוילן. דאס מיינט די שטעט לובלין, קראקע, סאנדאמיזש, נאווי־סאנטש, קאזימיעזש א. אנד. ער איז געשטארבן יונג, צו 48 יאר, אין 1558.

דער צווייטער גאון ר' שלמה לוריע, פארקירצט אונטערן נאמען מהרש"ל, אויף וועמענס נאמען עס האט זיך געהרופן די גרויסע שול אין לובלין, וועלכע האט זיך געפונען אראפגייענדיק פון שלאסבארג. ער איז געווען דער ערשטער רעקטאר, ראש פון דער באזימטער ישיבה, וואס איז אויפגעבויט געוואָרן אויפן פלאץ פון דעם פריער דערמאנטן דר. יצחק מאי. זיין לערן־מעטאד איז גע־וועז קעגנערויש צו דעם פילפול־מעטאד פון ר' יעקב פאלאק און זיין גרויסן תלמיד ר' משה איסערלעס, גערופן דער רמ"א. דאס גרעסטע ווערק פון מהרש"ל, „ים של שלמה", איז דערשינען אין יאר 1646.

אין דער צווייטער העלפט פון 16טן י.ה. און אין דער ערשטער העלפט פון 17טן י.ה. זענען באקאנט די רבנים: ר' מרדכי יפה — א צייט געלעבט אין איטאליע; ר' מאיר בן גדליה — געוואָרן מהר"ם און ר' שמואל הלוי אידעלעס, פארקירצט מהרש"א. די

---

* גרעסערע אויסצוגן פון דער רעדע אויפן וועלט־צוזאמנטרעף פון די לובלינער.

לעצטע צוויי האָבן אַרויסגעגעבן אַ דור תלמידים, וואָס האָבן באַ־
רימט געמאַכט דאָס יידישע לערנען אין פּוילן און אויסער אירע
גרענעצן. אין זייער צייט איז די ישיבה אין לובלין געווען אַן אַרט
וווּ עס פלעגן קומען לערנען יוגנטלעכע פון גאַנץ אייראָפּע.

אין 18טן י.ה. האָט לובלין אַרויסגעגעבן אויגעם פון די באַ־
גרינדער פון פּוילישן חסידות, ר' יעקב יצחק האַרוויץ, באַקאַנט
אונטערן נאָמען דער חוזה. ער איז געווען דער ערשטער תלמיד
פון בעל־שם־טוב. ער וועלט פאַררעכנט צוזאמען מיט ר' ישראל
פון קאָזשעניץ, דעם באָרימטן קאָזשעניצער מגיד, צו די פּיאָנערן
פון פּוילישן חסידות. זיין פאַרבייסענער קעגנער איז געווען דער
דעמאָלטדיקער לובלינער רב ר' עזריאל הלוי הורוויץ, דער „איי־
זערנער קאָפּ", וועלכער האָט אין חסידות געזען אַ געפאָר פאַר
דער טראַדיציאָנעלער יידישקייט. דער חוזה האָט אַרויסגעגעבן עט־
לעכע חיבורים. דער ערשטער איז געשטאַרבן אין 1815, דער
צווייטער אין 1819. ביידע האָט מען קובר געווען אויפן אַלטן
בית־עלם.

נאָך דעם „אייזערנעם קאָפּ" קומען נאָך אַ קורצע ריי רבנים וווּ
ר' משולם אשכנזי, זיין זון ר' הערשל און דער באַרימטער גאון
ר' שניאור זלמן מליאַדי, אייניער פון די אָנגעזעענסטע לובאַוויטשער
חסידים. ער, צוזאַמען מיט די באַרימטע רביים ר' לייבעלע אייגער
און ר' צדוק הכהן, וועלט פאַררעכנט אַלס די דריי זיילן פון דער
חסידות־פעסטונג אין דעמאָלטיקן לובלין.

אין 1910 נעמט איבער דעם אָמט פון לובלינער רב, דער שוין
אונדז אַלעמען באַקאַנטער, ר' אליהו קליאַצקין. עס איז כדאי וועגן
אים און זיי זון זיך אָפּצושטעלן. ער אַליין איז געווען נישט בלויז
א קענער פון תלמוד און זיינע מפרשים — קאָמענטאַטאָרן, נאָר
האָט אויך פאַרמאָגט גרויסע קענטענישן אין וועלטלעכע וויסן־
שאָפטן, וויי: מאַטעמאַטיק, ליטעראַטור און גאָר באַזונדערס אין
שפּראַכן, געאָגראָפּיע און מעדיצין. זיין זון, וועלכער האָט יונגער־
הייט געלערנט ביי אים, איז געווען א באַקאַנטער שרייבער און
דענקער. טאָמאָס מאַן באַצייכנט אים אַלס צווייטער קאַנט און אין
דער יידישער וועלט האָט מען אים פאַרגליכן צו אחד העם. ער
דערציילט וועגן זיין פאָטער ר' אליהו קליאַצקין, אז אייניר פון
די דאָן באַקאַנטע דאָקטוירים אין לובלין האָט אויפמערקזאם גע־
מאַכט זיין פאָטער, אז ער זאָל מיט אים נישט דיסקוטירן אין דער
עפנטלעכקייט וועגן מעדיצינישע פראָבלעמען, ווייל ער וועלט פאַר־
שעמט צווישן עולם. זיי זעען, אז דער רב האָט בריייטערע ידיעות
אין דער טאָראָטישער זייט פון דער מעדיצינישער וויסנשאפט־
לעכער אנטוויקלונג, ווי ער. אָט אזא גרויסער גאון און עטישע
פערזענלעכקייט איז געווען דער פאַר לעצטער לובלינער רב.

דער לעצטער פון דער לובלינער רבנישער דינאַסטיע איז גע־
וען דער ברויזנדיקער און טעמפּעראַמענטפולער עסקן, דער איני־
ציאַטאָר און פאַרווירקלעכער פון דער ישיבת חכמי לובלין —
משה שפּירא. ער האָט געצויגן אויף זיך די אויפמערקזאמקייט נישט
בלויז פון רעליגיעזע יידן, נאָר אויך פון גאַנצן וועלט־יידנטום.
ער איז געווען גרויס אין לערנען אוּן אין כלל טוריי. ער איז
געווען דעפוטאט אין פּוילישן סיים. נאָך זיין פטירה, אין 1934, איז
שוין מער נישט געווען קיין זעלבשטענדיקער לובלינער רב.

אויך אויסער די גרענעצן פון פּוילן, אין פראָנקרייך, האָבן גע־
לעבט אייניקע לובלינער יידן, וואָס האָבן צוגעטראָגן זייער חלק
צום רום פון יידישן לובלין. אין דער מאָנאָגראָפיע „דאָס בוך פון
לובלין" שרייבט דער פאַרשטאָרבענער היסטאָריקער יוסף מילנער
אין זיין אַרטיקל „עיר ואם בישראל", אז אין 18טן י.ה. האָט גע־
לעבט אין פּאַריז א ייד זאָלקינד הורוויץ, געבוירן אין לובלין אין
יאָר 1740. מען האָט אים טאָקע גערופן „לע זשוויף דע לובלין" —
דער לובלינער ייד. און אזוי איז ער מיטן דאָזיקן נאָמען פאַר־
בליבן אין דער פראָנצויזישער ליטעראָטור. ער איז געווען א גרוי־
סער און טיפער דענקער. ער האָט אָנגעשריבן אין פראָנצויזיש „די
אפאָלאָגיע פון די יידן" און פאַר דעם באַקומען פון דער „קעניג־
לעכער געזעלשאפט פאַר וויסנשאפט און קונסט" אין מעץ, דעם
ערשטן פרייז — א מין גאָנקור־פרייז.

מיט הונדערט יאָר שפּעטער געפינען מיר אַ צווייטן גלעלערנטן
לובלינער ייד אין פּאַריז, עמיל מייערסאָן, געבוירן אין לובלין אין
יאָר 1858, וועלכער האָט געשמט אלס באַקאַנטער פראָנצויזישער
פילאָזאָף. וועד פון אונדז האָט נישט געהערט, אדער אפשר גאָר
פערזענלער געקענט זיין שוועסטער אין לובלין, דר. ארענשטיינס
פרוי, די באַרימטע דיכטערין, וואָס האָט געשריבן אויף יידישע
טעמעס אין פויליש.

אין די לעצטע יאָרן האָט געלעבט אין פּאַריז, די אונדז אַלע־
מען באַקאַנטע יידישע טאָכטער פון לובלין, אַננא לאַנגפוס־שטערנ־
פינקעל. זי האָט באַווייזן זיך אַרויסצורייסן פון די נאַצישע מערדער־
לאַפּעס, טאָקע א פיזיש צעבראָכענע, אָבער דער גייסט אירער
איז געבליבן שטאַרק. זי האָט אָנגעשריבן עטלעכע ווערק וועגן
דעם טראַגיש־אומגעקומענעם יידישן ישוב אין פּוילן אוּן זוכה גע־
וען צו זיין די טרעגערין פון דער העכסטער ליטעראַרישער אויס־
צייכענונג, וואָס מען טיילט צו א שרייבער אין פראַנצויזיש — דעם
גאָנקור־פּרייז — פאַר איר בוך „די באַגאַזשן פון זאָמד".

אין לובלין, צווישן ביידע וועלט־מלחמות, איז געווען א קהילה
פון העכער 40 טויזנט יידן מיט א פילפאַרביק געזעלשאַפטלער לעבן.
צענדליקער אַרגאַניזאַציעס אוּן אינסטיטוציעס פון פאַרשידענעם
כאַראַקטער האָבן אויף זיך געוּנומען די אויפגאבע צו פאַרענטפערן
די נויטן פון די לובלינער יידן — קולטורעלע, עקאָנאָמישע, סא־
ציאַלע וויי אויך פּאָליטישע. רייך איז געווען דאָס שולוועזן אין
לובלין, אָנהייבנדיק פון די קינדער־היימען, פאָלקסשולן, „תרבות",
האָנטווערקער־שולן, גימנאַזיעס, אקאַדעמישע פאַרבאַנדן אוּן אינ־
טעליגענטן־קלובן. א חוץ גאָר א גרויסע צאָל, אַריבער 100 חדרים,
בתי מדרשים, חסידים־שטיבלער אוּן ישיבות פאַר דעם רעליגיעזן
טייל.

דער גרעסטער טייל פון די יידן אין לובלין איז באַשטאַנען פון
אַרבעטער, בעלי־מלאכות אוּן קליינע סוחרים. זייער עקאָנאָמישער
מצב איז צוליב דער אַנטיסעמיטישער פּאָליטיק פון אַלע פוילישע
רעגירונגען געווען א שווערער. דערפאַר איז אזוי באַדייטנדיק
גרויס געווען די צאָל יידישע געזעלשאַפטלעכע בענק, וועלכע האָבן
אויסגעטיילט הלוואות אויף קלענערע פּראָצענטער.

אויפן פּאָליטישן געביט איז נישט געווען קיין איין באַוועגונג
אין פּוילן, וואָס זאָל נישט האָבן געהאַט איר פאַרטיי אוּן יוגנט־
גרופּע אין לובלין. דער גרעסטער טייל פון די אַרגאַניזאַציעס האָט
אויך איינגעשלאָסן אין איר טעטיקייט ספּאָרט־קלובן פאַר דער
יוגנט. אין די אלע אַרגאַניזאַציעס אוּן פאַרטייען זענען געווען טע־
טיק פערזענלעכקייטן, אינטעלעקטואַלן אוּן געזעלשאַפטלעכע
טוערס:

משה אייזענבערג, אַרטאַדאָקסישער טוער, ראָטמאָן אין שטאָט־
ראָט אוּן אין קהילה. א גוטער רעדנער אוּן הויפט־פּראָפאַגאַנדיסט
פאַר דער ישיבה;

עמנואל בינדער, טוער פון די לינקע „פועלי ציון", פרעלעגענט
אויף פילאָזאָפישע אוּן פּעדאַגאָגישע טעמעס, לערער פון דער
יידישער פאָלקסשול, געפאַלן אויפן פראָנט אַלס זעלנער פון דער
פּוילישער אַרמיי;

ליפּע בלאָך, דער הויפט־נערוו פון קרן קיימת אין פּוילן. זיין
פרוי הדסה, א טוערין פון דער ציוניסטישער פרויען־באַוועגונג.

צו די שיינע פרויען־געשטאַלטן אין יידישן לובלין געהערן די
דריי בעלאָס — בעלא דאָבזשינסקא, אייניע פון די גרינדערינס פון
„החלוץ", אַרגאַניזאַטאָרין פון קיבוצים אוּן הכשרה־פונקטן, פאַר־
זיצערין פון פרויען־פאַראיין; בעלא שפּירא, פירערין פון „בונד",
ראָטמאָן אין שטאָטראָט. איר מאַן איז געווען רעדאַקטאָר פון „לוב־
לינער טאָגבלאַט" — י. ניסענבוים. און די דריטע בעלא — מאַנ־
דעלסבערג־שילדקרויט, באַקאַנטע היסטאָריקערין, לערערין פון
גימנאַזיע אוּן טוערין פון לינקע „פועלי ציון".

די פאַרקערפּרונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג איז לובלין
איז געווען דער פאַרזיצער פון די רעכטע „פועלי ציון" שמואל
זשיטאָמירסקי אין קהילה־ראָט.

צו די באַקאַנטע בונדישע טוער איז פאַרמלחמהדיקן לובלין

האָבן צוו.אַנד. געהערט די שוין אויבן דערמאָנטע בעלאַ שפּיראָ, דר. הערשנהאָרן, א. ניסענבוים, אַרבוז, קעלנער, לייבל לערער, ווייסמאַן, קערשענבערג און פון דעם יוגנט־בונד „צוקונפט" — הערצמאַן.

*

היינט געהערט שוין דאָס אַלץ צו דער פאַרגאַנגענהייט. די דייטשע באַרבאַרן, די מאָדערנע עמלקים פון 20סטן י.ה. האָבן אַלץ פאַרניכטעט און די מענטשן, אונדזערע טייערע און נאָענטע, אַריינ־געשלעפּט אין זייערע מאָרד־מאַשינען, זיי צעשמעטערט און צע־ריבן.

אין די ווידערשטאַנד־באַוועגונגען קעגן אַלע רשעים, אין אַלע צייטן און אין אַלע ערטער, ווו זיי האָבן זיך געפונען, האָבן די לובלינער יידן אַריינגעטראָגן זייער חלק. די ערשטע יידישע פּאַר־טיזאַנער־גרופּע איז אַנטשטאַנען אין האַרבסט, 1942. צו דער גרו־פּע האָבן געהערט די לובלינער צוויי ברידער נודעל, די ברידער נאַכמען א.אַנד. די בעסטע אָרגאַניזירטע און אַקטיווסטע יידישע פּאַרטיזאַנער־גרופּע, שוין ביים סאַמע אָנהייב, איז געווען די מיט וועלכע עס האָט אָנגעפירט העניעק צימערמאַן. זי האָט אָפּערירט אין די דאָמבראָווער און אָסמאָליצער וועלדער, אויסגעפירט טויט־אורטיילן אויף פּויערים, וועלכע האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו העלפן די פּאַרטיזאַנער.

אויך אין די קאַמפן פאַר מדינת ישראל טרעפן מיר לובלינער יידן. דוב מילשטיין פאַלט אין שלאַכט אַלס פרייוויליקער ביי דער פאַרטיידיקונג פון רמת־נפתלי, אין 1948. אַ סך לובלינער יידן פאַרטיידיקן דעם אָפּשניט פון דן, ביי דער סירישער גרענעץ, ביז די גרענעצן פון עגיפּטן. ביי די קאַמפן פון נגבה האָבן זיך געפונען, אַ חוץ לובלינער יידן, קעמפער, וואָס זענען אַמאָל געווען אויף הכשרה אין לובלין. זיי האָבן געוווינט אין הויז אויף קראַוועצקאַ 41. איך נעם אַריין אין דער ריי פון קעמפער פאַר מדינת ישראל אונדזער לאַנדסמאַן, בערל גריזאָלעט, וועלכער האָט אַקטיוו גע־האָלפן אָרגאַניזירן די „הגנה" און איז אויסגעצייכנט געוואָרן דורך דער יידישער אַגענץ.

*

25 יאָר איז אַלט מדינת ישראל און 25 יאָר לאָזט מען איר נישט צורו. זי איז געבוירן געוואָרן אין בלוט און אין פייער און זי איז געוואַקסן און וואַקסט ווייטער אונטער אַ כסדרדיקער דראָ־אונג פון פייער און בלוט. ישראל וואָס איז אַרויס מיט אַ נצחון אין דעם קאַמף מיט שטאַרקערע שונאים צוליב איר מוט, קלוג־שאַפט און אויסערגעוויינלעכער ענערגיע האָט נאָך פאַר זיך שווע־רע טעג. עס פעלט איר דאָס וויכטיקסטע — שלום. דעריבער דאַרף די ערשטע זאָרג פון די לובלינער, צוזאַמען מיט די יידישע ישובים אין די תפוצות זיין — אויב וועלכער נישט איז שונא וועט וועלן אויפהויבן די האַק אויף ישראל, די קרוין פון יידישן פאָלק, זאָל די האַק פאַלן אויף זיין קאָפּ.

מיר, די לובלינער פון דער וועלט, וואָס אונדזער הויפּט־אויפ־גאַבע איז המשך לובלין, דאַרפן פערמאַנענט, צוזאַמען און גע־אייניקט, צוטראָגן אונדזער חלק צום קאַמף פון דעם יידישן פאָלק אין גאָר דער וועלט.

רשימת הספרים על לובלין
ושל מחברים יוצאי לובלין
הנמצאים בתערוכה

רשימה פון ביכער אויף דער
אויסשטעלונג וועגן לובלין
און פון אויטאָרן, אפשטאַמיקע
פון לובלין .

"דאָס בוך פון לובלין" (יזכור-בוך)
לובלין (ספר-זכרון - אנציקלופדיה של גלויות)
נ. שמן - לובלין
בלה מנדלסברג-שילדקרויט - מחקרים לתולדות יהדות לובלין
משה שולשטיין - ביים פנקס פון לובלין
יעקב גלאַטשטיין - אַ ייד פון לובלין (און נאָך 10 ביכער)
פראַפ' ד"ר מאיר באַלאַבאַן - די יידן-שטאַט לובלין
נחמן בלומנטל - תעודות מגיטו לובלין
נחמן בלומנטל - צוריקבליקן
שלמה מיטעלמאַן - ביוו פון פראַנט
אנגא לאַנגפוס - זאַלץ און שוועבל
עובדיה פעלד - 5 יאָר אין סאָציאַליסטישן פּאַטערלאַנד
ד. זאַקאַליק - געראַנגל
יצחק אַלפּסי - החוזה מלובלין (און נאָך 12 ביכער)
מ. צאַנין - ליבשאַפט אין געוויטער
י. בשבים - העושה נפלאות מלובלין
י. באַשעוויס - דער קונצנמאַכער פון לובלין
ש.ב. ניסנבוים - קורות היהודים בלובלין
ש.י. סטופניצקי - כ. שפינוזה

Dr. Jozef Kermisz - Lublin i Lubelskie w Ostatnich latach Rzeczypospolitej (1788—1794)
Leokadia Bielska-Turkowska — Lublin, Krajobrazy i zabytki
Lublin - 10 lat Polski Ludowej
Edward Hartwig — Lublin (Album)
Sara Nomberg - Kolumny Salomona

ולדון - נפלאות הרבי
ולדון - אהל הרבי
צבי אביטל - יהדות לובלין והשואה (סטנסיל)
אהרון ויים - לובלין
שרה ארליכמן - בידי טמאים (סכתבים לאחות מעמק הבכא)
הרב ש. שפעטמאַן - בגילופין
די אויסגאַבע "קול לובלין" (פון 1 ביז 7)

תרגומים (איבערזעצונגען)

מרדכי אורן - דער פראַגער ארעסטאַנט דערציילט (יידיש: דוד שטאַקפיש)
מאַרגאַרעט לארקין - די זעקס טעג פון יד מרדכי (יידיש: דוד שטאַקפיש)
שיח לוחמים (שמועסן פון קעמפערס) יידיש: (א 40% פונעם בוך - דוד שטאַקפיש)

רשימה פון די ספרים אויף אונדזער ביכער־אויסשטעלונג

ווער עס ווייסט פון נאָך ביכער וועגן לובלין און פון לובלינער מחברים (אוי־סער די פון דער רשימה) — ווערט געבעטן צו מעלדן וועגן דעם אונדזער קאָמיטעט.

לאלה מבני עירנו בארץ שלא תרמו עד כה להקמת מצבת־זכרון לקדושי לובלין ומיידאנק!

למרות הפניה האישית אליך בכתב — לא מצאת לנחוץ להשתתף במגבית למען האנדרטה. יש ברשותנו רשימה מעודכנת של עשרות משפחות לובלינאים, שלא תרמו את חלקן במבצע חשוב זה. אין ברצוננו לפרסם את הרשימה הזאת — אנא, מלא את חובתך המוסרי־ציבורי והלובלינאי. שלח עוד היום את תרומתך:

חשבון בנק הדואר — 4/27638/6

געשיכטעס און זכרונות פון דער אלטער היים

קאַפּל מיזשריצקי / בוענאָס־איירעס

דעם 9טן נאָוועמבער 1942 האָט די דייטשע געסטאַפּאָ, צוזאַמען מיט זייערע פּוילישע און אוקראַינישע משרתים אַרומגערינגלט דעם לעצטן לובלינער געטאָ אין מיידאַן טאַטאַרסקי, באַפּוילן די איבערגעבליבענע יידן צו פאַרזאַמלען זיך אין די עפּנטלעכע פּלעצער און ווער עס האָט זיך אויסבאַהאַלטן, געוואָלט ראַטעווען דאָס נאַקעטע לעבן, איז געשלאָגן געוואָרן פון די רוצחים, אָדער דערשאָסן געוואָרן אויפן אָרט.

31 יאָר זענען אַוועק זינט יענער טראַגישער צייט און מיטן רויך פון די גאַז־אויוונס האָבן אויסגעהויכט זייערע נשמות אונדזערע נאָענטסטע און טייערסטע. די צייט קען נישט שטילן אונדזער ווייטיק, די דיסטאַנץ קען נישט אָפּמעקן פון אונדזער זכרון יענעם טראַגישן אָנדענק. יאָר־יערלעך צינדן מיר ליכט אין דעם דערמאָנונגס־טאָג פאַר די וואָס זענען צו קבר ישראל נישט געקומען.

*

די געשיכטע פון יידן אין לובלין איז אַזוי אַלט ווי לובלין זעלבסט. יידישע סוחרים פון איטאַליע און פראַנקרייך וואָס האָבן געהאַנדלט מיט סאַמעט און זייד, האָבן זיך שוין אָפּגעשטעלט אין לובלין אין די ערשטע יאָרהונדערטער זינט דער אַנטשטייאונג פון דער פּוילישער מדינה.

*

דאָס צוואַנציקסטע יאָרהונדערט האָט שוין געטראָפן דעם יידישן יישוב אין לובלין אַן איינגעזעסענעם און אָרגאַניזירטן. יידן האָבן געאַרבעט ביי זייערע ספּעציפישע פאַכן. דער האַנדל איז, אין גרעסטן טייל, אויך געלעגן אין יידישע הענט, אָנהייבנדיק פון דעם דאָרפסגייער, קליינהענדלער און אין די געשעפטן. נעבן דעם הורט־האַנדל האָבן געצויגן זייער בידנע חיונה יידישע טרעגערס און בעלי־עגלות. אייניקע פאַבריקן זענען איינגעשטאַנען אין יידישע הענט און געגעבן באַשעפטיקונג יידישע אַרבעטער. צעגעלניעס ביי די ראַנדן פון דער שטאָט האָבן געהערט צו יידן, ווי אויך די קליינע טריקאָטאַזש־פאַבריקלעך, ווו טאַטעס און מאַמעס מיט אונטערגעוואַקסענע קינדער האָבן געאַרבעט אין דער שפּעטער נאַכט אַריין, כדי צו האָבן אויף דעם טאָג־טעגלעכן אויסקום און אויך כדי צו שיקן די קינדער אין חדר און האָבן צו באַצאָלן דעם שכר לימוד.

*

דאָס גייסטיקע און רעליגיעזע לעבן איז אין אָנהייב פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט באַשטאַנען פון אַן אָנגעזעענער צאָל בתיתפילה, שילן און חסידים־שטיבלעך; פאַרשידענע רביאישע הויפן האָבן געהאַט זייער זיץ־אָרט אין לובלין. צו האָבן אַ באַגריף וועגן דעם גייסטיק־רעליגיעזן לעבן אין לובלין פון דעם פּעריאָד וועגן וועלכן מיר רעדן, וועלן מיר בלויז אויסרעכענען אַ טייל בתיתפילה און שילן, ווי די מהרש"ל שיל וואָס איז אויסגעבויט געוואָרן אין 1665. בלויז אין דער יידן־גאַס (שעראָקע), וואָס האָט געהאַט די לענג בערך אַ 500 מעטער, זענען געוועזן די פאָלגנדיקע שילן: שעראָקאַ 2 (דאָקטער־שיל), שעראָקאַ נומער 3 (משרתים שיל, אויפגעבויט אין 1638), שעראָקאַ 19 — דאָס זיץ־אָרט פון ועד ארבע ארצות, שעראָקאַ 28, די שיל פון „חוזה", שעראָקאַ 40 — די שיל פון דער רבנישער דינאַסטיע, די אייגערס, שעראָקאַ 44 — די פּרנס־שיל. די קרוין־אינסטיטוציע פון רעליגיעזן יידנטום איז געווען די „ישיבת חכמי לובלין". ס'איז אויסגעבויט געוואָרן אַ ריזיקער בנין מיט אַלע מאָדערנע איינריכטונגען, ווו עס האָבן געלערנט העכער 500 תלמידים. געווען דאָרט אַ ביבליאָטעק פון 25,000 ספרים, צווישן זיי — זייער ווערטפולע און אַנטיקוואַרע. איינע פון די מערקווירדיקייטן פון דער ישיבה איז געווען דער מיניאַטור־מאָדעל פון בית־המקדש.

די ציוניסטישע באַוועגונג אין לובלין האָט איר אָנהייב מיט דער עליה פון דעם לובלינער רב ר' לייבעלע אייגער אין 1892. די באַלפור־דעקלאַראַציע פון 2טן נאָוועמבער 1917 האָט אַרויסגערופן אַ גרויסע אויפלעבונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג. אין 1920 ווערט געשאַפן דער „החלוץ" מיט אַ הכשרה־פּונקט אויף דער לאַנדווירטשאַפט פון שמואל אייכענבוים אין טשעכוווקאַ. דער „החלוץ" פון לובלין האָט אַרויסגעגעבן אַ סך פּיאָנערן און בויער פון ישראל.

אין 1903 האָבן זיך באַוויזן די ערשטע פּראָקלאַמאַציעס פון „בונד", וואָס רופן צו אָרגאַניזירן זיך. אין די יאָרן פון 1904—1905, זענען שוין פאָרגעקומען שטרייקן. עס איז אויסגעקעמפט געוואָרן צו אַרבעטן אויף דער וואָך און נישט אויפן זמן, ווי פריער. אין די יאָרן 1916־1917 האָט די געזעלשאַפטלעכע טעטיקייט פון די יידישע אַרבעטער באַקומען מער שווונג. ס'איז געגרינדעט געוואָרן די פּועלי ציון אָרגאַניזאַציע וואָס האָט צוזאַמען מיט דעם „בונד" אָרגאַניזירט פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען, קאָאָפּעראַטיוון, ביבליאַטעקן, אָוונט־קורסן פאַר אַרבעטער, קולטור־ליגעס און אַנדערע אָרגאַניזאַציעס.

*

אויף לובאַרטאָווסקי איז געווען טעטיק דאָס יידישע שפּיטאָל מיט יידישע קראַנקן־שוועסטער. פאַר דעם געזונט פון דער אָרעמער יידישער באַפעלקערונג האָט געזאָרגט די געזעלשאַפט „טאָז" ווי אויך דער ביקור־חולים.

פון 1916 ביז 1918, אין דער צייט פון דער עסטרייכישער אָקופּאַציע, איז אַרויסגעגאַנגען אַ וועכנטלעכע יידישע צייטונג אין דער פּוילישער שפּראַך אונטערן נאָמען „מישל זשידאָווסקאַ" (דער יידישער געדאַנק). קורץ נאָך דעם ערשטן וועלט־קריג, האָט אָנגעהויבן דערשיינען די טעגלעכע צייטונג „לובלינער־טאָגבלאַט". איר הויפּט־רעדאַקטאָר איז געווען ש. י. סטופּניצקי, נאָך זיין פאַרלאָזן לובלין איז געוואָרן רעדאַקטאָר י. ניסענבוים. די צייטונג איז געווען באַליבט ביי דער לובלינער יידישער באַפעלקערונג.

דעם 1טן סעפּטעמבער 1939, ווען ס'איז אויסגעבראָכן די צווייטע וועלט־מלחמה, איז די צייטונג נאָך דערשינען 8 טעג. דעם 9טן סעפּטעמבער 1939 האָט די דייטשע אַוויאַציע באָמבאַרדירט לובלין, און פּאַראַליזירט דאָס גאַנצע לעבן אין שטאָט. אין דעם טאָג האָט אויסגעהויכט די נשמה די יידישע פּרעסע פון לובלין.

*

אַזוי האָט אויסגעזען דאָס יידישע לובלין ביז דער צווייטער וועלט־מלחמה, ווען דער היטלעריזם האָט אַלץ אָפּגעמעקט, אַלץ פאַרטיליקט. ווי עס האָט געשריבען דער אַרבעטער־פירער יעקב זרובבל אין זיין בוך „באַרג־חורבן", ווען ער איז געקומען קיין מיידאַנעק באַלד נאָך דער מלחמה, און נאָך דעם ווי ער האָט געזען דאָס אַש פון די פאַרברענטע, קופּעס שיכלעך פון די קינדער, קוליעס פון הינקענדיקע, האָבן פון זיין האַרץ זיך אַרויסגעריסן די ווערטער:

„איך זע... אַז מען זעט אייך נישט!"....

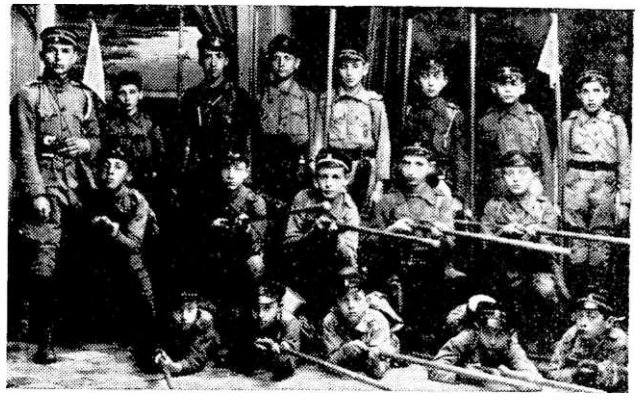

אַ גרופּע חברים פון „השומר הצעיר" אין לובלין (1922)

teatrnn.pl

די טראגעדיע פון לובלינער יודענראט

נחמן קאָרן / רמת־גן

דאָס פראָבלעם פון די יודענראָטן איז אייגער פון די טראָגישע פראָבלעמען פון יענעם שרעקלעכן אומגליק וואָס האָט געטראָפן דאָס איראָפעישע יידנטום אונטער דער הערשאַפט פון די דייטשישע מערדערס. אָזוי ווי די שוידערלעכע מאַסן־אויסמאָרדונג פון די יידן אין די יאָרן 1939—1945 האָט נישט געהאַט קיין פּרעצעדענט סיי אין דער פלאַנירונג, סיי אין פאָרגעם אין דער געשיכטע פון אונדזער גערודפטן פֿאָלק, אָזוי איז אויך אַן אַ פּרעצעדענט דער טראָגישער מצב אין וועלכן ס׳האָט זיך געפונען די אומגליקלעכע אינסטיטוציע וואָס האָט געהייסן יודענראָט און איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן בראש פון די געטאָ־אייגווינער.

איך פערזענלעך האָב אַדורכגעלעבט אַלץ וואָס איז פאָרגעקומען אין לובלין, אַנהייבנדיק פון 17טן סעפטעמבער 1939, וועו די שטאָט איז באַזעצט געוואָרן דורך די דייטשן, ביז ערב פסח 1942, וועו מיר האָט זיך איינגעגעבן, ממש אין לעצטן מאָמענט, אַרויסצורייסן זיך פון די נעגל פון די ווילדע חיות, בעת זיי האָבן אַדורכגעפירט די „אַקציעס". אין משך פון דער צייט האָב איך נישט איינמאָל געהערט ביטערע טענות קעגן יודענראָט, אַז ער לייגט אַרויף שווערע אומדערטרעגלעכע שטייערן; אַז ער קאָנפיסקירט ביי פאָרשידענע מענטשן שטוב־זאָכן, מאָביליזירט צו אַרבעט ביי די דייטשן — און נאָך ענלעכע טענות.

דער יודענראָט האָט אַן שום ספק אויסגעפירט אַזעלכע גוואַלדטאַטן, לויט די באַפעלן פון די ס.ס., באַגלייט מיט דראָונגען, וואָס וואָלטן נאָך שווערער געמאַכט די לאָגע. די יידן אין לובלין האָבן אָבער געזען פאָר זייערע אויגן די מענטשן פון יודענראָט, זיי האָבן געלייענט די באַקאַנטמאַכונגען און די הארבע גזירות אין דריי שפּראָכן: דייטש, פויליש און יידיש, אונטערגעחתמעטע דורך דעם יודענראָט. ווייל די אינסטיטוציע איז געווען דער קאָנאַל דורך וועלכן ס׳האָט געשטראָמט מיט נאָצישער גיפט און געשאָפן אַן אַטמאָספער פון מאָראַלישער און פיזישער שטיקענישׂ.

ווי אַזוי איז אַנטשטאַנען דער לובלינער יודענראָט?

אין הארבסט 1939, עטלעכע וואָכן נאָך דעם ווי די דייטשישע מאַכט האָט שוין געהאַט פעסט אונטערדריקט די לובלינער יידן, האָב איך מיט דער פרוי דאָבזשינסקאַ, די באַוווסטע געזעלשאַפטלעכע טוערין, זיך באַגעגנט מיטן אדוו. ד״ר אַלטען, פרעזידיום־מיטגליד פון קהילה־ראָט פון די אַלגעמיינע ציוניסטן. צווישן אַנדערע האָט ער אונדז דערציילט, אַז די דייטשן האָבן זיך געוואָנדן צום קהילה־ראָט מיט דער פאָדערונג צו פאַרוואַנדלען זיך אין אַ יודענראָט, וואָס זאָל אַנפירן מיט די יידישע ענינים אין לובלין. נישט אַלע ראָטמענער האָבן געהאַט אַן אייגהייטלעכע שטעלונג צו דעם ענין. אַ טייל פון זיי האָבן מורא געהאַט צו נעמען אויף זיך אַזאַ שווערע פאַראַנטוואָרטלעכקייט צו זיין אין באָרירונג מיט דער נאַצישער מאַכט, הגם זייערע מערדערישע פלענער זענען דאָמאָלט נישט געווען באַקאַנט. אַנדערע ווידער האָבן געצווייפלט צי זיי, וואָס זענען אויסדערווייל געוואָרן אין שלום־צייט, מעגן אויף זיך נעמען אַזאַ אחריות, וועו די צוקונפט איז אַזוי אומבאַקאַנט. אַנדערע האָבן געטענהט, אַז אין אַזאַ געפערלעכער צייט טאָר מען נישט לאָזן אויף הפקר די יידן. זיי האָבן צוגעגעבן: אויב מיר וועלן זיך אַפּאָזאָגן, ווער ווייס וועמען די דייטשן וועלן איבערגעבן די אַנפירונג איבער די יידן און צו וואָס דאָס וועט דערפירן. אַ לענגערע צייט האָבן די דאָזאָרעס זיך געשלאָגן מיט דער דעה, ביז ס׳האָט איבערגעווונען די מיינונג, אַז מען טאָר נישט אַראָפּוואָרפן פון זיך די פאַראַנטוואָרטלעכקייט, הגם זי לייגט אַרויף אַזאַ שווערן עול. און דער יודענראָט, וווּ עס זענען געווען פאַרטרעטן אַלע יידישע פאַר־טייען און ריכטונגען, האָט זיך אַרגאַניזירט און אָנגעהויבן זיין טעטיקייט.

אומדערטרעגלעך שווער איז געווען די לאָסט וועלכע די דייטשישע מאַכט האָט אַרויפגעלייגט אויפן יודענראָט אין לובלין — די שטאָט וואָס איז לכתחילה באַשטימט געוואָרן צו זיין דאָס פאָר־פיניקונג־אָרט פאָר די יידן פון צענטראַל איראָפּע — און איז באַלד אין אָנפאָנג געשטרויכלט געוואָרן מיט אַ שרים וואָס האָט דערפירט צו פאָטאָלע רעזולטאָטן.

דאָס איז געשען אין חודש מערץ 1940, וועו דער יודענראָט האָט זיך אָפּגעזאָגט אויסצוקופן פון די דייטשן, פאָר אַ גרויסער געלט־סומע, אַ טראַנספאָרט פון 600 יידישע קריגס־געפאַנגענע. פריער־דיקע טראַנספאָרטן זענען אויסגעקויפט געוואָרן דורכן יודענראָט און מ׳האָט די געוועזענע זעלנער באַזעצט אין די באַראָקן אויף ליפאָווע 7. דאָס מאָל האָט דער יודענראָט געזאָגט, אַז ער באַזיצט נישט געגוג מיטלען צו פאַרנעמען זיך מיט אַלע געפאַנגענע, וועמענס צאָל דערגרייכט ביז 10 טויזנט און די דייטשן ווילן זיי קאַנצענטרירן אין לובלין. די 600 געפאַנגענע וואָס מ׳האָט אַוועקגעפירט פון לובלין קיין ביאַלאַ־פּאָדלאַסקאַ (נאָכן אָפּזאָג פון יודענראָט), זענען אין גרעסטן טייל ליקווידירט געוואָרן אויפן וועג און נאָר אַ קלייגער צאָל פון זיי האָט זיך אייגגעגעבן צו אַנטלויפן.

די מיטגלידער פון יודענראָט האָבן מאָטיווירט זייער אָפּזאָג דערמיט, אַז זיי זענען נישט געווען בכוח אויסצופילן די פאָדערונגען פון די דייטשן און זיי האָבן אויך מורא געהאַט, אַז קוים וועלן זיי נאָכגעבן, וועט עס דינען פאָר נאָך גרעסערע אויספערעסונגען. דער טראָגישער פאַקט האָט גווואָרפן אַ געדיכטן שאָטן אויפן לובלינער יודענראָט, אָבער מען קאָן זיך משער זיין, אַז ער האָט נישט געקאָנט פאָרויסזען אַזעלכע שרעקלעכע רעזולטאָטן. צי האָט מען דאָמאָלט געקאָנט צולאָזן דעם געדאַנק, אַז די נאַציס וועלן אַזוי ברוטאַל און אכזריותדיק ברעכן דאָס אינטערנאַציאָנאַלע געזעץ בנוגע קריגס־געפאַנגענע? אין יאָר 1941—1942 האָבן זיי מאַסאַוויז אויסגעמאָרדעט אויך רוסישע קריגס־געפאַנגענע, אָבער אין 1940 האָבן זיי נאָך נישט אַרויסגעוויזן זייער אמתן, מערדערישן פּרצוף.

*

די טעטיקייט פון יודענראָט איז געווען פיל מער פאַרצווייגט ווי די פון געוועזענעם קהילה־ראָט. אין פאַרלויף פון דער צייט האָט זיך אויסגעשפּרייט זיין שליטה איבער אַלע לעבנס־צווייגן פון די יידן. אַן דער דערלויבעניש פון יודענראָט, האָט כמעט קיינער נישט געטאָרט זיך באַווגן. דאָס אַלץ איז געווען לויט די באַפעלן פון די דייטשן, אין וועמענס הענט ס׳איז איבערגעגבן געוואָרן דער גורל פון די יידן.

אין די יידישע קוואָרטאַלן איז דער יודענראָט געווען זעלבסטשטענדיק אין זיין טעטיקייט, אָבער נאָר אין די ראָמען פון די אַנוויזונגען מצד דער ס.ס. ער האָט געקאָנט, לויט זיין אייגענעם איינזען, אַרויפלייגן שטייערן און אַנדערע שווערע לאָסטן וואָס די דייטשן האָבן געפאָדערט. דעם יודענראָט איז איבערגעגבן געוואָרן די שפּייז־פאָרטיילונג און דאָס אַרויסגעבן דערלויבענישן אויף פראָדוקטן־פאָרקויפ. אויף די וועגט פונעם יודענראָט־בנין האָבן זיך טאָג־טעגלעך באַווירן פרישע פאָרבאָטן, באַפעלן און גזירות, וועלכע זענען מיט דער צייט געוואָרן אַלס שארפער און שטופנווייז פאָרוואַנדלט דאָס געטאָ אין אַ גהינום. קאַנפיסקירן פאָרמעגנס, רעקוויזירן יידישע ווינונגען נאָכדעם ווי זייערע איינווינער זענען אַרויסגעטריבן געוואָרן אין איין העמד, אַרעסטן, כאַפּן מענטשן צו

אַרבעט — זענען געווארן טאָג־טעגלעכע דערשיינונגען. די יידן האָבן אויך געזען אין דעם יודענראַט די אייניציקע אינסטיטוציע צו וועלכער מען קאָן קומען פאַרקלאָגן זיך, אויסגיסן דאָס ביטערע האַרץ און בעטן הילף — אָבער די הילף איז געווען אַזוי נישטיק, ווי נישטיק ס׳איז געווען די מעגלעכקייט פון יידישער שתדלנות אין יענער צייט.

די מענטשן פון יודענראַט, ווילנדיק איינפירן אַ שטיקל אַר־דענונג אינעם תוהו ובוהו וועלכן די נאַציס האָבן געשאַפן אויף דער יידישער גאַס, האָבן זיך באַמיט צו דערגיין צו אַן אָפמאַך מיט די ס.ס. מ׳האָט דערציילט, אַז ד״ר אָלטען, אָלס יוריסט, פלעגט זאָגן, אַז דאָס האָרבסטע געזעץ איז בעסער ווי דאָס פעלן פון געזעץ. דער יודענראַט האָט געגומען אויף זיך דאָס אויספירן די באָפעלן אויף אַן אָרגאַניזירטן אופן — אָבער אין רעזולטאַט דערפון, האָט די פאַרביטערונג פון די יידן זיך געוואַנדן קעגן יודענראַט. און אַזוי ווי די אונטערדריקונג איז געווארן אַלץ שווערער, איז גע־וואַקסן דער צארן פון די יידן. אַ סברה, אַז טאַקע צו דעם האָבן געשטרעבט די ס.ס. — זייען שנאה צוויטשן די יידן גופא און אַזוי אָרום פאַרלייכטערן זיך די פאַרברעכערישע אָרבעט.

•

איינע פון די שווערסטע דערשיינונגען וואָס האָט פאַראַלייזירט דאָס יידישע לעבן, איז געווען דער געיעג נאָך מענטשן אין די גאַסן, וואָס איז זייער אָפט פאַרגעקומען. יידן האָבן מורא געהאַט אָרויסצוגיין אין די גאַסן, ווייל די כאַפערייען זענען באַגלייט גע־ווען מיט זידלערייען און קלעפ. דער יודענראַט איז געקומען צו אַ הסכם מיט די דייטשן, צוצושטעלן זיי יעדן טאָג די נייטיקע צאָל מענטשן, פאַר אַ געוויסן אָפצאָל. אָרבעט זוכנדיקע האָבן דאָן נישט געפעלט, ווייל כמעט אַלע פרנסה־קוואַלן זענען פאַרשטאָפט גע־ווארן. הגם דאָס געטאָ איז אין די ערשטע צייטן נישט געווען גע־שלאָסן, איז דער קאָנטאָקט מיטן דרויסן געווען שטאַרק באַגרע־נעצט. דער אָפמאַך מיט די ס.ס. האָט אויף אַ געוויסער צייט פאַר־לייכטערט די נויט. מענטשן האָבן זיך געקאָנט פריי באַוועגן און נישט מורא געהאַט פאַר די פלוצומדיקע „לאָפאַנקעס״.

אין אָנפאַנג האָט דער יודענראַט באַקומען פון די דייטשן דעם אָרבעט־לוין און אים פאַרטיילט צווישן די יידן, לויט די אָרבעט־טעג, אָבער שפעטער האָט די ס.ס. זיך אָפגעזאָגט צו צאָלן. וועז ס׳האָט זיך אָנגעזאַמלט אַ סומע פון 15,000 זלאָטעס, האָט דער יודע־ראַט זיך געוואַנדן צום גווערנער צערנער מיט אַן אָנקלאָגע אויף די ס.ס., מיט דער אילוזיע אַז מען קאָן נאָך געפינען ביי די דייטשן אַ ביסל גערעכטיקייט. מיר איז אָבער נישט באַווּוסט צי דער יודע־ראַט האָט וועז ס׳איז אייגעמאַנט דעם חוב — אָבער די רעזולטאַטן פון דער אָנקלאָגע זענען געווען פאַטאָלע. אַ געוויסן פאַרטאָג, וועז די מענטשן זענען נאָך געווען פאַרזונקען אין שלאָף, האָבן די רוצחים, באַוואָפנט מיט הייס געוואָר און קאָנטשיקעס, זיך אַריינגע־ריסן אין יידישע הייזער און אַרויסגעשלעפט די מענער פון די בעטן. ביי דעם געיעג, באַגלייט מיט אכזריותדיקע שלעגעריי־ען, זענען פאַרהאַלטן געווארן 1,500 יידן, צווישן זיי — אויך די מער־הייט מיטגלידער פון יודענראַט. מיר זענען אָלע געבראַכט געווארן אין לאָגער אויף ליפאָווע 7. ווי מ׳האָט דערציילט, האָבן זיי ספע־ציעל ברוטאַל באַהאַנדלט די מיטגלידער פון יודענראַט. צוויי טעג האָבן זיי אונדז געהאַלטן אָן עסן. אין אָונט, פאַרן אָוועקפירן אונדז מיט דער באַן אין אַ לאָגער אין דער געגנט פון בעלז, האָבן זיי באַפוילן זיך אויסצושטעלן אין רייען. דאָ איז אַרויסגעטרעטן אייניר פון די ס.ס. און געהאַלטן פאַר אונדז אַ העצעריש רעדע, פול מיט גיפט, קעגן די מנהיגים פון וועלט־יידנטום. צווישן אָנדערע האָט ער פאַרגעוואַרנט די מיטגלידער פון לובלינער יודענראַט, אַז זיי זענען שולדיק אין אונדזערע ליידן, הונגער און נויט. „זיי לאָזן אַראָפּ אין זייערע טאָשן דאָס געלט וואָס מיר צאָלן פאַר דער אָרבעט. זיי פרעסן און לעבן אין לוקסוס, בעת איר מיט אייערע פאַמיליעס הונגערן״. דער אמת איז, אַז זיי האָבן דערלויבט עס־לעכע מיטגלידער פון יודענראַט צו בלייבן אין זייערע ווויונונגען אויסער דעם געטאָ. דאָס איז געווען אַ שענדלעכע אינטריגע צו זייען האָס אין לאָגער און דערפירן צו דעם, אַז איינער זאָל דעם אָנדערן אויפעסן לעבעדיקערהייט.

ס׳איז אַ ספק, צי ווער פון אונדז האָט געלייגט אָכט אויף דעם ליגן, הגם נאָכן פאַרענדיקן די רעדע, האָט מען צוגעטיילט קליינע ברויט־פאַרציעס. באַוואָפנטע פון קאָפּ ביז די פיס ס.ס.־לייט האָבן אונדז אָנגעהויבן טרייבן מיט בייטשן, מען זאָל שנעל לויפן די 7 ק״מ צו דער באַן־סטאַציע אויסער דער שטאָט.

די אָרבעט אין דעם לאָגער האָט געדויערט נאָר עטלעכע חדשים, ביז סוף זומער 1940. די סאָניטאָרע באַדינגונגען זענען דאָרט גע־ווען שרעקלעכע, וואָס האָט פאַראורזאַכט קרבנות אין מענטשן. אויב איך האָב נישט קיין טעות, איז דער יודענראַט פון לובלין געווען פאַרפליכטעט צוצושטעלן שפּייז פאַר דעם לאָגער. די דייטשן האָבן ניט באַדאַרפט אַזוי פיל אָרבעטער אין יענעם לאָגער, דע־ריבער האָבן זיי אין אַ צייט אָרום אָנגעהויבן באַפרייען אַ טייל יידן און זיי צוריק שיקן קיין לובלין. זעלבסטפאַרשטענדלעך, זענען צווישן די ערשטע געווען די מיטגלידער פון יודענראַט. ווי מ׳האָט איבערגעגעבן, איז די אָרבעט פון יודענראַט געווען פולשטענדיק פאַראַליזירט בעת דער אָפּוועזנהייט פון אַ טייל מיטגלידער זיינע. נאָכדעם ווי די „אָקציע״ איז געווארן פאַרענדיקט, האָט זיך אום־געקערט די פריערדיקע „אָרדענונג״. אין די שפּעטערדיקע חדשים האָט דער יודענראַט צוגעשטעלט, ווי פריער, אָרבעטער אויף אַן אַרגאַניזירטן אופן. צי די ס.ס. האָט געצאָלט פאַר דער אָרבעט — איז מיר נישט באַווּוסט. דער יודענראַט האָט, דוכט זיך מיר, אָרויפ־געלייגט אויף אָלע מענער אַ געוויסע חודשלעכע נאָרמע פון אָר־בעטס־טאָג און די וואָס האָבן ניט געווּאָלט אָרבעטן ביי די דייטשן — האָבן זיך באַפרייט, דורך באַצאָלן אויסלייז־געלט און די איינ־קונפטן דערפון האָבן געדינט אָלס פאַנד אויסצוצאָלן דעם אָרבעט־לוין.

•

נישט אָלע מעשים פון יודענראַט זענען מיר באַקאַנט. אויף וויפל ס׳איז מעגלעך געווען, האָב איך אויסגעמיטן צו גיין דאָרטן. איך בין פשוט ניט געווען בכוח בייצווויונען און אויסצוהערן די טראַ־געדיעס פון די וואָס זענען אָהין געקומען אויסגיסן זייער ביטער האַרץ.

איך האָב נישט בדעה צו דערציילן מיט פרטים די געשיכטע פון לובלינער יודענראַט און באַראַכטיקן אים פאַר זיינע מעשים. נישט איינמאָל בין איך געוירט געוואָרן, ביז טיף אין האַרצן, ביים אויסהערן דאָס באַקלאָגן זיך. מיר איז אויך נישט באַווּוסט, וואָס האָט באַווויגן די מיטגלידער פון יודענראַט צו האַנדלען אַזוי ווי זיי האָבן געהאַנדלט. נאָר וועז איך באַגעם דעם ענין רעטראָספּעק־טיוו, פון אַ מרחק פון 30 יאָר, זעט מיר אויס די אומגליקלעכע אינסטיטוציע, ווי זי איז אַרייגעטאָן אין דער אָלגעמיינער, שוי־דערלעכער טראַגעדיע, ממש אַן אָן אויסוועג. איך קאָן נישט אור־טיילן, משפטן, באַשולדיקן זיי אין לייכטזיניקער בייזווילקייט לגבי די יידישע צרות, אָדער גאָר... פאַרראַט, ווי אונדזערע פיינט ווילן זיי פאַרווואַרפן. נישט איין מאָל האָב איך מיך באַגעגנט מיט באַ־קאַנטע מענטשן פון יודענראַט און אָלס תשובה אויף מיינע טענות, האָבן זיי מיט אַ ספּעציפיש יידישן זיפץ אויסגעדריקט די טיפע דאגות און די שוווערע פאַראַנטוואָרטלעכקייט וועלכע מ׳האָט אויף זיי אַרויפגעוואָרפן.

איך האָב אויך אַמאָל געהאַט אַ לייכטן צוזאַמענשטויס אין דעם פּרעזידיום־צימער פון יודענראַט, וועז כ׳האָב צוזאַמען מיט עטלעכע חברים לערערס זיך געוואָנדן וועגן גרינדן שולן כאָטש פאַר קליי־נע קינדער וואָס האָבן זיך געוואָלגערט אין געטאָ.

אין יאָר 1941 האָט די „קראַקויער צייטונג״, דער אָפיציעלער אָרגאַן פון געזעראַל־גוווערנעמענט, פאַרעפנטלעכט אַ באַפעל וועגן גרינדן שולן פאַר יידישע קינדער אין יידיש אָדער העברעיש (קיין שום פרעמדע שפּראַך, אַפילו פויליש, איז געווען פאַרבאָטן). מיר, די לערערס וואָס האָבן געטון אַלעס מעגלעכע און אָרגאַניזירט קלייניע, אומלעגאַלע לערן־גרופּן וואָס האָבן אָרומגענומען נאָר אַ קליינעם פּראָצענט קינדער, האָבן אין דעם געזען אַ מיניאַמאָלע ליי־

זונג פונעם דערציונג־פּראָבלעם. וועו מיר האָבן זיך געוואָנדן צום פּרעזעס אדוו. ד״ר אַלטען, וואָס האָט אויף אַ ווייַלע מפּסיק געוווען זיין אַרבעט, און איך האָב אין קורצע ווערטער אויפגעקלערט דעם ציל פון אונדזער באַזוך, האָט ער אונדז באַטראַכט מיט אַ מידן בליק, אויפגעהויבן די הענט און מיט אַ יאוש־טאָן זיך אַפּגערופן:

— צי ווייסט איר וואָס דאָ קומט פּאָר? סייס אינווקאָרט, דער גאָולייטער פון ווין, דאַרף מאָרגן אַנקומען קיין לובלין מיט אַ גרויסער גרופּע ס.ס.־מענער און איך האָב באַקומען אַ באַפעל צוצוגרייטן פּאָר זיי אין פאַרלויף פון 24 שעה, 20 אויסמעבלירטע צימערן מיטן בעסטן מעבל, בעטגעוואַנט, טעפּיכער און פאָרהאַנגען. אַזאַ באַפעל איז, ווי געווייַנלעך, באַגלייט מיט דראָונגען פון שוועריע סאַנקציעס, אויב אַלץ וועט נישט אויסגעפירט ווערן צו זייער צופרידנהייט — און איר קומט איצט מיט אַ פאַדערונג וועגן שולן?

איך האָב זיך אַנגענומען מיט דרייסטקייט און זיך געוואָנדן צו די מיטגלידער פון פרעזידיום:

— גייט אַרויס אויף אַ ווייַלע פון אייער ביוראָ אין די געסלעך פון געטאָ, קוקט זיך צו צו די אָפּגעלאָזענע הונגעריקע קינדער, אַן ברויט, אַן תורה, אַן וועלכע ס׳איז שוץ. צי איז אייער אינציקע אויפגאַבע בלויז אויסצופילן די דייטשע באַפעלן? און ווער וועט זאָרגן פאָר די קינדער?

ד״ר אַלטען און זיינע חברים האָבן אין טרויער אַראָפּגעלאָזט זייערע אויגן — און מיר האָבן באַקומע אַ קורצע תשובה:

— מיר וועלן זיך פאַרנעמען מיט דעם ענין.

אין יענעם מאָמענט האָבן מיר פאַרשטאַנען די טראַגעדיע וואָס קומט דאָרט פאָר און וואָס פאָר אַ גיהנום די מענטשן לעבן איבער.

עטלעכע טעג שפּעטער האָט מען מיך איינגעלאָדן אין יודענראַט און דערקלערט, אַז דער ענין איז איבערגעגעבן געוואָרן צו אַדוואָקאַט שלאָף, וואָס וועט צוזאַמען מיט מיר זיך וועגדן צום דייטשישן קוראַטאָר פּראָפּ׳ קינדלער.

*

אין מיין זכרון שווימט אויף נאָך אַ געשעעניש:

אין דעצעמבער 1941 זענען עטלעכע מיטגלידער פון יודענראַט אַרויסגערופן געוואָרן צו דער הויפּט־קוואַרטיר פון די ס.ס. וועו זיי זענען דאָרט אַנגעקומען, האָט מען זיי באַפוילן אויסצוטאָן די שיך און זיך אַוועקשטעלן באַרוועס אויפן שניי, ביי אַ קעלט פון 20 גראַד. אין אַ צייט אַרום האָט מען זיי אַריינגענומען אין ביוראָ און דערקלערט, אַז דער יודענראַט מוז אין פאַרלויף פון 24 שעה צוטשטעלן אַ ריזן־צאָל וואָלענע קליידונג, אויב נישט וועט מען אַרויספירן אַלע לובלינער פון יונג ביז אַלט, אויף 24 שעה אויפן פעלד, און די דייטשן אַליין וועלן דורכפירן די וואָל־אַקציע. די פאָדערונג פון די ס.ס. באַנדיטן איז פולקאָם געוואָרן אויסגעפירט, ווייל מיר האָב געווּסט, אַז זיי פירן אויס זייערע דראָונגען מיט אוממענטשלעכער אכזריותדיקייט. מיר האָבן מורא געהאַט פאָר דעם חורבן וואָס זיי האָבן געוואָלט ברענגען אויף דער יידישער לובלין. די הענט האָבן אונדז געבריט, וועו דערשראָקענע יידן האָבן אין מיטן נאַכט אַראָפּגעצויגן פון זיך און פון זייערע שלאָפּעדיקע קינדער די וואָלענע קליידונג — און זיי אונדז איבערגעגעבן. מיין באַגלייטער בייַ דער אַרבעט, זשיטאָמירסקי הי״ד, דער אַקטיוווער פּועלי־ציוניסט, האָט געזען אין דעם אַ סימן, אַז די מפּלה פון דייטשישן מיליטער איז נאָענט, אַז זיי פּירען שוין אויפן רוסישן פראָנט.

די וואָל איז געזאַמלט געוואָרן. דאָס מאָל איז אויסגעמיטן געוואָרן די געפאָר אַרויסגעטריבן צו ווערן אויפן פעלד אין אַ שווערן פראָסט. די מיטגלידער פון יודענראַט וואָס זענען געשטאַנען באַרוועס אויפן שניי, זענען קראַנק געוואָרן און אַדוואָקאַט קערשמאַן איז אין קורצן געשטאַרבן פון אַ לונגען־אַנטצינדונג.

*

די ערשטע תקופה פון געטאָ, אין די יאָרן 1940—1941, איז געווען אַ תקופה פון שווערער אונטערדריקונג, האַרבע גזירות, הונגער און איבערמענטשלעכע ליידן, קראַנקייטן און מגיפות וואָס האָבן אייַנגעשלונגען פיל קרבנות. אָבער די יידן, אָלס כלל, האָבן ווי ס׳איז אויסגעהאַלטן. אין די ערשטע חדשים פון 1942 האָבן זיך אַנגעהויבן שטאַרקע ענדערונגען צום שלעכטן, וועלכע האָבן צוגעפירט די לובלינער יידן צום פולשטענדיקן אונטערגאַנג. עס האָט זיך אַנגעהויבן די ליקווידאַציע פון פוילישן יידנטום, און אין דער ערשטער ריי — פון אונדזערע לובלינער יידן.

די תקופה האָט זיך אַנגעהויבן מיט געבעלסעס אַן אַרטיקל, פול מיט גיפּס, אין דער צייטונג „דאָס רייך״. די שליטה אויף דער יידישער גאָס האָבן דאָן באַקומען גידעריקע קרעאַטורן פון דער אונטערוועלט. די דייטשישע רוצחים האָבן אויסגעזוכט יידישע אויסוווירפן, וואָס האָבן פאַרלוירן זייער צלם אדם און אויסגעפירט אָלע זייערע באַפעלן. די השפּעה פון די מיטגלידער פון יודענראַט איז געפאַלן פון טאָג צו טאָג און זיי זענען ווי געפאַנגען געווארן אין די הענט פון יענע יידישע טיפן וואָס האָבן געשיכורט צוזאַמען מיט די ס.ס. און געסטאַפּא.

וועו ס׳האָבן אַנגעהויבן אָפּגיין די ערשטע באַן־טראַנספּאָרטן מיט הונדערטער און טויזנטער יידן, האָבן די דייטשן דערקלערט, אַז זיי וועלן געשיקט צו אַרבעט אין די רוסישע באַזעצטע געביטן. דאָס האָט אַרויסגערופן פאַרדאַכטן און דער יודענראַט האָט נאָכגעשיקט פוילישע שליחים אויסצופאָרשן דעם ענין פון די טראַנספּאָרטן, אָבער זיי האָבן קיין שום קאָנקרעטעס נישט געבראַכט, נאָר דערציילט, אַז יעדעס מאָל, נאָך עטלעכע סטאַציעס, טוישן זיך די מאַשיניסטן פון די צוגן, וועלכע האָבן באַקומען באַפעלן צו פירן די טראַנספּאָרטן בית צו אַ באַשטימטער סטאַציע, וווּ ס׳האָבן זיי אַרבערגענומען אַנדערע קאָנדוקטאָרן. די אַנווייזונגען זענען געגעבן געווארן אין פאַרמאַכטע קאָנווערטן, נעבן דעם לאָקאָמאָטיוו, אויף דער סטאַציע וווּ מ׳האָט איבערגענומען דעם טראַנספּאָרט.

דער פאַרמאַסקירטער פלאָן איז אויסגעאַרבעט געווארן מיט דער דייטשישער פינקטלעכקייט, בית די לעצטע אייַנצלהייטן. די לובלינער יידן, די ערשטע קרבנות פון דער „ענדגילטיקער לייזונג״, האָבן געגלויבט די דייטשן, אַז מען פירט זיי אויף אַרבעט־פּלעצער, הגם זיי האָבן מיט די אייגענע אויגן געזען ווי צענדליקער קראַנקע און שוואַכע זענען אויסגעמאַרדעט געוואָרן אין געטאָ פאָרן אָפּגיין פון די טראַנספּאָרטן, אויף דער באַן־סטאַציע און אויך בעתן פאָרן.

ווי ווייט ס׳האָט דערגרייכט די נאַיווקייט פון פיל לובלינער יידן, זאָגט עדות דער פאַקט, אַז צענדליקער פון זיי האָבן זיך פריווויליק צוגעשטעלט צו די טראַנספּאָרטן, גלויבנדיק די ס.ס., אַז די פריווויליקע וועלן קאָנען מיט זיך מיטנעמען ווערטזאַכן, זילבער, גאָלד און אַ באַגאַזש פון 25 ק״ג. מ׳האָט געקאָנט באַמערקן, ווי מ׳האָט זיי אַוועקגעשטעלט אין אַ זייט, גוט באַקליידט מיט די פעקלעך אויף די פלייצעס. צווישן זיי האָב איך באַמערקט אַ יונג פאָרל, וואָס האָט חתונה געהאַט ערב דעם אָפּגיין פון טראַנספּאָרט. די עלטערן האָבן איינגעאָרדנט די חתונה און געטרונקען „לחיים״... די דייטשישע ליגנערישע מאַשין איז מיט פיל טאַלאַנט געלאָזט געווארן אין גאַנג...

די מיטגלידער פון יודענראַט האָבן וואַרשיינלעך אויך געגלויבט, אָדער זיך אַליין אָפּגעאַרט, נישט האָבנדיק קיין ברירה. פיל פון זיי זענען ליקווידירט געוואָרן פאָרן אָפּגיין פון די לעצטע טראַנספּאָרטן. אַ טייל איז דערשאָסן געוואָרן דורך די ס.ס., נאָכדעם ווי זיי האָבן זיי אַוועקגעגעבן עטלעכע פאָקטן גאָלדענע מטבעות און טייערע שטיינער, גלויבנדיק, אַז מיט דעם אויסקויף וועלן זיי אָפּשטעלן די טראַנספּאָרטן. צווישן די פינף טויזנט יידן וואָס זענען פאַרבליבן נאָך דער ליקווידאַציע פון לובלינער געטאָ און איבערגעפירט געוואָרן אין דעם נייעם, געשלאָסענעם געטאָ אין מיידאַן־טאַטאַרסקי, זענען געווען נאָר אייניקלנע מיטגלידער פון יודענראַט, צווישן זיי — אויך ד״ר אַלטען.

*

אין 1946 האָב איך אַנטייל גענומען אין אַ טרויער־פאַרזאַמלונג פון די לובלינער אין תל־אביב און איבערגעגעבן די טראַגעדיע פון לובלינער יידנטום. צווישן אַנדערע האָב איך דערמאָנט דעם נאָמען פון ד״ר אַלטען. נאָך דער פאַרזאַמלונג איז צו מיר צוגעקומען אייַנער פון די נאָר וויניקע ביים לעבן פאַרבליבענע און געהאָט טענות, הלמאי איך האָב דערמאָנט דעם שענדלעכן נאָמען. ער האָט

(סוף אויף זייט 41)

אין לובלינער געטא און אין מ׳ידאן־טאטארסקי

צפורה פישער־טראַכטענבערג / גבעתיים

(פונעם „יד ושם״ אַרכיוו אין תל־אביב, נומ׳ פ — 1847/174)

איך בין געבוירן אין לובלין. אין 1938 האָב איך געענדיקט די גימנאַזיע פון אַר־צישאָוואַ און באַקומען די מאַטורע־צייגע־ניש. דאַן האָב איך זיך פֿאַרשריבן אין דער פאַכשול פון „אַרט״. אין דער צייט איז אויסגעבראַכן די צווייטע וועלט־מלחמה.

מיין מאַמע רוזשע (פון דער היים גאָלדקראוט) איז אומגעקומען אין פאַר־ניכטונגס־לאַגער מיידאַנעק, נאָכדעם ווי זי איז אַרויסגעשיקט געוואָרן פון לובלין דעם 2טן אַפּריל 1942.

מיין פאָטער שמואל און מיין ברודער פעלעק זענען אַרויסגעשיקט געוואָרן פון לובלין אין אָקטאָבער 1942 און זענען אויך אומגעקומען אין מיידאַנעק.

מיר זענען געווען פיר קינדער. איך האָב געהאַט אַ שוועסטער און צוויי ברי־דער. מיין ברודער בענעק איז אויך אום־געקומען אין מיידאַנעק. ער איז אַרויס־געשיקט געוואָרן פון לובלין בעת דער לעצטער ליקווידאַציע, דעם 11טן נאָוועמ־בער 1942.

מיין שוועסטער העלענאַ איז דאַן אַלט געווען 10 יאָר און זי איז אַרויסגעשיקט געוואָרן צוזאַמען מיט מיין מאַמען און מיט איר אומגעקומען.

דעם 10טן מערץ 1942 האָב איך אין געטא חתונה געהאַט. דאָס איז געווען אַ טאָג פאַר דער ערשטער אויסזידלונג, פון וועלכער אַלס קרבן זענען געפאַלן מיין מאַמע און מיין שוועסטער.

מיין מאַן, ראַמאַן פישער, האָט גע־שטאַמט פון סטאַניסלאַוואָו. ער האָט אי־בערגעלעבט די מלחמה טיילווייז אין לאַ־גער פאַר געפאַנגענע אין לובלין און טיילווייז אויף אַרישע פּאַפּירן אין וואַר־שע. מיר האָבן ביידע איבערגעלעבט נאָר אַ דאַנק דער הילף פון פאָלקאָווניק קאָ־וואַלסקי, דעם לעצטן און שוועסטן פּע־ריאָד פון דער מלחמה און ביידע זענען מיר צוזאַמען באַפרייט געוואָרן. נאָך דער מלחמה האָבן מיר געווויינט אין פוילן.

קיין ישראל זענען מיר געקומען דעם 28סטן פעברואַר 1960. איך האָב צוויי זין: דער עלטערער, ירום, איז געבוירן גע־וואָרן אין ווראַצלאָוו, אין 1946. דער יונגערער, רפי — אין 1948.

*

דער אויסברוך פון דער מלחמה דעם 1טן סעפּטעמבער 1939 האָט מיך גע־טראָפן אין לובלין. איך בין דאַן אַלט גע־וואָרן 20 יאָר און געווויינט צוזאַמען מיט מיין משפּחה אויף דער סטאַשיצאַ גאַס 12. מיין פאָטער איז אין דער צייט גע־וואָרן דירעקטאָר פון יידישן טעאַטער. דאָס הויז אין וועלכן מיר האָבן געווויינט, האָ־בן פאַרנומען נאָר פּאָלאַקן. זייער באַצי־אונג צו אונדז — פון ערשטן מאַמענט פון מלחמה־אויסברוך — איז געווען אַ גוטע און מענטשלעכע. אַן אויסנאַם איז געווען אונדזער שכנטע גלאָבושקאָווא. צוזאַמען מיט איר מאַן, פון פאַך אַן אייג־ביגדער, בעת דער מלחמה אַ פאַלקס־דויטש, האָט זי אָנגעשיקט צו אונדז דיי־טשן, וויייל מיר זענען רייכע. אין לעצטן מאָמענט האָט מיין פאָטער זיך באַהאַלטן ביי אַנדערע שכנים — יעזיאַרקאָווסקי און נאָר אַ דאַנק דעם האָט זיך אים איינגע־געבן אַרויסצודרייען זיך פון די דייטשן. מיין פאָטער האָט זיך געראָטוועט אויך אַן אַנדערש מאָל, אַ דאַנק דער הילף פון שכן דר. שלאָנסקי, וועלכער האָט גע־ווויינט איבער אונדז.

איין מאָל זענען צו אונדז אין דירה אומגעריכט אָנגעקומען עטלעכע געסטא־פאָווצעס. מיין פאָטער האָט זיך באַהאַלטן אַ שטאָק העכער. זיי האָבן גהעייסן מיין מוטער זיך אויסטאָן נאַקעט און אויף אַזאַ אופן צווינגען איר זי זאָל אויסגעבן דעם אָרט וווּ עס האָט זיך באַהאַלטן דער פאָטער. דערנאָך האָבן זיי אים אומעטום געזוכט, אָפּילו אין קעלער — און נישט געפונען.

אין עטלעכע חדשים אַרום האָבן די דייטשן באַשטימט אַ געגנט, וווּ עס האָבן זיך געדאַרפט באַזעצן אַלע יידן פון לוב־לין. דאָס איז געווען דעם 9טן נאָוועמ־בער 1939. אַ דאַנק דער באַקאַנטשאַפט מיט ווייבערגן, דער אייגנטימערין פון מיל, וואָס האָט זיך געפונען אין דער דאָזיקער געגנט, האָבן מיר גיך באַקומען דאָרט צוגעטיילט אַ דירה.

איך געדענק נישט צי די דאָזיקע געגנט איז גלייך פון אָנהייב געווען אַרומגעצוימט מיט שטעכל־דראָטן. איך האָב אָן איינדרוק, אַז נישט. די גאַסן זענען אַרומגעצוימט געוואָרן אין יאָר 1942, אין יאָנואַר. איך געדענק אָבער דאָס שפּעטערדיקע געטא אַרומגעצוימט מיט שטעכל־דראָט. פון אָנהייב איז די יידישע געגנט געווען אָפּגעטיילט פון שטאָט און אַרומגערינגלט, בייטאָג און ביינאַכט, מיט דייטשער זשאַנדאַרמעריע.

*

קורץ נאָכן אַריינקלייבן זיך אין דער יידישער געגנט, דעם 12טן נאָוועמבער 1939, האָב איך זיך פאַרשריבן אויף אַ קורס פון נייעין און צושניידן ביי דר. זי־סעראָוואַ, וועלכע האָט איר שול איבער־געטראָגן פון שטאָט. איך האָב געהאַלטן, אַז אַ פאַך וועט מיר העלפן בעת דער מלחמה. אָבער שוין אין דער ערשטער צייט האָב איך געמוזט איבערריסן די לערע, וויייל איך בין קראַנק געוואָרן אויף פלעק־טיפוס.

מען האָט מיך געבראַכט אין מיל וואָס האָט זיך געפונען אין געביט פון געטא און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ „שפּיטאָל״ פאַר יידן, קראַנקע אויף אָנ־שטעקנדיקע קרענק. ס׳איז געווען ווינ־טער, בעת עס האָט געהערשט אַן עפּי־דעמיע פון פלעק־טיפוס. אין מיל איז געווען קאַלט און אַלע שויבן זענען גע־וווען אויסגעהאַקט. מיר זענען געלעגן אויף די בעטלעך און דער ווינט האָט געהולעט אַרום אונדז. אין די דאָזיקע שווערע באַדינגונגען האָב איך באַקעמפט די קראַנקייט. מען האָט מיר אַפּגעשוירן די האָר און אַפּגעשיקט צוריק אין געטא.

לובלין האָט געהאַט אַ שיינעם יידישן שפּיטאָל. דאָס שפּיטאָל איז אין יאָר 1941 פאַרוואַנדלט געוואָרן דורך די דייטשן אין אַ שטאָל, אין וועלכן זיי האָבן געהאַלטן פערד. ביז דער צייט פלעגט מען נאָך אַהין שיקן יידן, אָבער נישט קיין אַנשטעקנדיקע קראַנקע. נעבן דעם בנין פון שפּיטאָל איז געווען די ישיבה. אויך זי האָט מען פאַרביטן אויף שטאַלן פאַר פערד.

מער וויניקער אין אַ האַלב יאָר אַרום פון מאָמענט וועלן איך בין געקומען פון שפּיטאָל, האָב איך חתונה געהאַט מיט ראָמאַן פישערן, מיין מאַן, וועלכער האָט געשטאַמט פון סטאַניסלאַוואָוו, איז געקו־מען קיין לובלין מיט אַנדערע מלחמה־געפאַנגענע. אונדזער חתונה איז פאָרגע־קומען דעם 10טן מערץ 1942, אין גע־טאָ. די חופּה האָט דורכגעפירט אַ געווי־סער לובלינער רב און דער אַדוואָקאַט ווינער האָט אונדז צוגעטיילט אַ צימער אין געטאָ.

דער לאַגער פאַר מלחמה־געפאַנגענע האָט זיך געפונען אין לובלין אויף דער ליפאָווע גאַס. דאָ זענען געווען פאַ־בריקן געפירטע דורך דייטשן, אין וועל־כע מען האָט אויסגעאַרבעט בגדים און קאָצן פאַר זעלנער און מען האָט געמאַכט פאַרשידענע סטאָלעריי־אַרבעטן. די פאַב־ריקן האָבן געהערט צו דער פירמע „דוי־טשע אוסרויסטונגסווערקע״. איך האָב געאַרבעט אין דער „מאַשינענהאַלע״, וווּ איך האָב צונויפגעשטעלט געוויסע סטאַ־לער־פאַרמעס. זייער אָפט פלעג איך בא־קומען נאַכט־אַרבעט. אויך פיל אַנדערע

פרויען פון מלחמה־געפֿאַנגענע האָבן זיך געפונען אין דאָזיקן לאָגער.

דעם 2טן אַפּריל 1942 איז פֿאַרגעקומען די ערשטע אויסזידלונג־אַקציע אין לוב־לינער געטא. אין לאָגער פון די געפֿאַנ־גענע האָט זיך אויך אויסבאָהאַלטן מיין מאַמע און מיין 10־יאָריקע שוועסטער העלענאַ. מיין טאַטע און מיין ברודער העניעק האָבן געארבעט אין סקלאַד פון לאָגער. נאָכן דורכפֿירן די אַקציע אין גע־טא זענען די דייטשן געקומען אין לאַ־גער. מיין מוטער און שוועסטער האָט מען אַרויסגעפֿירט. מיין פֿאָטער האָט געוואָלט גיין מיט מיין מוטער, אָבער א דייטש האָט אים א זעץ געטון און ער איז געפֿאַלן און פֿאַרלוירן דעם באַוווסט־זיין. איך האָב זיך אַפֿגעראַטעוועט נאָר א דאַנק דעם וואָס איך האָב אויף זיך אַרויפֿגעוואָרפן א ווייס ליילעך און זיך געמאַכט פֿאַר א קראַנקשוועסטער. דאָס ליילעך האָט מיר אין לעצטן מאָמענט גע־געבן מיין חברטע בעלא האַלבערשטאָט.

*

יאַרנלאַנג איז אין לובלין געווען אַן אַרבעטער־ראַיאָן וואָס האָט געהייסן מיי־דאַן־טאָטאַרסקי. פון דעם דאָזיקן ראַיאָן האָבן די דייטשן אין אַפּריל 42׳ אַרויס־געטריבן אַלע פֿאַלאַקן און אים אַפּגע־צוימט. דאָ איז אויך געשאַפֿן געווארן א געטא און מען האָט דאָרט באַזעצט די אַלע וואָס זענען נישט אַרויסגעפֿירט ge־ווארן דעם 2טן אַפּריל 1942.

אין געטא אויפן מיידאַן־טאָטאַרסקי האָט זיך אויך געפינען מיין פֿאָטער און מיינע ברידער, וועלכע האָבן זיך געראַ־טעוועט פון דער ערשטער אַקציע. זיי האָבן געווינט צוזאַמען מיט נאָך צוויי משפּחות, אונדזערע נאָענטסטע קרובים. דאָס זענען געווען צוויי מיינע מומעס — איטע סומער פון דער היים טראָכטענבערג מיטן מאַן און דבורה און משה טראָכטנ־בערג. מיינע מומעס, געראָטעוועטע פון דער ערשטער אַקציע, האָבן געקאָכט און געהאָלפן מיין פֿאָטער און מיינע ברידער.

אין געטא אויפן מיידאַן־טאָטאַרסקי האָט געהערשט הונגער. די שפּייז־צוטיי־לונג זענען געווען זייער שלעכטע און נאָר אייניקע וואָס האָבן געהאַט א קאָנ־טאַקט מיט דער אויסערלעכער וועלט, האָבן געקאָנט דעראָבערן צוגאָבלעך א ביסל עסנוואָרג. דער חבר פון מיין פֿא־טער, דער דירעקטאָר וויעניאַשקיעוויטש, א פֿאַלאַק, פלעגט אָפט קומען צום געטא און געבראַכט זשילעטקעס און אַנדערע קליינע אויסאַרבעטונגען, כדי מיין פֿא־טער זאָל עס פֿאַרקויפן און פֿאַרן געלט זיך קויפן שפּייז. אָבער מיין פֿאָטער האָט נישט געקענט האַנדלען און דערפֿאַר איז די הילף פון וויעניאַשקיעוויטשן, דעם דירעקטאָר פון פּוילישן טעאַטער, נישט געווען קיין נוצלעכע.

א גרויסע הילף האָט אונדז געבראַכט אונדזער געוועזענע שכנטע, יעזיאַרקאָוו־סקאַ, א שוועסטער פון א גלח, וועלכע פלעגט קומען נאָענט צום געטא און ברענגען ברויט און קאַרטאָפֿל. אָבער דאָס האָט לאַנג נישט געדויערט, ווייל אין א קורצער צייט אַרום איז איבערגעריסן געווארן יעדער קאָנטראַקט פון געטא מיט דער אויסערלעכער וועלט.

•

אַן אָפּגעראַטעוועטע אין לאָגער פון דער ערשטער אויסזידלונג, האָב איך אין א קורצער צייט אַרום, דעם 17טן אַפּ־ריל 1942, זיך אַריבערגעטראָגן אין גע־טא אויפן מיידאַן־טאָטאַרסקי און געווינט צוזאַמען מיטן פֿאָטער און די ברידער. איך האָב אַנגעהויבן צו האָדעווען אין גערטנדל, וואָס האָט זיך געפונען נעבן אונדזער שטוב, מייערן און אַנדערע גרינסן. שפּעטער האָב איך א קורצע צייט אויך געהאָדעוועט קראָליקעס.

א גרויסן איינפלוס האָט געהאַט אין געטא דער קאָמענדאַנט פון דער יידישער פֿאָליציי, גאָלדפֿאַרב, וועלכער איז ge־קומען פון וואַרשע. אין אַלגעמיין האָט די יידישע פֿאָליציי אין געטא זיך באַצויגן נישט שלעכט צו די געטא־אייגווינער. חוץ דער פֿאָליציי, האָט געהאָט א גרויסן איינפלוס אין געטא שמאי גראָיער, אַן אייגנטימער פון א רעסטאָראַן, א מיאו־סער טיפּ און אַן אַלפאַנס.

א געווישער חזן איז געקומען פון צע־שין אין געטא אויפן מיידאַן. ער האָט געהאַט א שיינע טאַכטער, וועלכע האָט געהייסן מינע. גראָיער האָט אומבא־דינגט געוואָלט נעמען מינען פֿאַר א פֿרוי, אָבער זי האָט נישט געוואָלט. אין גיכן האָט זיך אַרויסגעווייזן, אַז איר קעגנ־שטעלן זיך האָט נישט געהאָט קיין שום באַדייטונג, ווייל גראָיערס וואָרט האָט אין געטא געהאַט א דעציזירנדיקע באַדייטונג. אַלס פֿרוי פון גראָיערן פלעגט מינע שפּאַצירן מיט א „רייטבייטש" אין האַנט, אָבער זי האָט קיינעם קיין שלעכטס נישט געטון. בריידע זענען אומגעקומען אין מיידאַנעק, בעת דער צווייטער ליק־ווידירונג־אַקציע, דעם 9טן נאָוועמבער 1942.

אין אָקטאָבער 1942, פֿאַר דער דער־מאָנטער ליקווידאַציע־אַקציע, איז געווען א טראַנספֿאָרט פון געטא. בעת דעם דאָ־זיקן טראַנספֿאָרט, האָבן די דייטשן איינ־געאָרדנט א שרעקלעכע בלוט־באָד. זיי האָבן געשאָסן אויף רעכטס און אויף לינקס, אַן שום סיבה. דעם טאָג זענען געפֿאַלן זייער א סך קרבנות. דאָן האָט מען אויסגעזידלט מיין פֿאָטער און מיין ברודער פעלעק, וועלקער איז אַלט גע־ווען 16 יאָר. אַלע זענען אַרויסגעפירט געווארן אין מיידאַנעק. מיין פֿאָטער מיטן ברודער האָבן נישט געקענט זיך אויס־באַהאַלטן אין געפֿאַנגענלאַגער, ווייל אויך איך בין געווען אין געטא. חוץ דעם האָט מיין ברודער געהאַט זייער א גוטע אַרבעטס־קאָרטע.

נאָכן אָקטאָבער־טראַנספֿאָרט, בין איך ווידער אַוועק אין געפֿאַנגענלאַגער און אַנגעהויבן אַרבעטן אין „דויטשע אוס־רויסטונגסווערקע".

*

איך האָב ביז דאָן געארבעט אין פֿאַב־ריק אין געפֿאַנגענלאַגער. עס זענען דאָרט געווען פיל געפֿאַנגענע פון טשעכיע, צווישן זיי אויך פרויען. נאָך דער אַרבעט פלעג איך זיין אין בארַאַקן, וואָס איז דערווייל געווען א זיכערער אָרט, ווייל די דייטשן פלעגן נישט אַריינגיין אַהין. עס פלעגט אויך טרעפן, אַז איך פלעג זיך אומקערן אויף נאַכט אין געטא, און אַהין האָט מען באַדאַרפט גיין העכער א שעה — און דאָס איז ניט שטענדיק גע־ווען זיכער.

פון 9טן ביז דעם 11טן נאָוועמבער 1942 איז פֿאַרגעקומען די ליקווידאַציע־אַקציע פון מיידאַנער געטא. מען האָט אויסגעזידלט כמעט אַלע יידן. קיין מיידאַן האָט מען אַרויסגעשיקט אַלע מיטגלידער פון דער יידישער פֿאָליציי, צוזאַמען מיט זייערע משפּחות און דעם קאָמענדאַנט גאָלדפֿאַרב. אין ערשטן טאָג האָט מען אויך דעפֿאַרטירט דעם פֿרעזעס פון דער יידישער קהילה אין לובלין — דר. אַלטען.

קרבנות פון דער ליקווידאַציע־אַקציע זענען געווען די לעצטע מיטגלידער פון מיין משפּחה — מיין ברודער העניעק און מיינע צוויי מומעס — סומעראָווא און טראַכטנבערג.

*

זייענדיק אין לאָגער פֿאַר געפֿאַנגענע, איז די לאָגע מיט יעדן טאָג געווארן גע־פערלעכער. חוץ דעם האָט מיין מאַן שטענדיק באַמיט זיך צו ווירקן אויף מיר, אַז איך זאָל פֿאַרלאָזן דעם לאָגער און זיך אויסבאַהאַלטן אויף דער אַרישער זייט. ער אַליין האָט פּלאַנירט אַנטלויפן אין וואַלד — און איך וואָלט פֿאַר אים נאָר געווען א שטערונג.

איך האָב באַשלאָסן דעם 12טן נאָוועמ־בער 1942, א טאָג נאָכן אַרויסשיקן מיין ברודער קיין מיידאַנעק, צו פֿאַרלאָזן דעם לאָגער, נאָכן שטאַרקן צוריידן פון מיין מאַן.

איך בין אַרויס פון לאָגער צוזאַמען מיט דער צינאָווצאָוא, וועמענס מאַן איז אויך געווען א מלחמה־געפֿאַנגענער. די וואַך וואָס האָט געהיט דעם לאָגער, האָט אונדז נישט פֿאַרהאַלטן. צינאָווצאָוא איז זיך אַוועק איר וועג. איך בין אַוועק צו די פֿאַלאַקן, פּיעקוטאָווסקיס, אונדזע־רע זייער גוטע באַקאַנטע. זיי האָבן גע־ווינט אין דער נאָענט פון געפֿאַנגענלא־גער. מיר זענען געווען מיט זיי באַפֿריי־דעט, אויך מיט זייערע 4 קינדער, וועל־כע פלעגן יעדעס נאָך דער ריי מיר העל־

יידישע שילערינס אין לובלין, אַבסאָלוועניטינס פון די „פּאָושעכנע" שולן, אין דער „שוויעטליצע" אויף לובאַרטאָווסקאַ 18. די „שוויעטליצע" איז געגרינדעט געוואָרן פון דער לערערין ראַפאַפּאָרט (אין צענטער פון בילד) מיטן ציל צו דערנענטערן יידישע מיט פּוילישע שילער.

פּן. ביז היינט געדענק איך זייערע נע־מען — דער עלטסטער איז געווען בא־לעק, דערנאָך לוטעק, טשעשקא און דער יינגסטער — מיעטעק.

די פּיעקוטאָווסקיס האָבן מיך געזומען צו זיך און נאָך דעם זעלבן טאָג האָבן זיי פּאַר מיר דערלייִדיקט א „קענקאַר־טע". צו זיי איז געקומען אַן אומבאַקאַנ־טע פּאַר מיר פּערזאָן, א פּויליש־ע פּרוי און געבראַכט א „קענקאַרטע" אויפן נא־מען פון אַננא גאָלעמביאָווסקא, אויף וועלכער איך האָב געלייגט א פּינגער־אָפּדרוק. פּאַר דער „קענקאַרטע" האָב איך באַצאָלט דירעקט יענער פּערזאָן, אָבער איך געדענק נישט וויפל. די פּיעקוטאָוו־סקיס האָבן באַשלאָסן אַרויסצופּאָרן מיט מיר פון לובלין, שוין אין דער נאַכט, אין דאָרף אידאָלין.

אַן איינגעטוליעטע אין א גראָבער פּא־טשיילע, בין איך ביינאַכט, דעם 12טן נאָוועמבער 1942, אָוועק צוזאַמען מיט פּיעקוטאָווסקין צו דער באַן־סטאַציע. מיר זענען געפּאָרן אויף א דראָשקע. פון שרעק און מורא האָב איך אין דער דראָשקע איבערגעלאָזן אַלע מיינע זאַכן. זיצנדיק אין באַן, האָב איך באַטראַכט די געגנט און געזען, אַז עס האָבן זיך געצויגן געדיכטע וועלדער, אין וועלכע, ווי אין האָב געווסט, זענען געווען פּאַר־טיזאַנער.

פּרימאָרגנס, דעם 13טן נאָוועמבער 1942, נאָך א דריי־שעהדיקער רייזע, זע־נען מיר אָנגעקומען קיין אידאָלין, נעבן קראַשניק. דאָ האָט געווינט א מומע פון די פּיעקוטאָווסקיס, צו וועלכער מיר זע־נען אַוועקגעפּאָרן גלייך פון באַן.

*

עס איז געווען דער 13טער נאָוועמ־בער פון יאָר 1942. דער ווינטער — א שאַרפער. איך בין געווען פּאַרקילט און קוים געהאָט וואָס אָנצוטאָן, וויל אַלע מיינע פּערזענלעכע זאַכן האָב איך אי־בערגעלאָזן אין דער דראָשקע אין לוב־לין. אויך געלט האָב איך געהאָט ווייניק און מיין אייגיקער געדאָנק איז געווען איבערצוהאָלטן די דאָזיקע צייט.

איך האָב זיך דערערדט מיט מיינע נייע באַלעבאָטים (די פאַמיליע זייערע געדענק איך נישט), אַז איך וועל זיי צאָלן פּאַרן צימער און קאָכן אַליין. די באַציונגען צווישן אונדז האָבן זיך זייער גוט צונויפגעלייגט. איך האָב זיך מיט זיי באַפרייַנדעט און מיין באַלעבאָסטע האָט פּעסטגעשטעלט, אַז איך בין בע־סער פון איר טאָכטער. מיין גליק איז געווען, וואָס איך האָב אין לובלין גע־לערנט אין א פּוילישער שול און דער־פּאַר האָב איך א ביסל געקענט דעם קאָטעכיזם.

אַלץ וואָלט געווען גוט, ווען מיט מיר וואָלטן זיך נישט פּאַראינטערעסירט די שכנטעס. אויפן דאָרף איז שווער געווען זיך אויסצובאַהאַלטן. זיי האָבן זיך אַנ־געהויבן שטאַרק צו ווונדערן: ווי קאָן עס זיין, אַז אין נאָוועמבער איז זי געקו־מען צו פּאַרן אין דאָרף? נאָך וואָס? דאָ האָט מיין באַלעבאָסטע מיך געזומען אוג־טער איר שוץ און געטענהט, אַז איך בין געווען קראַנק און דערפּאַר איז פּאַר מיר נייטיק ענדערן דעם קלימאָט.

איין מאָל, צוליב דעם שושקען זיך פון די שכנטעס, האָט זיך באַוויזן דער ווויט און געבעטן מיין „קענקאַרטע". איך האָב אים דערלאַנגט דעם דאָזיקן דאָקומענט און נאָך עטלעכע מינוט האָט ער מיר אים אומגעקערט און געזאָגט: — אַזא אויסשפּראַך, אַזא פּנים און אַזעלכע אויגן — אַבי מען זאָגט אַז זי איז א יידישע!

פון דאַן האָב איך געלעבט א ביסל רויקער. איך בין אַנגעגאַנגען אַלס פּרוי פון אַן אָפּיציר, וועלכער איז געזומען געוואָרן אין געפאַנגענשאַפט. דער וואָיט פון זיין זייט האָט צוגעזאָגט, אַז אַלס פּרוי פון אַן אָפּיציר האָט ער דעם חוב מיר אין אַלץ צו העלפן.

ביי א געוויסער געלעגנהייט האָבן מיי־נע באַלעבאָטים דערציילט, אַז זייער זון, וועלכער איז געווען וואָיט אין אַן אַנ־דער דאָרף, איז געווען געצוווינגען דורך די דייטשן אַרויסצוגעבן יידן, וואָס האָ־בן זיך אויסבאַהאַלטן אין די דערבייי־איקע וועלדער.

(סוף אויף ז׳ 41)

לתולדות הדפוס היהודי בלובלין / יהושע סלושני, חיפה

פרק מיוחד בהתפתחות החיים הרוחניים היהודיים בלובלין מהוות תולדות מלאכת־הדפוס בעיר זו. כדאי להדגיש, שמרכז מלאכת־הדפוס של הפולנים בלובלין החל להתפתח בשנת 1630 ושל היהודים — כבר בשנת 1554, שבה יוסף בן יעקב ויצחק בן חיים הוציאו לאור ספר־תפילות ראשון. מאז החלו תולדות בית־הדפוס היהודי בלובלין, שבו הודפסו — בשנות קיומו עד 1682 — 103 ספרים, מהם 35 עוד במאה ה־16.

שערבלאַט פון אַ ספר, דערשינען אין לובלין, אין יאָר 1595

יצחק בן חיים היה בנו של בעל בית־דפוס בפראג, חיים שוורץ, ויוסף בן יעקב היה חתנו. להם ולחנה, בת יוסף יקר, נתן המלך זיגמונט אוגוסט זיכיון להדפסת ספרים עבריים. שותפות זו הדפיסה בשנת 1557 את חמשת חומשי התורה ובשנים 1559—1576 אחת־עשרה מסכות התלמוד.

בעלה של חנה בת יוסף יקר היה קלונימוס, בן ראש הישיבה, ר' מרדכי יפה, אשר פתח פרק עיקרי חדש בתולדות הדפוס היהודי בלובלין. החל בשנת 1574 היה בית־הדפוס כולו בבעלותו של קלונימוס, אשר קיבל זכיון חדש מאת המלך סטיפאן באטורי. בשנת 1578 הביא יפה סדרים טובים ממוראביה ומצ'כיה והדפיס שוב ספרי חכמים מפורסמים מן התקופה הערבית והספרדית.

אחרי מות קלונימוס היה בית־הדפוס בידי בניו. בימי הפלישה השוודית (בשנת 1656) עלה באש, ביחד עם כל הרובע היהודי, ורק כעבור 14 שנים הוקם מחדש על־ידי יעקב יפה. אך בנו של יעקב, שלמה זלמן יפה, סגר את בית־הדפוס בשנת 1682.

יואל גאָלדמאַן פון ל.־אַנזשעלעס ענט־פערט אויף דער באַגריסונג פונעם רעקטאָר פון העב־רעישן אוניווערסי־טעט אין ירושלים (זיצט צווישן יואל גאָלדמאַן און זיין פרוי מערי), בעת דער פייערונג אין רחובות לכבוד דער דערעפענונג פונעם צענטער א. נ. פון י. גאָלדמאַן פאַר פאָרגעשריטענע לי־מודים אין אַגרי־קולטור.

THE PRESIDENT OF
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

cordially invites you to

THE DEDICATION OF
THE JULIUS GOLDMAN CENTRE FOR
GRADUATE STUDIES IN AGRICULTURE

with the participation of
MR. and MRS. J. GOLDMAN (of California)

On Monday, April 9, 1973, at 5.00 p.m.
at the School of Nutritional and Domestic Sciences
at the Faculty of Agriculture, Rehovot

שמחות ביי לובלינער

אויף דער חתונה פונעם זון פון דער פאַמיליע ווירצער

און פונעם זון פון זאָשע און נחום פערלמוטער

דאָס יונגע פּאָרל בערל און אסתר — די קינדער פון פּאָלע און סוכער פּאַכטשאַש (פון מאָנטרעאָל — איצט אין ישראל) — אויף זייער חתונה.

צו גאסט אין מאנטרעאל

שפּר־נצעלע פרידהיים (בראַנדעס) / תל־אביב

זייענדיק צו גאַסט ביי מיין זון אין מאָנטרעאָל, האָב איך זיך געטראָפן מיט פיל לובלינער וועלכע וווינען אין יענער שטאָט, ווי אויך מיט מיין קוזין קאָרנבליט און זיין פרוי מאַניע. לכבוד מיר האָבן זיי אויך איינגעלאַדן מיינע באַקאַנטע לובלינער צו אייניקע אויפנאַמעס.

צום ערשטן מאָל בין איך מיט מיין קוזינע געווען דעם 15טן יאַנואַר 73' אויף אַ פרויען־מיטינג. יעדע צוויי וואָכן אָרדענען זיי איין מיטינגען — און אַלע מאָל — ביי אַ צווייטער פאַמיליע אין שטוב. דער צוזאַמענטרעף מיט מיר איז פאָרגעקומען ביי דער פאַמיליע ניימאַן. די פאָרזיצערין פונעם מיטינג איז געווען פרוי זאָמערשטיין, די פּרעזידענטין פון דער פרויען־גרופּע, וואָס האָט אָפּגעגעבן אַ באַריכט פון זייער אַרבעט. זיי האָבן מיך באַגריסט אַלס גאַסט פון ישראל און איך האָב זיי איבערגעגעבן גרוסן פון די לובלינער אין דער יידישער מדינה.

דעם 10טן פעברואַר בין איך איינגעלאַדן געוואָרן דורך העלאַ טראַכטנבערג און אברהם ווייס אויף דער „זילבערנער חתונה" פון זייער שוועסטער טשאַרנע מיט איר מאַן יהושע. עס זענען געווען פיל לובלינער געסט און זייערע חברים, מיט וועלכע זיי האָבן גע־האָט געמיינזאַמע דערינערונגען.

דעם 11טן פעברואַר בין איך געווען איינגעלאַדן צו סעם ברייטער, ווו ס'זענען נאָך געווען אָנוועזנד: דער פּרעזידענט הער זאָמערשטיין מיט זיין פרוי רחלע, יאָסקע בוים מיט זיין פרוי, פּאַכטשאַזש מיט זיין פרוי און פרוי טאָרנער.

אין דער היים פון יאָסקע בוים און זיין פרוי בראָניע (פון דער היים שטערן) איז פאַר מיר איינגעאָרדנט געוואָרן אַ געזעגע־נונגס־אָוונט מיטן אָנטייל פון פיל געסט — די אַלע מיט וועמען איך האָב זיך געטראָפן אין מאָנטרעאָל.

איך דאַנק די אַלע לאַנדסלייט אין מאָנטרעאָל פאַר די אויפ־נאַמעס און פאַר דער וואַרעמקייט וואָס זיי האָבן מיר אַרויסגע־וויזן, ווי אויך אַלע מיינע גוטע פריינד וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין די אַלע שמחות לכבוד מיר.

לובלינער אין פראַנקרייך און מאָנטרעאָל!

די איצטיקע אויסגאַבע „לובלינער שטימע" קענט איר באַקומען ביי די קאָמיטעטן פון די סאָסייטיס.

פון נאוועמבער 1966 ביז נאוועמבער 1973

דער אפטרעטנדיקער קאמיטעט דערציילט וועגן 7 יאר טעטיקייט

מיט דער פולער באשוידנקייט, ערלעבקייט און אביעקטיווקייט דאַרף געזאגט ווערן, אז דער בילאַנס פון דער 7-יאַריקער טעטיקייט פונעם קאַמיטעט פון אירגון יוצאי לובלין בישראל, וואס ווערט דערלאַנגט אין די וויי-טערדיקע שורות, אין שייכות מיט די וואַלן צו א נייער אינסטאַנץ — איז דורכויס א פאַזיטיווער. לויט ווי פאר א לאַנדסמאַנשאפט, זענען דאס געווען א גאַנצע רייַ אקטיוויטעטן און דערגרייכונגען, מיט וועלכע עס וואלט געמעגט שטאַלצירן יעטוועדע געזעלשאפט-לעכע ארגאַניזאַציע צי אינסטיטוציע. נאר אויך אין אונדזער פאל איז גילטיק דאס באַ-רימטע ווערטל פונעם ערשטן פרעזידענט פון מדינת ישראל, ד"ר חיים ווייצמאַן ז"ל, אז „אין א בריוו וועלכן מען שרייבט ניט, זענען נישטא קיין גרייזן". אזוי ווי דער אפ-טרעטנדיקער קאמיטעט האט סיי געשריבן זייער א סך בריוו, סיי געווען אנגאזשירט אין פראקטישע מעשים — זענען פעלערן געווען אומפארמיידלעך. מיר זענען זיך איז דעם אפן מודה, פונקט ווי מיר טענהן, אז נישט אלץ וואס מיר האבן פאר זיך אנגע-צייכנט, איז דערגרייכט געוואָרן.

וואס איז אבער געטאן געוואָרן?

ניט אריינלאזנדיק זיך אין פרטים, ווילט זיך דערמאנען די סאמע וויכטיקסטע אויפטוען:

● „קול לובלין":

איר וואג צו שטעלן אויפן ערשטן ארט אונדזער יערלעכע אויסגאבע „לובלינער שטימע", וואס איז געוואָרן די לעבעדיקע בריק צווישן לאַנדסלייט אין דער וועלט און די וואס געפינען זיך אין מדינת ישראל. די צייטונג האט אפגעשפיגלט לובלינער יידי-שע פארגאַנגנהייט, דערציילט אומבאקאַנטע פרטים פון דער חורבן-תקופה און אויך אינ-פארמירט וועגן לובלינער קעגנווארט אין די תפוצות און אין דער יידישער מדינה. פון די בריוו און רעאַגירונגען, וואס דער גרעס-טער טייל זייערער איז פארעפנטלעכט גע-ווארן אין „קול לובלין", האבן מיר קענען געלערנט די וויכטיקייט פון דער דאזיקער אויסגאבע; סיי וועגן שמחות ביי אונדזערע לאַנדסלייט, ווי אויך — ס'זאל ניט זיין די שעה! — די ידיעות וועגן פארשטארבענע בני-עיר, באזאמען מיט די באריכטן פון די לאַנדסמאַנשאפטן אין דער וועלט, וואס האבן פארוואַנדלט אונדזערע יידן אין איין גרוי-סער, לובלינער משפחה. זאל אבער ביי דער געלעגנהייט געזאגט ווערן, אז די אויסגאבע אונדזערע, פינאַנסיעל, איז אן אויסגעשפראכן דעפיציטע — און לויט ווי די ענינים זענען איצט אויס, איז נישטא קיין זיכערקייט, צי דער נומער 9 פון „קול לוב-לין" וועט נאך דערזען די ליכטיקע שיין. פון די לובלינער אין ישראל און אין דער וועלט איז אפהענגיק דער קיום פון דער צייטונג.

● דער פילם:

אן שום ספק, אז דער פילם אונדזערער „לובלין — עיר ואם בישראל", איז געווען א גליקלעכער איינפאל צו פארייביקן אויף א וויזועלן אופן, אין 167 דורכלויכט-ביל-דער („סליידס"), איינע פון די רומפולע יידישע קהילות אין פוילן. א סך ארבעט, ציט און געלט איז פארוואנדעט געוואָרן אויף צו שאפן דעם פילם (מיט דער אקטיוואר מיטהילף פון אונדזער בן-עיר צבי זילבער-מאן און זיין זון) — און דער ניי-דערווייל-טער קאמיטעט וועט דארפן זארגן וועגן אויסברייטערן דעם דאזיקן וויכטיקן דאקו-מענט מיט נייע בילדער און מאטעריאלן.

● ליטעראטור-פרעמיע:

א דאנק דער בריטהארציקייט פון אונדזער לאדסמאן יואל גאלדמאן און זיין פרוי מערי פון לאס-אנזשעלעס, איז געשאפן געוואָרן א בכבודיקער קולטור-פאנד צו העלפן שריי-בערס און קינסטלערס מיט איינמאליקע שפענדונגען און ס'איז אויך איינגעשטעלט געוואָרן א יערלעכע ליטעראטור-פרעמיע א.נ. פון דער קדושי לובלין. די דאזיקע פרע-מיע (—.3,000 ל"י) איז צום ערשטן מאל פארטיילט געוואָרן דעם דיכטער, נייעם עולה פון ראטנפארבאנד, זיאמע טעלעסין און צום צוויייטן מאל, אין די ראמען פון אונדזער וועלט-צוזאמענטרעף — אונדזער בן-עיר נחמן בלומענטאל און יצחק אלפסי פאר זייערע נייע ביכער „דאקומענטן פון לובלי-נער גטא" און „דער חוזה פון לובלין". פונעם קולטור-פאנד האבן געפאסן ביז איצט א צען פען-מענטשן. מיר זענען זיכער, אז פרייניד גאלדמאן וועט אויך אויף וויייטער דערמעגלעכן צו פארייביקן די קדושי לובלין אויף אזא ווירדיקן אופן, און אויך שטיצן די יידישע ליטעראטור, קולטור און אירע טרעגערס.

● אנטייל אינעם סטיפענדיע-פאנד א.נ. פון בעלא-מאנדעלסבערג-שילדקרויט ז"ל:

מיט אבט יאר צוריק איז אויף דער אי-ניציאטיוו און פינאנסירונג פון שמואל און סימא מאנדעלבערג דערשינען אין עברית א בוך פון אונדזער אומגעקומענער היסטאָרי-קערין און געשיכטע-לערערין אין דער הו-מאניסטישער גימנאזיע, בעלא מאנדעלס-בערג-שילדקרויט א.נ. „מחקרים לתולדות יהודים בלובלין". דאס בוך איז גוט פאר-קויפט געוואָרן, וואס האט דערמעגלעכט צו שאפן צוויי סטיפענדיעס אין ירושלימער או-ניווערסיטעט און אין תל-אביבער אוניווער-סיטעט, פאר דיפלאם-ארבעטן פון סטודענטן וועגן מזרח-אייראפעישן יידנטום בכלל, און דעם פולישן — בפרט. אונדזער קאמיטעט האט פינאנסיעל, מאראליש און געזעלשאפט-לער זיך באטיליקט אין דעם סטיפענדיע-פאנד און אויך געזאָרגט דערפאר, אז וואס מערער לובלינער יידן זאלן זיין אנווענדט אויף די אוונטן פון פארטיילן די סטיפענ-דיעס.

● אדאפטאציע פון שולן:

ס'איז געווען א געבענטשטע איניציאטיוו, אז מינדעסטנס צוויי שולן זאלן אדאפטירן די פאַרשניטענע לובלינער יידישע קהילה און די שולערס זאלן זיך באטיליקן אין די עפנט-לעכע אונטערנעמונגען פון אירגון. דערפאר טאקע זענען מיר געווען פון די געציילטע לאנדסמאנשאפטן, וואס אויף די זיכור-אוונטן אין די לעצטע 6 יאר זענען אויפגעטרעטן קינדער פון דער פאלקס-שול איז רמת-השרון און אייניקע שילערס פון דער גימ-נאזיע א.נ. פון לעא בעק אין חיפה. די געסט פון אויסלאנד וואס האבן זיך באטיליקט אי-נעם וועלט-צוזאמענטרעף, האבן ניט געהאט גענוג לויב-ווערטער פאר די דאזיקע סאב-רעס, וואס זענען אויפגעטרעטן מיט ספע-ציעל צוגעפאסטע פראגראמען אויף דער פייערלעכער דערעפענונג פונעם צוזאמענ-טרעף אין „בני-ברית", און בעת דער אנט-הילונג פון דער מצבה לזכר די קדושים פון לובלין און מיידאנעק. זאלן אויך דערמאנט ווערן די צוויי ספעציעלע אויסגאבן געווידמעט לובלין, דערשינען אין חיפה און רע-דאקטירט פון די גימנאזיסטן פון דער לעא בעק שול. אונדזער קאמיטעט האט זיך מיט-באטיליקט אינעם פינאנסירן די אויסגאבן.

● קעגנזייטיקע הילף

כ'וויל ניט אין דעם באריכט אפעריזן מיט ציפערן, נאר איבערגעבן בלויז פאקטן. און א פאקט איז, אז מיר האבן אין די לעצטע יאָרן געהאט צוויישן אונדז אייניקע א.ג. סא-ציאלע פאלן — פאראַרעמטע, קראנקע און נויטבאדערפטיקע לובלינער יידן, וועמען דער קאמיטעט האט געהאלפן אדער איינמאליק, אדער סטאביל, צו עטלעכע מאל אין יאָר, מיט קלענערע און גרעסערע סומען. די דאזיקע

שטיצע איז געווען מעגלעך א דאנק דער הילפס־קאסע א.נ. פון בונם קאצקער ז"ל, וואס איז געגרינדעט געווארן פון די שפּענ־דונגען פון זיין זון משה קארן (טאשעמ־קא). אונדזער פרינציפּ איז געווען, אז יעדער וואס האט זיך געווענדן נאר שטיצע — האט זי באקומען.

כדי אבער צו דערמעגלעכן אונדזערע לאנדסלייט צו באקומען הלוואות אויף גרע־סערע סומען (ביז 2 טויזנט ל"י) פאר קאנ־סטרוקטיווע צוועקן, האבן מיר ארויסגעטראגן א פאי פון 12 טויזנט ל"י אין דער באנק פון דער התאחדות עולי פולין (פארבאנד פון פוילישע יידן), וווּ אונדזער א בן־עיר קאן זיך וועגן וועגן אז הלוואה, נאר מיט א רעקאמענדאציע־בריוו פון קאמיטעט. ביז איצט האבן פון דער דאזיקער באנק גענאסן 22 לובלינער יידן, אויף אן אלגעמיינער סומע פון 36,500 ל"י.

● אויפנעם פון עולים:

אין די לעצטע 3—4 יאר זענען אנגעקומען קיין ישראל, אלס נייע עולים, א 40 לובלי־נער יידישע משפּחות. דער גרעסטער טייל פון זיי — פון פארשידענע שטעט פון פוילן, א 2—3 — פון לובלין גופא און פון די א.ג. מערב־לענדער. מיט זיי אלע האבן מיר זיך געטראפן, באגריסט, געווינטשן א „ברוך הבא" און א גרינגע אבסארבציע אין לאנד. נאר פאר אלעמען — אויך געהאלפן צו דער אבסארבציע — מיט מאטעריעלער שטיצע, מיט אינפארמאציע, פארבינדונגען און א גוט וואָרט. פיר פון די נייע עולים אפילו צוקא־אפּטירט צום קאמיטעט און זייער אקטיוו־קייט האט ניט איינמאל איבערגעשטיגן די אקטיווקייט פון לאנגיאריקע קאמיטעט־מיט־גלידער. צום באדויערן, האבן 2 משפּחות פון די 40 פארלאזט דאס לאנד — ווידער נעמענדיק אין האנט דעם וואנדערי־שטעקן. ביי דער גלעגנהייט ווילט זיך זאגן, אז דער גרעסטער טייל פון די עולים, נאכן איינאר־דענען זיך אין ישראל מיט א דירה, ארבעט און פריינד — האבן כמעט אינגאנצן אי־בערגעריסן זייער קאנטאקט מיט דער לאנדס־מאנשאפט, אז אפילו דאס קומען צו דער אזכרה, איז פאר זיי געווארן א שווערע לאסט...

● די יערלעכע אזכרה־אוונט:

אז מיר רייַדן וועגן אזכרות, איז כדאי אונטערצושטרייכן, אז דער קאמיטעט האט אלץ געטאן, כדי די באטיליקונג פון לובלי־נער יידן אינעם יזכור־טאג זאל זיין א וואס גרעסערע. א 2—3 וואכן פאר דער אזכרה, האט יעדער לאנדסמאן, וועמענס אדרעס האט זיך געפונען אין אונדזער קארטאטעק (וועלכע איז, אגב, צונויפגעשטעלט גע־וואָרן מיט א סך מי), דערהאלטן די „לוב־לינער שטימע", וווּ אויף דער לעצטער זייט איז געווען אנגעגעבן דער פראגראם פון דער אזכרה. אויסער דעם זענען וועגן דעם געגעבן געווארן מעלדונגען אין ראדיא (אין עברית און יידיש) און אין דער פרעסע. נאר דאס וויכטיקסטע: מיר האבן געזאָרגט דער־פאר, אז דער פראגראם זאל יעדעס יאר געטוישט ווערן, אז אין יזכור־אוונט זאל ניט זיין ענלעך צום צווייטן און אז אפילו אזעל־כע טרויער־אקטן זאלן ניט טראגן אויף זיך דעם שטאמפּ פון איינטאניקייט און סטאנ־דארט. סיי די הויפּט־רעדנערס, סיי דער ארטיסטישער טייל — זענען תמיד געביטן געווארן. מען דארף אבער פעסטשטעלן דעם טרויעריקן פאקט, אז דאך ווערט אלץ קלע־נער די צאל אנווועזנדיקע אויף די אזכרהס — און ס'איז נאר ביי אונדז געגוג גרויס די צאל יידן וואס „האלטן ניט פון אזעלכע זאכן", ווי באטיליקן זיך איינמאל אין יאר אין א קאלעקטיוון „קדיש", און דערביי אויך זיך טרעפן מיט לאנדסלייט.

● דער מאנומענט פון די קרושים פון לובלין און מיידאנעק:

א געפיל פון שטאלץ און סאטיספאקציע האט אוודאי באהערשט די הונדערטער לוב־לינער יידן, וואס האבן זיך באטיליקט אין די צוויי טרויער־אקטן פון קובר זיין דאס אש פון מיידאנעק אויפן ארט וווּ ס'איז ג־וועז פראיעקטירט אויפצושטעלן די מצבה — און די אנטהילונג פון דער מצבה גופא. ס'איז אויך ווערט צו באגריסן די בישטייע־רונגען פון אונדזערע לאנדסלייט אין דער וועלט און ישראל: קאנאדע — 6,370 ל"י; פאר. שטאטן — 6,080 ל"י; פראנקרייך — 8,650 ל"י; בעלגיע — 2,500 ל"י; ענג־לאנד — 2,400 ל"י; דייטשלאנד — 700 ל"י; ארגענטינע 420 ל"י; בראזיל — 1,050 ל"י; אויסטראליע — 1,690 ל"י. צוזאמען — העכער 28,000 ל"י. די זעלבע סומע כמעט האט געגעבן ישראל. די מצבה האט געקאסט פיל מערער וויפל ס'איז ביז איצט געזאמלט געווארן — און מיר ווארטן נאר אויף וויטערדיקע אפרופן פון די לאנדסלייט אין די תפוצות און אין ישראל.

איצט עפענען מיר אן אקציע פון פאר־שרייבן די נעמען פון אומגעקומענע און גע־שטארבענע אינעם ספעציעלן „ספר הזכרון" (אנדענק־בוך), וואס וועט זיך געפינען אין דער מצבה גופא. די וואס האבן זיך בא־שטייערט פארן מאנומענט, וועט דער אפּצאל פאר איין נאמען אין בור זיין א מינימאלער, א סימבאלישער. דאקעגן די וואס האבן ניט געגעבן ביז איצט זייער שפּענדונג פארן מאנומענט, וועלן דארפן זיך באשטייערן מיט א גרעסערער סומע אויף צו פאראייביקן זייערע נאענטע אינעם ספר הזכרון.

● פארבינדונגען מיט אוסלאנד:

צום פאזיטיוון בילאנס פון אויפטוען דארף מען אומבאדינגט צוערקענען די איינגע־שטעלטע קאנטאקטן מיט די תפוצות. ס'איז געווען א קעגנזייטיק אויפזוכן זיך און איינ־האלטן ארגאניזאציאנעלע, געזעלשאפטלעכע און פערזענלעך־אינטימע פארבינדונגען מיט יענע בני־עיר, וואס האבן געהאט דערצו אן אינטערעס און נייגונג. מיר שטייען אין בריוו־לעכער פארבינדונג מיט א 250 לובלינער משפּחות אין דער גאנצער וועלט, ד.ה. — מיר שיקן זיי די „לובלינער שטימע", בריוו, צירקולארן. אבער ניט יעדער פון זיי געפינט פאר נייטיק צו רעאגירן אויף אונדזערע וועג־דונגען.

צו די קאנטאקטן מיט אויסלאנד דארף מען אויך צורעכענען די זייער אפּטע אויפ־נאמעס (קבלת־פנים) וועלכע מיר האבן איינגעארדנט פאר יעדן טוריסט, צי גאסט פון אויסלאנד, וואס האט זיך געשטעלט מיט אונדז אין פארבינדונג. אומפארגעסלעך זענען געווען די דאזיקע צוזאמענטרעפן, פארבינדן מיט זכרונות פון דער אלטער היים, דערציילונגען פון דער קעגנווארט און מיטן אויפריכטיקן ווילן מיטצוארבעטן.

● פינאנסן:

א סך איז שוין געשריבן געווארן וועגן דער בריטהארציקייט פון יחידים־שפּענדערס (ווי משה קארן און יואל גאלדמאן), אדער אזעלכע ענטוזיאסטן ווי ישראל אייזענבערג פון לאס־אנזשעלעס, וואס האבן אונדז צו־געגעבן א סך קוראזש אין דער ארבעט. אין היינטיקן נומער וועלט פארעפנטלעכט דער קאסע־באריכט — און אויך אויף דעם פראנט איז נישטא מיט וואס צו שעמען זיך. איין זאך איז קלאר: וועט זיין געלט — וועט זיך פירן א טעטיקייט, ווי מיר האבן עס געטאן ביז איצט און וואס וועט אוודאי האבן א המשך אויך ביים ניי־דערווייטלטן קאמיטעט.

● דער וועלט־צוזאמענפאר:

עס מעג געזאגט ווערן מיט דער גאנצער אפּנהארציקייט, אז די קרוינונג פון די 7 יאר טעטיקייט איז געווען — דער ערשטער וועלט־צוזאמענפאר פון די לובלינער לכבוד 25 יאר מדינת ישראל. אויף א צוויי־טן ארט וועט איר געפינען אזש 2 אפּשאצונגען וועגן דער דאזיקער געשעענים (פון סעם בריטער און א. זאמדער). פון די אפרופן פון אונד־זערע לובלינער אין לאנד און אין אויסלאנד וויסן מיר, אז ס'איז געווען א גוטער איינ־פאל און געלונגענע רעאלזירונג פון דעם וויכטיקן געדאנק. פאראן א פארשלאג וועגן צונויפרופן נאך אזא צוזאמענטרעף, וווּ נאר מיר וועלן זוכה זיין צו א סטאבילן שלום מיט די שכנים, אדער צו די דרייסיק יאר פון מדינת ישראל.

● וויטערדיקע פלענער:

דער אפּטרעטנדיקער לובלינער קאמיטעט האלט ניט זיינע אויפגאבן פאר פארענדיקט. מיר זענען איצט אנגאשזשירט אין צווויי גרויס־סע פראיעקטן — א בית לובלין, צי אן אנ־דער פארם פון פאראיביקונג, ווי אויך ארויסצוגעבן א בוך וועגן דער גבורה פון לובלינער יידן אין די יאָרן פון דער היט־לעריסטישער אקופאציע. פאראן א באדייטנ־דיקע צאל אונדזערע קעמפער, פארטיזאנער

(סוף אויף ז' 33)

teatrnn.pl

צו די לובלינער יידן אין דער וועלט

דער קאָמיטעט פון דער לובלינער לאַנדס-מאַנשאַפט אין ישראל האָט מיט אַ יאָר צוריק באַשלאָסן אַרויסצוגעבן אַ בוך וואָס זאָל פאַר-אייביקן די גבורה און מאַרטיראָלאָגיע פון יידן אין לובלין אין די יאָרן פון דער צווייטער וועלט-מלחמה. דער דאָזיקער באַשלוס איז אויך באַ-שטעטיקט געוואָרן אויפן וועלט-צוזאַמענטרעף פון די לובלינער, פֿאַרגעקומען אין תל-אביב אין מאַי 1973. מיר ווייסן, אַז די אונטערערדישע טעטיקייט פון לובלינער יידן און זייער אַקטיוואָר קאָמף מיט די דייטשע רוצחים האָבן ביז איצט נאָך ניט באַקומען זייער פולן אויסדרוק, אויסער די ווינציקע דערציילונגען אין אונדזערע צוויי יזכור-ביכער (אין יידיש און עברית) און אין געוויסע מאַטעריאַלן אין „יד ושם".

אין ישראל און אין אַנדערע לענדער געפי-נען זיך צענדליקער לאַנדסלייט, וואָס האָבן אויף אַן **אַקטיוון אופן** זיך באַטייליקט אינעם אַרגאַני-זירטן, ווי אויך אינדיווידועלן ווידערשטאַנד קעגן די נאַציס, גערעטעוועט אונדזערע ברידער און אויך אַליין ניצול געוואָרן. די אַלע העלדישע מעשים זייערע טאָרן נישט פאַרלוירן גיין פאַר דער געשיכטע פון אונדזער פאָלק און אויך ניט פאַרן זכר נאָך די לובלינער קדושים. די זכרונות וועגן **ממשותדיקן ווידערשטאַנד** דאַרפן באַקו-מען אַ תיקון אינעם ספּעציעלן ספר וועלכן מיר פּלאַנירן אַרויסצוגעבן אין דער נאָענטסטער צייט.

דעריבער וועלן מיר זיך צו אונדזערע בני-עיר וואָס זענען ניצול געוואָרן פון לובלינער גע-טאָ און זיך באַטייליקט אינעם פאַרטיזאַנער-קאָמף אָדער אין אונטערגרונט — אַז זיי זאָלן תיכף ומיד אונדז אָנשרייבן וועגן זייער גרייט-קייט צו דערציילן די איבערלעבונגען פון יענער תקופה, און מיר וועלן יעדן באַזונדער ענטפערן בנוגע דער „טעכניק" פון אַרויסבערענגען אויפן פאַפּיר דעם סיפור-המעשה.

די דערציילונגען פון אונדזערע פאַרטיזאַנערס און קעמפערס וועלן, מעגלעך, דערשיינען אין אַ באַזונדער בוך, אָדער אין די ראַמען פון אַן אויסגעבריטערטן ספר „דאָס יידישע לובלין אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט". נאָר פאַר אַלעמען בעטן מיר פון אייך אַ באַלדיקן ענטפער בנוגע דעם ווילן צו דערציילן און צו פאַרעפנטלעכן.

די מצבה לזכר די קדושי לובלין און מייִדאַנעק טאָר ניט בלייבן פאַריתומט

יצחק רייכנשטיין / גבעתיים

ווען די קליינע גרופּע געזעלשאַפטלעכע טוערס האָבן זיך געטראָפן אין לובלין נאָכן גרויסן חורבן, האָבן זיי דעמאָלט געטראַכט וועגן אויפשטעלן אַ דענקמאָל לזכר די אומגעקו-מענע. נאָר אין יענער צייט איז ניט געקומען אויפן גע-דאַנק, אַז די לעבן געבליבענע לובלינער וועלן זיך קאָנצענ-טרירן אין ישראל. האָט מען אויפגעשטעלט אַ דענקמאָל-שטיין אויפן בית עלמין אויף דער אוניקצקע גאַס.

ווען אָבער עס האָבן זיך געזומען צונויפקומען אין ישראל פיל לובלינער יידן, האָב איך געטראַכט: ווי גוט וואָלט געווען, ווען מען קאָן ברענגען דעם דאָזיקן דענקמאָל-שטיין קיין ישראל? איך האָב דעם געדאַנק אַרויסגעברענגט אויף אַ פאַרזאַמלונג פון לובלינער אין תל-אביב מיט 12—10 יאָר צוריק. ערשט הייַ-יאָר האָבן מיר זיך דערוואָרט, אז דער איצטיקער קאָמיטעט, האָט אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון פריינד רובינשטיין, אַראָפּגעבראַכט אַש פון מיידאַנעק און אויפגעשטעלט אין נחלת יצחק אַ מצבה לזכר די קדושים פון לובלין.

אַ גרויסן רושם האָט געמאַכט די אַנטהילונג פון דער מצבה אויפן צאָלריידך פאַרזאַמלטן עולם. מען איז זיך פונאַנ-דערגעאַנגען מיט אַ געפיל, אַז ס'איז אָפּגעטון געוואָרן אַ הייליקע אַרבעט צום פאַראייביקן אונדזערע טייערסטע און נאָענטסטע. אָבער דאָס איז נאָך נישט אַלץ.

עס דאַרף געזאָרגט ווערן, אַז די מצבה זאָל נישט בלייבן פאַריתומט. יעדער לובלינער דאַרף באַזוכן דאָס אָרט, ווי ער וואָלט געקומען אויף קבר אבות — ווער אין ראש חודש, ווער ערב יום כיפור, ווער תשעה באב, ווער סתם אויסגיסן ס'ביטער האַרץ ביי דער מצבה און לאָזן אַ טרער, אַוועקלייגן אַ בלימל, צי אַנצינדן אַ ליכט — יעדער לויט זיין איינזען.

עס דאַרף געזאָרגט ווערן דערפאַר, אַז אונדזערע יידן זאָלן באַזוכן די מצבה אין טאָג פון כ"ט חשון — דער טאָג, וועלכן דער ערשטער צוזאַמענפאָר פון די לובלינער אין לובלין אין יאָר 1947 האָט פראָקלאַמירט אַלס די יאָרצייט לזכר אונדזערע קדושים.

לובלינער יידן! לאָמיר נישט פאַרגעסן אין דער אויפגע-שטעלטער מצבה.

בית לובלין – חלום ומציאות

אפרים איינשטיין / תל־אביב

הקמת בית לובלין בישראל — מצבת עד לקהילתנו שנת־כחדה, תכנית שהיתה גולת השאיפות של הועדים הקודמים של ארגון יוצאי לובלין בישראל. אמנם נעשו עד כה מבצעים מרשימים להנצחת הקהילה; הוצאו לאור שני פנקסי לובלין, בעברית וביידיש, שניהם הופיעו בהידור רב ובתוכן מגוון; הובא ארצה עפר קדושי לובלין שנלקח משדות הקטל מיידנק ונקבר בטכס רב רושם בבית העלמין בנחלת יצחק.

הופעת הוצאה שנתית „קול לובלין", ביידיש ובעברית — עתון יחידי בעולם הלובלינאים — שהח"מ היה יוזמו וסולל הדרך להופעתו והנותן מדי שנה ביטוי לטרגדיה של קהילתנו ועמנו — הקים גשר בין הארגונים של יוצאי עירנו בארץ ובפזורה.

אולם ראויה קהילתנו בת 45 אלף נפש שבניה הפזורים ינציחוה בבנין עד.

וכאן המקום לקצת בקורת עצמית, ונשאל את עצמנו מדוע נכשלנו במשימה קדושה זו, ומה הם המחדלים שגרמו לכשלון. לדעתי, שנים הם בעיקר המחדלים:

א. לא השכלנו ולא טרחנו להקים בסיס רחב של אנשי ציבור בארץ ובגולה כיאה למשימה כזו — ואלה היה אפשר לגייס בנקל.

ב. בזמן שהרעיון וארגון המבצע השארנו בידינו, לא הנפנו את הסיסמה „אחרי" כמקובל בצה"ל, ובזה לשמש דוגמה ללדנדסמנשפטים שבגולה.

באותו הזמן רצינו שגיוס הכספים והנטל הכספי יתחיל מיהודי לובלין שבפזורה; במלים אחרות — לא תבענו מעצמנו להיות הראשונים ולשמש דוגמה לאחרים. אלה הם שני המ־חדלים העיקריים שגרמו לגניזת הרעיון והמשימה.

כותב שורות אלה השתתף כמזכיר הועד שקדם לועד הנו־כחי במשלחת אצל ראש עירית חולון, שהיה מוכן בזמנו

(סוף בעמוד 41)

תרומות למצבת־זכרון לקדושי לובלין ומיידאנק

שפענדונגען פאַר דער מצבה לזכר די קדושים פון לובלין און מיידאַנעק

אונדזערע לאַנדסלייט אין דער וועלט און אין ישראל האָבן זייער שיין זיך אָפּגערופן אויף דער אָקציע פאַרן מאָנומענט. פאַראַן אָבער אויך אַזעלכע, וואָס מאַכן זיך נישט וויסן... בעטן מיר, אַז אויך די זאָלן געבן זייער ביישטייער צום פאַראייביקן די קדושים פון לובלין.

(דרימער אויסווייז)

(אין אויסלענדישער וואַלוטע)

1,000 דאָלאַר

קאַרן משה (טאַשעמקאַ), (סה״כ 2,000 דאָלאַר).

200 דאָלאַר

קאַרן חנה און יחזקאל (פראַנקרייך).

100 דאָלאַר

לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט, מאַנטרעאָל, קאַנאַדע; **מילשטיין מענדל,** פאַר. שטאַטן, (סה״כ 150); **זאָבערמאַן פעלא און אלתר,** פראַנקרייך; **זשאַזעפס יהודית; מושקאַטבליט שלמה,** פראַנקרייך, (סה״כ 200); **גאַרדזין משה,** פאַר. שטאַטן.

50 דאָלאַר

פרוכטמאַן האַרי, פאַר. שטאַטן; **וואַגנער לאַלא,** פאַר. שטאַטן, (סה״כ 100); **„נייע לובלינער״,** ניו־יאָרק; **אייזענבערג ישראל,** לאָס־אַנזשעלעס.

25 דאָלאַר

שנור יוסף, פאַר. שטאַטן, (סה״כ 75); **שפייזמאַן יוסף,** פאַר. שטאַטן, (סה״כ 50); **אַבער עללען און לעאָן,** פאַר. שטאַטן.

10 דאָלאַר

סעגאַל שמואל, פאַר. שטאַטן; **צווייקאַפט רחל,** קאַנאַדע; **קרעמיק טשאַרל און פרוי,** פאַר. שטאַטן; **אַנקערמאַן ראָזא,** פאַר. שטאַטן.

25 פונט שטערלינג

געלפעלד זיו, ענגלאַנד.

15 פונט שטערלינג

שפּיץ סאַניא, ענגלאַנד.

10.000 בעלגישע פראַנק

ראָזענבוש פישל, בעלגיע.

100 פראַנצ. פראַנק

ראָזענצווייג יהודה, פראַנקרייך; **פרוי סאַט־גאַלד,** פראַנקרייך; **פרוי טעשנער,** פראַנקרייך.

(אין ישראלדיקע פונטן)

צו 2.100 ל״י

זיידענווערג צעשא און סימאַן (סה״כ 3.100).

צו 2.000 ל״י

די ברידער גאַרטענקראַט וואַלאַדעק (סאַן־פאָולאָ) און **מאַטל** (ניו־יאָרק), צום אַנדענק פון זייער פאַרשטאַרבענעם ברודער **ירחמיאל ז״ל.**

500 ל״י

גורפינקעל נחמן, דייטשלאַנד.

420 ל״י

שביט חיים (סה״כ 470).

400 ל״י

שאַפּירא שמואל, פראַנקרייך.

300 ל״י

שוואַרץ גרשון, פראַנקרייך.

250 ל״י

שטיינגעל—אוכאַל, פראַנקרייך, (צווייטע ראַטע — סה״כ 460).

200 ל״י

פערעץ צ., אוויסטראַליע; **פערעץ ב.,** ענגלאַנד; **קלאַנג,** פראַנקרייך; **אס,** פראַנקרייך; **זילבערמאַן גרשון; גרענדע ירחמיאל; מער פעליא און יוסף,** (סה״כ 220); **רוזינשטיין דוד.**

100 ל״י

אבעלסאַן חנה; לערמאַן יוסף; לערמאַן דוד; אינז׳ לאַסקאַווסקי אברהם; ערליכמאַן ירוחם; וויים אברהם, מאַנטרעאָל; **פראָפּ. הערשטיין,** פאַר. שטאַטן; **גאַרבשטאַק,** פראַנקרייך; **שטול בראַנקא,** פאַר. שטאַטן, (סה״כ 200); **ראָטשטיין פּולין,** פראַנקרייך; **פרוי פּייקוס,** פראַנקרייך; **גאַלדשטיין יצחק,** דייטשלאַנד, (סה״כ 200); **טראַכטענברג אידל** און **עדזיק,** פראַנקרייך; **הערשנשטראָוס בנימין; דר. אַווערבאַך מנעם; האַנדעלסמאַן שפּרה** און **פּנחס; האַרוויץ גינא** און **הרכבי אסתר; ראָשגאַלד יוסף; שוואַרצבאַרד העלא; צוקערמאַן הלל,** (סה״כ 200); **שולבאַום צילה; אורנשטיין אליעזר; שמעוני יצחק** און **פרוי.**

60 ל״י

קערשמאַן רעניא.

50 ל״י

גאַלדרינג יוסף; אידעלסאַן אסתר (סה״כ 150); **פישער (טראַכטענברג) צעשא; בעס צבי,** (סה״כ 100); **קאַפּולסקי סימא; וואַקסמאַן רות** און **אליעזר; באַס יוסף** און **חנה; ברידער שיפמאַן; קוטשער (וואַקסמאַן) רעגינא; גאַלדבוים לאַזער** און **מינדל** (בראַזיליע); **פרידמאַן יואל,** פאַר. שטאַטן; **דאַנערשטיין לעאָן** און **בלאַנש,** פראַנקרייך; **כזשאַנאָווסקי בערנאַרד; גאַלדרינג יצחק,** פראַנקרייך; **גאַלדבוים זשאַק,** פראַנקרייך; **וויספיש פעסעלע,** פראַנקרייך; **פאַרשטעטער טעטשקא** און **קאַרמאַן; גורפינקעל ראַפאַל; פראַנענבערג דוב,** פראַנקרייך; **לאַנגער טאַבאַקא; עסטרייך אברהם,** פראַנקרייך; **רוהער שרה** און **דוד; פרוי שעדלעצקא,** פראַנקרייך; **גאַלדבערג חנה; שטיינסל חיים** און **בת־שבע; טאַשער אברהם; אַשהיים דורא; האַראַבין—איבערקלייד,** פראַנקרייך; **קליינמאַן אלעכסאַנדער; גראַדעל שמואל** און **גראַדעל עמנואל; לעווינשטיין יצחק; קאַרנשטיין אליעזר; פוקסמאַן; ראַדזין (רעכטמאַן) בראַנקא; גאַלדפינגער אברהם; טענענבאַום יחיאל** און **רבקה, בראַנד יהודה; שענקמאַן יוסף; יעגער אלקנה; קאַלבערט ראָזא; בראַנאָווסקא עמיליא; פרידמאַן** (ציגעלמאַן) **פראַניא** און **רבר רוזשקא; גאַלדפריד סימא; לייזעראַוויטש חנה; קיכעלמאַכער יעקב.**

40 ל״י

ליטעראַט מרים.

30 ל״י

ראָטלעדער שרה (אין נאָמען פון מאַן שמואל ז״ל); **טאַטאַי (אַקערמאַן) רעגינא; שובל מירא; אַפּריל עווא; נוישטיין משה; טור זהבה; גראָסמאַן שלמה; ערליכמאַן אברהם; וויסמאַן פראַניא; לייבאַנד יעקב; בלאַטמאַן פּנחס; גראַנט פעליקס.**

25 ל״י

מאַנטאַל יצחק; היינסדאָרף מינא; ניסנהאַלץ ישראל; חייטי (שנייערמאַן) שמואל; בעלין אסתר; גיוועירץ אברהם; ליפשיץ רחל און **מיכאַל; קירשענפעלד שמחה; קאַרענבערג אברהם; גאַלדסאַבעל יוסף** און **שושנה; אַדאַמטשיק פעליקס** און **ראָזא; הימעלבלאַו ישראל; אַכטמאַן ישעיהו; סנפיר אשר; שאַפּירשטיין חנה, זילבערשטיין מרדכי.**

20 ל״י

פעפער נחום; זיסערמאַן אברהם און **טובה; וויינבערג אלכסנדר; ראָזענצווייג דוניא; עלבאַום מרדכי** און **סטעפאַניא; ראָזענבאַום שרה; האַלפערן** (ציגעלמאַן) **בתיה; בארנשטיין האַניא; גאַלדשטיין חנה; הערשקאָפף יהודית.**

15 ל״י

קאַדישעוויטש פאָאַ; אַרזי חיים; גאַל יהושע; קרעמער בתיה; רייס אביגדור; גע־ווערץ פעליציאַ; קליגער חיים; פעלדמאַן יעקב און איטקע.

10 ל״י

ליבערמאַן דוב; מעין תמר; וויליאַמס בינאַ, ענגלאַנד; קאַראַש (קאָנאָפקאַ) לאה; שולדינער געניאַ; קלער געניאַ; ערליכמאַן מאַלטשאַ; לעשער חוה (סה״כ 20); טע־פעלבאַנד אברהם; לאָנדאָן (מעלער) גיטל; פיינזילבער י., דענעמאַרק; שטשערוואָווסקי צבי; פרייטאַג דבורה; וואָלף טובה; אי־געלקא שלמה.

5 ל״י

שטערן ישראל.

לובלינער יידן אין דער וועלט!

די וואָס האָבן נאָך נישט געגעבן זייער באַשטייערונג פאַר דער מצבה — וועוורן געבעטן תיכף ומיד אַריינ־צושיקן זייער שפּענדונג!

תיקון טעות

אין לעצטן נומער (7) „קול לובלין" האָבן מיר על־פי טעות אַרויסגעלאָזט דעם נאָמען פון **חנה אַכטמאַן**, וואָס האָט אויף דער אזכרה פאַראַיאָרן אין תל־אביב אָנגעצונדן אַ ליכט (פון די זעקס) לזכר אונדזער קדו־שים.

מיר זענען מיט אייך!

(פון אַ בריוו פון פּאַריז אין די מלחמה־טעג)

...עס ציטערט די האַנט ווען איך פרוו זיך אָנפרעגן וועגן אונדזערע נאָ־ענטע אין מיינע בריוו צו מאירן. מיר זענען דורכגענומען מיט צער און צאָרן אין אייערע־אונדזערע גורלדיקע טעג: צער — פאַר די קרבנות, די יונגע קינ־דער וואָס גיבן אַוועק זייערע לעבנס פאַרן פאָלק; צאָרן — פאַר דער אומ־פאַרשעמטער וועלט, וואָס האָט ערשט נישט לאַנג זיך אָנגעטרונקען מיט אונ־דזער בלוט און פאַרמעסט זיך ווייטער צו פאַרניכטן אונדזער היימלאַנד.

צאַפּלט ווידער דאָס האַרץ פאַר די אַלע וואָס געפינען זיך אין פייער, און איין תפילה איז דאָ אויף אונדזער אַלעמענס ליפּן: זיי זאָלן מצליח זיין אינעם גע־רעכטן קאַמף!

עס ווילט זיך שטאַרק וויסן, וואָס הערט זיך ביי אונדזערע נאָענטע? אפשר נייטיקט איר זיך אין עפּעס, ספּעציעל פאַר די קינדער און אייניקלעך? טאָג און נאַכט זענען מיר צוגעשמידט צו די נייעסן פון ראַדיאָ און טעלעוויזיע, מיר דרייען זיך אַרום ווי אומבאַהאָלפע־נע, אַפילו פאַרשעמטע, הלמאי מיר גע־פינען זיך נישט מיט אייך צוזאַמען אין ישראל.

מיר זענען פול מיט בטחון אינעם זיג פון אונדזערע גיבורים. מיר זענען מיט אייך אין די איצטיקע שווערע טעג. זייט האַרציק געגריסט און געקושט.

גיטעלע עדעלשטיין־שילדקרויט

אויפנאַמע פאַר נייע עולים, פאַר געסט פון לאָנדאָן און פאַר ישראלדיקע זיידע־באָבע

דעם 9טן סעפּטעמבער ה.י. איז אין דער וווינונג פון פּעסע און הלל צוקערמאַן אין תל־אביב פאָרגעקומען אַ פּלענאַרע זיצונג פונעם לובלינער קאָמיטעט אין ישראל, אויף וועלכער מ׳האָט באַהאַנדלט די פראַגן פון דער יערלעכער אזכרה, ענין מצבה, די אויס־גאָבע „לובלינער שטימע" און יום־טוב שטי־צע פאַר נויטבאַדערפטיקע. נאָך דער זיצונג, האָבן די קאָמיטעט־מיטגלידער און אַ ריי פאַרבעטענע לאַנדסלייט זיך באַטייליקט אי־נעם קבלת־פּנים פאַר די נייע עולים פון מאָנטרעאָל — פּאָלע און סוכער פּאַכטשאַש, פאַר די טוריסן פון ענגלאַנד — בערנאַרד און דראָהאַ פּרץ און מ׳האָט אויך שוין גע־טרונקען אַ „לחיים" לכבוד חנה און משה וואַסאָנג, צום געבורט פון זייער ערשטן איינקל. אין זיין באַגריסונג־וואָרט האָט דער פאָרזיצער פון אירגון, דוד שטאָקפיש, גע־מאָלדן וועגן דעם באַשלוס צוקאָאָפּטירן דאָס פאָרפאָלק פּאַכטשאַש צום קאָמיטעט פון דער לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט אין יש־ראל, אַלס צייכן פון אָנערקענונג פאַר זייער טעטיקייט אין קאַנאַדע לטובת די לובלינער און אויך באַדאַנקט דער משפּחה צוקערמאַן פאַר זייער הכנסת־אורחים אויפן באַקוועמען און קילן דאָך, אַנטקעגן „כל־בו שלום".

אויסשטעלונג פון י. ראַזגורס בילדער אין תל־אביב

אין די טעג פון 7, 8 און 9 יולי ה.י., איז אין דער וווינונג פון פרוי פיני ניימאַרקט, און אויף איר איני־ציאַטיוו, פאָרגעקומען אַ בילדער־אויסשטעלונג פונעם באַרימטן מאָ־לער י. ראַזגור פון פּאַריז, אונדזער אַ בן־עיר.

די אויסשטעלונג איז אָרגאַניזירט געוואָרן אויך מיט דער הילף פון לובלינער קאָמיטעט אין ישראל, וואָס האָט אויף אַ קאָלעקטיוון אופן באַ־זוכט די עקספּאָזיציע און מיט גרויס דאַנקבאַרקייט און אָנערקענונג זיך צוגעהערט צו די אויפקלערונגען פו־נעם קינסטלער. אגב, צווישן די ביל־דער פון י. ראָזגור, זענען אויך פאַראַן אייניקע געמעלן וואָס שטעלן פאַר די אַמאָליקע יידישע לובלין.

פון נאָוועמבער 1966

(סוף פון ז׳ 30)

וואָס האָבן וואָס איבערצוגעבן פאַר די צו־קונפטיקע דורות וועגן דער אַנטי־נאַצישער מלחמה פון לובלינער יידן. צו זיי איז אַרויסגעשיקט געוואָרן אַ ספּעציעלער בריוו — און מיר וואַרטן אויף אָפּרופן.

● אייניקע ווערטער וועגן אונדזערע קאָמיטעט־מיטגלידער:

זאָל מיר דערלויבט זיין, צום פאַרענדיקן דעם דאָזיקן (אגב, ניט פולן) באַריכט וועגן 7 יאָר טעטיקייט, צו דאַנקען מיטן גאַנצן האַרצן און מיט דער פולער אויפריכטיקייט די חברים פון קאָמיטעט, מיט וועלכע מ׳האָט מיטגעאַרבעט אין האַרמאָניע, פריינדשאַפט, פאַרשטענדעניש און קעגנזייטיקער אַכטונג. ניט געווען צווישן אונדז קיין אינטריגעס, רייסערייען, קידער־ווידער און „אונטער־שטעלן פיסלעך" — די אַלע נעגאַטיווע דער־שיינונגען וואָס צעשטערן געזעלשאַפטן און מאַכן חרוב פערזענלעכע באַציונגען. אַוודאי זענען געווען מיינונג־פאַרשידנהייטן, אַ פרייער וויכוח — אָבער ניט מער. דערפאַר מיין חברישן דאַנק די פרעזידיום־מיטגלי־דער: מתתיהו האָרן, סעקרעטאַר; אינזש׳ אברהם לאַסקאָווסקי; דער פרוי לאה קוריס, אונדזער „פינאַנס־מיניסטער" און דוד רו־בינששיין; ווי אויך די קאָמיטעט־מיטגלידער: ד״ר אלחנן האָראָוויץ, משה וואַסאָנג, סימאָן זיידענווערג, משה זאַלצמאַן, שמעון לאור (לאַנגפוס), עובדיה פעלד און יצחק רייכענ־שטיין. ס׳איז פשוט געווען אַ פאַרגעניגן צו באַטייליקן זיך מיט די יידן אויף צענדלי־קער זיצונגען און צוזאַמענטרעפן, באַהאַנד־לען מיט זיי די אַלע ענינים מיט וועלכע אונדזער לאַנדסמאַנשאַפט איז געווען באַ־שעפטיקט אין די אָפּגעלאָפענע 7 יאָר.

פאַראַן ביי יידן אַ ווערטל, „הלוואַי ווייטער — ניט ערגער!" — און דאָס איז טאַקע מיין ברכה פאַרן נייעם קאָמיטעט וואָס וועט געקליבן ווערן אויף דער נאָענטסטער אזכ־רה: אויך ווייטער — ניט ערגער! און בע־סערס האָט דאָך קיין שיעור ניט...

מיט לובלינער אין אויסלאנד - אין די מלחמה־טעג

משפחדיקע און געשעפטלעכע אָנגע־
לעגנהייטן האָבן מיך באַוויזן צו באַזוכן
אייניקע לענדער אין אייראָפּע און אָמע־
ריקע. פֿאַרשטייט זיך, אַז אַזאַ רייזע
גיט אויך אַ מעגלעכקייט מיר און מיין
פרוי צו טרעפן זיך מיט לאַנדסלייט —
פּריוואָט ווי אויף געזעלשאַפטלעכע צו־
זאַמענטרעפן. וויל איך טאָקע אין די
ווייטערדיקע שורות שילדערן די פּריידּ
פון די באַגעגענישן מיט לובלינער יידן,
באַזונדערס נאָך אונדזער דערפֿאָלגרייכן
וועלט־צוזאַמענטרעף אין ישראל.

אין פּאַריז

די ערשטע אייַנדרוקן האָבן איך אי־
בערגעלעבט אין פּאַריז, ווו כ׳האָב גע־
ווויגט 25 יאָר און דאָרט אויך דורכ־

סימאָן זיידענווערג / בת־ים

געמאַכט די צווייטע וועלט־מלחמה. מיט
אַ סך דערינערונגען זענען אַדורך די
צוזאַמענטרעפן מיט יענע בני עיר, מיט
וועלכע כ׳האָב באַלד נאָך דער באַפֿרייונג
זיך געזומען צו באַנייען די טעטיקייט
פון אונדזער סאָסיעטי. נישט איינמאָל
האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז איך זיך
גאָר אין לובלין מיט אַלטע, גוטע חברים
און דערנאָך אויך זיך דערמאָנט, אַז נאָך
מיין אַוועקפֿאָרן פון פּאַריז, האָט די
אָרטיקע לאַנדסמאַנשאַפט זיך געשפּאַלטן.
איצט אַרבעטן בייידע צוזאַמען, מיט דער
בפירושער פערעספּעקטיוו צוריק צו
פּאַריניקן זיך, וואָס האָט מיר אַוודאי
פּאַרשאַפט פּאַרגעניגן.

נאָר דעם שטאַרקסטן אייַנדרוק האָט
אויף מיר געמאַכט דער אַרויסטריט פון
אַ גאַנצע ריי חברים, וואָס האָבן זיך
באַטייליקט אין אונדזער וועלט־צוזאַ־
מענטרעף. יעדער פון זיי האָט זיך גע־
טיילט מיט דערינערונגען פון זייער
באַזונדער אין ישראל, זייער פאַרברענגען
צוזאַמען, די פּאַרשידענע אונטערנעמונ־
גען — די עפּנטלעכע, ווי די אינטים־
היימישע. כ׳בין זיכער, אַז די עמאָציעס
פון יענע טעג וועלן ביי זיי בלייבן אויף
שטענדיק אין זכרון, און אַז זיי וואָלטן
גרייט געווען ווידער אַמאָל צו באַטיי־
ליקן זיך אין אַזאַ צונויפקום.

די אַלגעמיינע מיינונג איז געווען,
אַז צו די 30 יאָר מדינת ישראל וואָלט
געווען אַ יושר צו אַרגאַניזירן אַזאַ
צווייטן צוזאַמענטרעף, הגם אייניקע
האָבן געהאַלטן, אַז אפשר וועט זיין
אַ געלעגנהייט צו טאָן דאָס פריער, ווען
ישראל וועט זוכה זיין צו אַ שלום מיט
אירע שכנים. נאָר ווען מיר האָבן גע־
שמועסט אויף דער טעמע, איז נאָך נישט
געווען די מלחמה, דאָך האָט דער ענין
שלום דערווייל אויסגעזען צו זיין אַ וויי־
טער חלום. אויף יענעם צוזאַמענטרעף
האָב איך געזען די טיפע זאָרג פון אונ־
דזערע לאַנדסלייט פאַרן גורל פון דער
מדינה און פאַר אונדזערע קינדער.

אויב די שפּענדונגען זענען געווען אַן
אויסערלעכער אויסדרוק פון זייער טריי־
שאַפט צו ישראל, אַזוי האָבן די טרערן,
שפּאַנונג און אינערלעכע איבערלעבונגען
באַווויזן, ווי זיי איז נאָענט צום האַרצן
אונדזער יידיש לאַנד.

אין זייערע אַרויסטרעטונגען, האָבן די
קאָמיטעט־מיטגלידער פון בייידע לאַנדס־
מאַנשאַפטן: שמואל שפּירא, טעשקע
פּאַרשטעטער־קאַרמאַן, אלתר זאָבערמאַן,
שרהלע גאָלדאַדלער, יצחק גאָלדרינג,
משה זאַלצמאַן, זשאַק גאָלדבוים, געוו.
פּרעזידענט, און מעגלעך — אויך אַנ־
דערע, וועמענס נעמען כ׳האָב אין דעם
מאָמענט פאַרגעסן (זאָלן זיי מיר מוחל
זיין!) — אַרויסגעברענגט זייער סאָלי־
דאַריטעט מיט ישראל, און דורך מיר
אויך איבערגעשיקט אַ דאַנק און אַנער־

(סוף אויף ז׳ 47)

שמואל וויסבראָט (וואַרא) שרייבט פון פּאַריז:

30.10.73

...איך וויס נישט ווי אַזוי אַנצוהייבן דעם בריוו. מיין האַרץ איז פאַרקלעמט. ערשט מיט 2 חדשים צוריק זענען מיר געווען ביי דיר אין שטוב — און פלוצ־לונג אַזאַ שרעקלעכע ידיעה וועגן דער מלחמה קעגן אונדזער מדינה. שרייב זאָפּאָרט וואָס הערט זיך ביי דיין משפּחה און ביי אַלע לובלינער. איך האָב זיך דערוווסט די טרויעריקע נייעס, אַז דער איינציקער זון פון מיין גוטן חבר מרדכי זילבערשטיין פון חיפה איז געפאַלן אין סיני. אַ פּרעכטיקער בחור געווען, 24 יאָר אַלט.

איך שרייב און וויין, כ׳קען זיך נישט באַרויקן, וויייל איך שטעל זיך פאָר, אַז אַ סך הונדערטער יונגע לעבנס זענען געווארן אָפּגעהאַקט. די אַראַבישע רוצ־חים, מיט דער הילף פון די סאָוויעטן, פירן ווידער אַדורך זייער מאָרד־מלאכה איבער יידן. אַמעריקע האָט געהייסן אי־בעריסן דאָס פייער — ס׳איז גוט און שלעכט. גוט דערפאָר, וויייל עס הערן אויף צו פאַלן אונדזערע שיינע, העלדישע קינדער. פון דער צווייטער זייט, האָט מען נישט געווואָלט אַז צה״ל זאָל פאָר־ענדיקן איר נצחון איבערן אַגרעסאָר.

ס׳איז אונדז געווען פיינלעך צו זען אין טעלעוויזיע די ישראלדיקע סאָלדאַטן אין דער מצרישער און סיריישער גע־פאַנגענשאַפט. די בילדער האָבן אויף אונגדז געלאָזן אַ מוראדיקן איינדרוק. איצט איז גאָלדע געפאַרן קיין אַמערי־קע— אפשר וועט אַרויסקומען אַ שלום? הלוואי!

מיר זענען מיט אייך, זייט געשטאַרקט!

שמואל וויסבראָט (וואַרא)

מענדל מילשטיין שרייבט פון סאַן־פראַנציסקאָ:

30.10.73

...וואָס הערט זיך אין לאַנד, ביי דיר, ביי די לובלינער? איך דערמאָן איצט די צייטן, אַז ווען מיר זענען געווען יונג און געזונט, זענען נישט געווען קיין מעגלעכקייטן צו בויען און קעמפן פאַר ארץ־ישראל. מיינע בעסטע יאָרן האָב איך פאַרטאַקליעוועט אין די לאַגערן אין מורמאַנסק. איצט, אַז מען דאַרף זיך שלאָגן פאַר ישראל, איז מען אַלט און קראַנק, און די אייניקע הילף וועלכע מיר לייסטן, איז — אַ פאַר דאָלאַר.

איך בין באַאומרויקט מיט דער אמע־ריקאַנער פאָליטיק כלפי ישראל. האָבן זיי נישט בדעה זיך איבערצובעטן מיט די אַראַבער אויף דעם חשבון פון ישראל? אַלנפאַלס — איך שרייב דיר אויפריכ־טיק: כ׳בין באַזאָרגט. גיב צו וויסן, וויי זעט אויס די לאָגע און ווי איז די שטי־מונג אין לאַנד בכלל און ביי אונדזערע לאַנדסלייט בפרט.

גריסן פאַר אַלע.

מענדל מילשטיין

אונדזער טיפּסטער מיטגעפיל די משפּחות פון געפאַלענע לובלינער קינדער —

טעלעגראַם פונעם

קאָאַרדינער־קאָמיטעט פון די לובלינער לאַנדסמאַנשאַפטן אין פּאַריז

משפחת גולדברג תרמה ספר־תורה לבפר־עציון

ביום ד' כ"ב באלול תשל"ג (19.3.1973), ביום השנה הששית לעליה על הקרקע של קבוצת כפר־עציון, התקיים טכס הכנסת ספר תורה חדש ומהודר לבית־הכנסת המקומי. ספר־התורה נתרם ע"י בני־עירנו יהושוע ורבקה גולדברג, לזכר הוריהם ומשפחתם שנספו בשואה.

בו ביום, בשעה 2.15 אחה"צ, יצאו שני אוטובוסים מתל־אביב. בהגיענו למקום, קיבלה אותנו משלחת מטעם המשק, אשר הדריכה אותנו בסיור במוזיאון שבו מוצגות תמונות ודיאגרמות מתקופת מלחמת השחרור.

לפני בית־הכנסת פתח את הטכס מזכיר המשק, אשר במילים נרגשות העלה על נס את תרומתם של בני־עירנו. יהושוע, כידוע, לחם נגד הקלגסים הנאצים בתור פרטיזן ביערות לובלין וסביבתה — וידע לבחור את המקום הנכון ואת האנשים המתאימים למסירת ספר־התורה.

מטעם הועד השתתפו בטכס, מזכיר ארגון יוצאי לובלין, מר מתתיהו הורן ורעיתו דבורה, מר דוד רובינשטיין ורעיתו וגב' רבקה שטוקפיש.

בשם הועד בירך הח' הורן, אשר הסביר חשיבות מסירת ספר־התורה למקום זה. בציינו את עברו של יהושע, אשר לא זכה להביא לידי חופה את בניו — זכה כעת להכנוס תחת החופה את ספר הספרים.

מר בנימין ויניריב, קרוב למשפחת גולדברג, אמר בדבריו:

יהושוע זה, אשר לחם נגד הנאצים בתור איש אמיץ לב ושנתייתם מאביו בהיותו ילד קטן, ואמו האלמנה, חנכו להיותו יהודי נאמן וטוב — גם אשתו רבקה, שהיתה פרטיזנית ולחמה נגד הנאצים, ליוותה את יהושוע בטוב וברע עד הלום.

מר יהושוע גולדברג הודע למשתתפים, ולאחר כיבוד בשירה וזמרה — תם הטכס.

מ. ה.

לובלינער ייִדן אין פאריז סאלידאריזירן זיך מיט ישראל

איך וועל זיך באַמיען איבערצוגעבן די שטימונג פון אַ קליינעם קאָלעקטיוו מיט וועלכן איך אַרבעט מיט געזעלשאַפטלער — די לובלינער ייִדן אין פאַריז.

שווין אין יום־כיפור, בעת איך האָב באַזוכט אַ רייַע שילן, האָט יעדער פון מיינע לאַנדסלייט געהאַט אַ נויטוועניקייט מיך צו פרעגן: „נו, האָסט עפעס גוטע נייעס?" איך האָב גאָנץ גוט פאַרשטאַנען אַז זיי ווייסן גענוי דאָס זעלבע ווי איך, נאָר יעדער זוכט אַ טרייסט און איז גלייכצייטיק געגנויגט און גרייט דעם צווייטן צו געבן האָפענונג.

זונטיק אין דער פרי האָט זיך שוין אַנגעהויבן די הילף און סאָלידאַריטעט־אַקציע לטובת ישראל. אונדזערע לובלינער, וואָס זענען צענטראַלע מגבית־טוערס, יוסף און אלתר זאָבערמאַן, שמואל שאַפירא צוזאַמען מיט זייערע פרויען, האָבן אינגאַנצן איבערגעלאָזט זייערע געשעפטן און זיך געשטעלט צום דינסט פון דער געלט־זאַמלונג.

דעם זעלבן טאָג האָט מען פון מויל צו מויל איבערגעגעבן דעם רוף צו דעמאָנסטרירן אויפן פלאַץ רעפובליק. אַ ריזן מאַסע יידן זענען געקומען, און עס פעלן אויך נישט אונדזערע לובלינער.

אין צוויי טעג אַרום — וויידער אַ ריזן־צונויפקום לעבן די זאָלן פון מוטואַלעטעי, גאָנץ ווייט פון יידישן צענטער. די אַרומיקע גאַסן זענען פאַרפולט מיט טויזנטער יידישע יוגנטלעכע. די ישראל־פענער פלאַטערן, עס הילכט מעכטיק די לאָזונג „ישראל וועט לעבן! ישראל וועט זיגן!"

מיר רופן אַ פאַרזאַמלונג. פונקט איז אַ פּאָסט־שטרייק, איינער גיט איבער מינדלעך דעם צווייטן. דער זאָל ווערט גיך אָנגעפילט. איך קוק מיך צו צו אָט די פנימער. בלויז מיט אַ 10 טעג צוריק האָבן מיר געהאַט אַ פאַרזאַמלונג נאָך די וואַקאַנסן, ווו מיר האָבן פאַרענדיקט די האַיאַריקע „מגבית"־אַקציע; ווי אָט די פנימער האָבן געלויבטן מיט יום־טובדיקער פרייד בעת מיר האָבן געוויזן דעם פילם פון וועלט־צוזאַמענטרעף פון די לובלינער אין תל־אביב און די מיטיעער־דעפילאַדע אין ירושלים. ביז אין דער האַלבער נאַכט האָט זיך פאַרצויגן די פרייד און געזאָנג, ווען מיר האָבן אויפגענומען דעם חשובן לובלינער גאַסט פון ישראל, שמואל זיידנוועג.

היינט זענען אַלע פנימער פאַרכמורעט און פאַרזאָרגט. יעדער פון די אַנוועזנדיקע איז אויך משפחהדיק פאַרבונדן מיט די הערטער קעמפער אונדזערע. אָט זיצן טאָטעס און מאַמעס וואָס זייערע קינדער געפינען זיך אויף די פראָנטן: פערלמוטער, לאָבערבלאָט און אַנדערע.

די פאַרזאַמלונג באַשטעטיקט איבערצוגעבן דאָס גאַנצע געלט וואָס געפינט זיך אין דער קאַסע פון דער געזעלשאַפט פאַרן הילף־פאַנד פאַר ישראל. גלייך טרעטן מיר צו צו די אינדיווידועלע באַשטייערונגען. ווי אַ כאַראַקטעריסטיק וועל איך געבן אַ ביישפיל פון צוויי יידן: ביידע זענען זיי געווען פשוטע לוין־אַרבעטער, פרעסערס. איצט — אינווא־לידן: שערמאַן און דאָווידזאָן. ביים ערשטן איז זיין זון געפאַלן אין באַפרייונגס־קריג אין י. 1948 ביי לאַטרון. — ביידע האָבן זיי אַוועקגעגעבן זייערע חודשלעכע אינוואַלידן־פענסיעס.

במשך פון געצייַלטע טעג האָט די לובלינער משפחה אין פאַריז צונויפגעזאַמלט קנאַפּע 80 טויזנט פראַנק. אין דער סומע גייען נישט אַריין די גרויסע לובלינער מנדבים. זיי גיבן באַזונדער.

היינט, אין די טעג פון דעם פייער־אויבערייס, קענען מיר שטאָלצירן מיט דער העלישקייט פון ישראל־פאָלק. מיר וועלן וויי־טער טראָגן מיט כבוד דעם עול פון מאַראַלישער און פינאַנסיעלער הילף פאַר ישראל.

משה זאַלצמאַן

חלוקת המלגה ע"ש בלה מנדלסברג־שילדקרויט באוניברסיטת ת"א

ב־9 למאי השנה, במסגרת הכנס העולמי של לובלינאים, התקיים טכס חלוקת המלגה השנתית ע"ש ההיסטוריונית, בת לובלין, בלה מנדלסברג־שילדקרויט. את המלגה קיבל מר שלמה נצר, עבור עבודתו „מדיניות היהודית הפרלמנטרית בפולין בשנות 1918—1930". בין הנואמים היו: פרופ' ד"ר משה מישקינסקי, עו"ד חיים קוסובסקי־שחור, גיטלה שילדקרויט־אדלשטיין מפאריס וחתן המלגה.

בשם ועד ארגון יוצאי לובלין בירך מזכיר הארגון, מתתיהו הורן, שייחד את דבריו על דמותה של בלה ז"ל:

מדי שנה בשנה הננו מעלים את זכרה של המחנכת הדגולה בלה מנדלסברג ז"ל, אשר נספתה בתקופת השואה יחד עם ששת המיליונים של קדושי עמנו.

אין ספק בליבי, אילו היה פורץ בגיטו לובלין מרד כדוגמת ההתנגדות המזויינת בגיטאות וורשה, ביאליסטוק וילנה ואחרים — כי אז בלה היתה תופסת מקום נכבד בין היוזמים הפעילים והלוחמים. אפשר לקבוע בוודאות שבלה, ההיסטוריונית בה' הידיעה, כתבה יומן או רשמה רישומים על המתרחש בקרב היהודים תחת שלטון הרשע הגרמני בלובלין.

כזאת היתה בלה: היסטוריונית, מחנכת, עסקנית בכל הליכותיה. טובת־לב ואצילת רוח. החיבורים ההיסטוריים על לובלין וב־נושאים אחרים שימשו לה כקרש קפיצה וכלקח להערכת ההווה ועתיד של עמנו. אבל בלה, כרבים מאתנו, לא יכלה לחזות, שבלב אירופה יקום עם בעל תרבות גבוהה שהוציא מתוכו את גהטה ושילר, את מרקס, היינה ובטהובן, שהעם הגרמני הזה ייהפך לעם מרצחים שימית שואה וחורבן על אי־רופה כולה וביחוד על עמנו שנרצח בכל מיני מיתות משונות ואכזריות.

אין לנו דרך יותר הולמת ומכובדת להנצחת שמה של בלה מנדלסברג מהענקת סטיפנדיות לאלה העוסקים במחקר והגברת תודעת השואה.

דיטאן

א שיינעם דאנק פאר פארעפנטלעכן מיין ארטיקל, געווידמעט מיין שטאט לובלין, אין דער ספעציעלער אויסגאבע „קול לובלין", דערשינען לכבוד אונדזער וועלט־צוזאמענ־פאר. איך וועל אייך דאנקבאר זיין, ווען איר וועט צוגעבן די פאלגנדיקע נעמען וואס איך האב פארגעסן צו דערמאנען בשייכות מיט די פערזענלעכקייטן וואס האבן באזוכט די פארמלחמהדיקע לובלין: יעקב גלאט־שטיין, דר. שמעון יוניטשמאן און מנחם בעגין.

מיט דר. יוניטשמאן וואס איז געווען חבר־כנסת, האב איך געהאט דעם כבוד צו בא־טיליקן זיך אין א מאסן־פארזאמלונג אין לובלין, אונטערן פריייען הימל, אויף לובאר־טאווסקא 16. מנחם בעגין איז אויך צוזא־מען מיט אנדערע רעדנער ארויסגעטראטן אויפן מיטינג.

מיט די האכטונג

משה זילעבערבערג

ס'וועט אויך זיין אינטערעסאנט איבער־דרוקן צוויי בריוו וואס יעקב גלאטשטיין ז"ל האט געשריבן צו מיר:

29 דעצעמבער 1961.

ליבער קרוב משה זילבערבערג! מיר זע־נען גארנישט אזעלכע וויטע קרובים ווי דו מיינסט. דיין טאטע יעקב־מרדכי איז געווען מיין מאמעס לייבלעכער קוזין. אין 1934, ווען איך בין געווען אין לובלין און געהאט די טרויעריקע זכיה צו קומען צו מיין מא־מעס לוויה, האט דיין טאטע זי מספיד גע־ווען. די לובלינער היסטאריקערין בעלא מאנדעלסבערג איז אומגעקומען אין יאר 1942. איר בור קאן מען באקומען בלויז אין ישראל, ווו ס'איז דערשינען. ניין, איך פארמאג נישט אין מיין ארכיוו קיין פאטא־גראפיעס — נישט פון פעטער פייוול, ווי מיר האבן אים געדרוקט און נישט פון דיין טאטן. וואס טוסטו אין דייטאן? ווי גייט עס דיר? א דאנק פאר די ברכות.

מיט פרייונדשאפט, דיין יעקב גלאטשטיין

א בריוו דאטירט ט' מרחשון תש"ל (21 אקטאבער, 1969):

ליבער קרוב משה זילבערבערג!

קאן זיין, כ'וואלט געגאנגען אין גאלד ווען כ'וואלט געהאנדלט מיט מיינע ביכער. אבער כ'האב קיין מאל קיין שכל נישט גע־האט צו פארנעמען זיך מיט אזא מסחר. גע־שיקט האב איך אייך מיין בור א מתנה („פון מיין גאנצער מי"). פארנוצט־עס געזונטער־הייט דעם טשעק מיט מיין בור.

אפשר קאנט איר מיר שרייבן וואס איז געשען מיט אייער פעטער יוסף און זיינע קינדער? דאכט זיך, זיין עלטסטע טאכטער האט געהייסן כאנטשע. כ'האב זי גוט גע־קענט, ווי איך האב געקענט אייער טאטן און אפילו דעם זיידן אייערן וואס מיר האבן אים גערופן פיוול.

מיט גרוס, אייער יעקב גלאטשטיין.

ניו־יארק

טייערע!

ענדלעך געפונען צייט צו שרייבן אייך א פאר ווערטער. מיר האבן איבערגעלעבט שוערע טעג, בעת דער צוזאמענפאר איז פארגעקומען, ווייל אלץ וואס איז אונדז אזוי הייליק און טייער — איז געווען אין ישראל. מיר זענען געווען איינזאם און פארצווייפלט. עס האט אבער אנדערש נישט געקאנט זיין. אזוי האט דער גורל געוואלט.

מיר האבן אפגענומען אן אויספירלעכן בא־ריכט פון שלמה זינשטיין. ער האט אונדז דערציילט ווי פראכטפול און אימפאזאנט אלץ

מיר שרייבן זיך איבער

איז געווען. דאס האט נאך מער באשוווערט אונדזער געמיט צוליבן נישט פארן.

דער לעצטער נומער „לובלינער שטימע" איז געווען אויסגעצייכנט, זייער אינטערע־סאנט. איך און צפורה האבן אים פיל מאל געלייענט. עס אטעמט מיט לובלין. מיר האל־טן די אויסגאבע ווי א הייליקן ספר און טרערן באגיסן די הייליקע בלעטלער.

„דער משוגענער אברהמלע" פון י. ראז־גור איז הויך־קינסטלעריש, זייער עכט אן־געשריבן. דאס הארץ שטעלט זיך ממש אפ בייט לייענען. איך זע אונדזער יוגנט, אונ־דזערע ליידן, טרוימען, קאמפן אין לובלין. איך זע זיך מיט פארמאכטע אויגן — אויך איך בין געווען אייניער פון אברהמעלעס נאכלויפערס. אלץ האט ווידער אויפגעוואכט — אברהמלע מיט די מעדאלן, מיט א כאפ־טע קינדער לויפן איבער רוסקע און דערנאך איבער דער יידן־גאס. אלע באשרייבונגען אין „לובלינער שטימע" האבן צוריק אויפגעלעבט אונדזער היימשטאט, אונדזער קינדהייט און יוגנט. געבענטשט זאלן זיין אייערע הענט.

איך לייג אריין 50 דאלער: 25 דאלער איז די צווייטע העלפט פארן מאנומענט און די איבעריקע 25 דאלער איז צום געבורט פון אונדזער ערשט אייניקל אסתר־מלכה — און איר וועט דעצידירן ווי אזוי עס אויסצו־נוצן: צי פאר דער אויסגאבע אונדזערער, צי פאר דער לאנדכמאנשאפט.

מיט ליבשאפט און פארערונג,

אייערע

יוסף און צפורה שפייזמאן

פאריז

פאריז, דעם 13טן יולי, 1973.

שלום, טייערע חברים!

שוין פאריבער א לענגערע צייט, ווי אונ־דזער קארעספאנדענץ איז איבערגעריסן געוואָרן. דאך נעם איך זיך די רעכט אייך אָנצושרייבן א פאר ווערטער און אייך קודם כל דאנקען פאר דעם נייעם נומער „קול לובלין", וועלכן איך שאץ אפ זייער ערנסט און מיט גרויס צופרידנקייט. א האַרציקן יישר כוח! דאס איז א הייליקער חוב, אבער איך גלויב נישט, אז א סך לובלינער דער־שאצן דיין מי, דוד, און מאטערניש.

און איצט — וועגן די באריכטן אין דעם נומער, מיט די אלע באגריסונגען צום צו־זאמענפלי, ווי אויך די אקציע פאר דעם מאנומענט אין נחלת־יצחק — דאס אליין דערווועקט אונטערצוהאלטן און געבן מוט אפילו די וואס היסן אלעמאל אז אנדערע זאלן טוען, בעת זיי זאלן בלויז קענען ארויסטרעטן און פרעדיקן.

איך גלויב, אז מען וועט זיין געזונט, וועט מען זיך זען דעם ווינטער אין ישראל. די ארבעט פאר דער לאנדסמאנשאפט וועלט פארגעזעצט מיט מער אנגעשטרענגטקייט פאר פאראיניקונג. אפשר וועט עס אמאל געלינגען. דערמיט וועל איך שליסן מיין שרייבן און אייך איבערשיקן אונדזערע האר־ציקסטע און חבריש האנט־דרוקן. גיב אי־בער מיינע בעסטן גרוסן דעם גאנצן קאמי־טעט און אלע נאענטע און באקאנטע.

מענדל און חוה לעווינבוים

*

ליבער פריינד דוד!

עס איז שוין צייט איך זאל דיר שרייבן א פאר ווערטער. צוריק קומענדיק פון יש־ראל, איז מען געווען א ביסל פארמאטערט. צו דעם האב איך געוואלט צווארטן אויף דעם 3טן יוני, ווייל ביידע סאסיעטעס האבן אויף דעם טאג גערופן אן אלגעמיינע פאר־זאמלונג, כדי די דעלעגאטן זאלן אפגעבן א באריכט פון דעם צוזאמענפאר און זיך טיילן מיט די איינדרוקן זייערע.

די פארזאמלונג איז פארגעקומען אין דער פעדעראציע, אין גרויסן זאל, וועלכער איז געווען איבערפולט. אלע זענען געווען צופרידן פון די צפנעגעבענע באריכטן און פון די צוזאמענטרעפן מיט אייך אין ישראל. אלע לובלינער האבן אויסגעדריקט זייער בעסטן דאנק די קאמיטעט־מיטגלידער פון ארגון אין

ישראל פֿאַרן אַרגאַניזירן דעם וועלט־צוזאַמענפֿאַר און ספּעציעל דעם פֿאַרזיצער, דוד שטאַקפּיש, וועלכער האָט אַריינגעלייגט פּיל מי און כוחות, אַז דער צוזאַמענפֿאַר און די באַזונדערע צוזאַמענטרעפֿן זאָלן וועלן דורכגעפירט ווערן דערפֿאַלג.

דעם 17טן יוני ה.י. האָבן ביידע סאָסיעטעס דורכגעפירט אונדזער יערלעכן פרי־לינג־אויספֿלוג אין וווּרבערי, וועלכער האָט זיך זייער גוט איינגעגעבן. מען האָט פֿאַר־ברענט אַ גאַנצן טאָג אונטערן פרייען הימל: מיר האָבן אויך געמיינזאַם דורכגעפירט די יערלעכע זאַמלונג פֿאַר דעם מגבית, דער אַנ־הייב איז געווען זייער אַ גוטער. מיר האָבן געזאַמלט העכער 5 מיליאָן אַלטע פראַנק — און דאָס איז גוט: מיר האָבן אויך באַשלאָסן דורכצופירן אונדזער יערלעכן באַנקעט, דעם 16טן דעצעמבער און דאַרט פֿאַרענדיקן די זאַמלונג.

דער אויספֿלוג האָט געהאָט אַ גוטן אָפּ־קלאַנג בייַ אַלע מיטגלידער. דער פּראַגראַם איז געווען אַ געלונגענער, ווייל עס איז גע־ווען פֿאַרבונדן מיט 25 יאָר מדינת ישראל.

איך האָב שוין איבערגעגעבן, נישט איין מאָל, וועגן דער טעטיקייט פון אונדזערע סאָסיעטעס. דער פֿאַרלאַנג פון די מיטגלידער איז, גלויב איך, פֿאַראייניקן זיך און שאַפֿן איין סאָסיעטע.

פֿאַרבלייבט געזונט! שלום! אייער

זשאַק גאַלדבוים

*

מיינע טייערע!

ס׳איז זיכער איבעריק צו שרייבן ווי מיר זענען אייך דאַנקבאַר פֿאַרן שיינעם אויפֿנע־מען אונדז אין ישראל. מיר ווייסן וויפל אַר־בעט איר האָט געמוזט אַריינלייגן, כדי דער צוזאַמענפֿאַר זאָל זיך גוט איינגעבן. מיר זע־נען זיכער, אַז בייַ אַלע אַנטיילנעמער וועט די דאָזיקע געשעעניש פֿאַרבלייבן אין זכרון אויף שטענדיק.

נאָכן אומקערן זיך קיין פֿאַריז, וועט יעדער פון אונדז, און באַזונדערס די מיטגלידער פון קאָמיטעט, האָבן אַן אָנגענעמען חוב צו דער־ציילן אַלעמען ווי שיין אַלץ איז געווען איינ־געאָרדנט.

מיר דאַנקען אייך האַרציק נאָך אַ מאָל און מיר האָפֿן, אַז אין גיכן וועלן מיר אייך זען אין פֿאַריז.

מיר בעטן האַרציק גריסן אַלע אונדזערע געמיינזאַמע באַקאַנטע.

צוםווידערזען!

זאַשע און נחום פֿערלמוטער

*

זייער חשובע פריינד!

איר וועט מיר אַנטשולדיקן וואָס איך האָב באַלד נישט געשריבן — נאָכן קומען פון ישראל. איך בין געווען אַ ביסעלע פֿאַר־נומען, ווייל מיין עלטסט אייניקל איז גע־ווארן אַ כלה און מען האָט געפֿראָווט די תנאים מיטן גאַנצן קנאַק. זאָל נאָר זיין שמחות בייַ יידן!

איצט ווייל איך זיך מיט אייך טיילן מיט די איינדרוקן פון אונדזער אַלגעמיינער פֿאַר־זאַמלונג, פון זונטיק דעם 3טן יוני, פון בייַ־דע סאָסיעטעס.

אַ גאַנץ גרויסער עולם איז געקומען אויס־הערן די באַריכטן פון דעם וועלט־צוזאַמען־פֿאַר אין ישראל. אונדזער סעקרעטאַר גאָלד־רינג האָט מיט גרויס פינקטלעכקייט איבער־געגעבן וועגן פֿאַרלויף פון דעם צוזאַמען־פֿאַר. די אַנווזענדיקע האָבן פֿשוט איינגע־האַלטן דעם אָטעם, כדי נישט דורכצולאָזן קיין איין וואָרט. דער באַריכט איז געווען זייער אַ וואָגיקער.

עס האָבן אויך געריידט שמואל שפּירא, טעשקע און גיטעלע. אין אַלע רעדעס איז געקומען צום אויסדרוק די איבערגעגעבנע אַרבעט פון גאַנצן קאָמיטעט און דער הער־לעכער אויפּטו צו פֿאַראייביקן דעם אַנדענק פון אונדזערע אויסגעמאַרדעטע טייערע יידן פון לובלין מיטן אויפֿשטעלן דעם מאָנומענט אין ישראל.

איך פון מיין זייט וויל נאָך אַ מאָל דאַנ־קען דעם גאַנצן קאָמיטעט און באַזונדער אייך, ליבער פריינד שטאַקפּיש און רבקהלען, און דער ליבער פרוי קוריס, פֿאַר דער חברי־שער און וואַרעמער אַטמאָספערע וואָס איר האָט געשאַפֿן פֿאַר אַלע דעלעגאַטן פון אויס־לאַנד, ווי אויך אַ דאַנק די אַלע פריינד, וועל־כע האָבן אונדז אָזוי ברייטהאַרציק אויפגע־נומען: די פֿאַמיליעס מאַנדעלסבערג, זיי־דענווערג און אַנדערע. איך מוז זיך מודה זיין, אַז איך בענק נאָך דער וואַרעמער יש־ראל־זון, וואָס האָט אויף מיר אָזוי גוט גע־ווירקט. אַ שאַד בלויז וואָס די צייט איז אזוי שנעל אַוועק.

ביי אונדז אין פֿאַריז כאַפּט מען אַ ציטער. עס רעגנט און ס׳איז קאַלט — און אין יש־ראל איז זיכער צו הייס.

איך האָף, אַז מיין בריוו וועט אייך אַלע־מען טרעפֿן ביים בעסטן געזונט. ביי אַלע אונדזערע לובלינער באַקאַנטע איז אַלץ אין בעסטן אָרדענונג. מיר האָבן צוריק אָנגע־הויבן אונדזער געזעלשאַפֿטלעכע טעטיקייט. נאָך דער פֿאַרזאַמלונג, וואָס מיר האָבן גע־האָט דעם פֿאַרגאַנגענעם זונטיק, אַרדענען מיר אַיין אויף זונטיק, דעם 17טן יוני, אַן אויספֿלוג פון ביידע סאָסיעטעס אויף אַ גאַנ־צן טאָג, קיין וווּרבערי.

מיט פריינדלעכסטע גרוסן פֿאַר אייך אַלעמען, ליבע פרייַנד, ווי אויך פֿאַרן גאַנצן קאָמיטעט. זייט אַלע געזונט און זעצט פֿאַר ייַיער וויכטיקע אַרבעט.

פון אייער פֿאַריזער פריינדין

שרהלע גאַלדאַדלער

*

ליבע פריינד!

איך וויל אייך אויסדריקן אין מיין נאָמען און אין נאָמען פון מיין פֿרוי אונדזערע האַר־ציקע דאַנקען. קודם כל פֿאַר דער ווויונג, וווּ מיר האָבן זיך געפֿילט ווי בייַ זיך אין דער היים און אויך פֿאַר די האַרציקע און חברישע אויפֿנאָמעס וואָס מיר האָבן געהאַט בייַ לובלינער משפחות. דאָס אַלץ איז גע־ווען אַ דאַנק דעם קאָמיטעט, וואָס האָט אונדז פֿאַרשאַפֿט פֿאַרגעניגן בעת אונדזער זיין אין ישראל.

גריסט אַלע הברים. לאָמיר האָפֿן, אַז מיר ווילן זיך נאָך זען און פֿאַרברענגען צוזאַ־מען. מיט פריינדשאַפֿט,

יצחק גאַלדרינג

מאַנטרעאַל

חשובע פריינד!

איך וויל אייך דאַנקען טויזנט מאָל, וויל מיר פעלן אויס ווערטער פֿאַר דעם ווי איר האָט זיך שיין פֿאַרנומען מיט מיר. אויך מיין מאַן דאַנקט אייך. איך האָב אים אַלץ דער־ציילט — ווי איך האָב פֿאַרבראַכט און ווו איך בין געווען. עס איז געווען די בעסטע צייט אין מיין לעבן דאָס פֿאַרברענגען אין ישראל.

לאָמיר האָפֿן, אַז מיר ווילן זיך ווידער זען גזוונטערהייט. איך האָף אייך צו זען אין מאַנטרעאַל און דאַן ווילן מיר אָפֿדאַנקען פֿאַר אַלץ. אין מאַנטרעאַל רעגנט. עס בענקט זיך זייער נאָך ישראל.

קומענדיק אַהיים, האָבן אונדז אַ סך לובלי־נער אָפּגעוואַרט, אויך מיין מאַן, מיין זון און מיין שנור.

דעם דריטן יוני מאַכן מיר אַ מיטינג פון די לובלינער, געווידמעט 25 יאָר אומאָפּ־הענגיקייט פון מדינת ישראל. דאָס ווועט זיין דער לעצטער מיטינג אין דעם סעזאָן, וויל זומער קומען ביי אונדז נישט פֿאַר קיין צוזאַמענטרעפֿן.

זייט געזונט און גליקלעך. מיר גריסן אייך האַרציק. שלום!

רוזשקע צוויקאָפֿף
מיטן מאַן און קינדער

ישראל

דערמיט וויל איך בעטן אויסבעסערן אייני־קע אומפּינקטלעכקייטן, וועלכע זענען אַריין־אין מיינע אַרטיקלען, געדרוקט אין „קול לובלין" נומ׳ 7.

א) מיינע זכרונות פון די לובלינער יידישע ליידן און פריידן זענען בטעות געדרוקט געווארן אונטערן נאָמען א. שמיר — אַנ־שטאָט איתמר שווארץ.

ב) אַנשטאָט צווישן־שטאַטישע קאָמוניקא־ציע וואָס די לובלינער יידן האָבן איינגעפירט — דארף זיין צווישן שטאַטישע אויטאָבוסן־קאָמוניקאַציע.

ג) אַנשטאָט לאַנדסלייט, וועלכע האַלטן אַן פערזונלעכע קאָנטאַקטן, מען קומט זיך צו־זאַמען אאז״ו — איז פֿאַרבליבן געווארן אויף

(סוף אויף ד׳ 38)

באַמערקונגען צום באַריכט פון ארגון יוצאי לובלין

אויף די זיצונגען בעת דעם וועלט־צוזאַמענפאָר, האָבן מיר געהערט באַריכטן פון די אויסלענדישע געסט וועגן די טעטיקייטן פון זייערע לאַנדסמאַנשאַפטן־ארגאַניזאַציעס. בלויז בנוגע די באַריכטן פון דער לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט אין ישראל — איז נישט געהערט געוואָרן. מען האָט זיך באַגנוגט מיטן ארטיקל פון אינזש. א. לאַסקאָווסקי, „א 5־יאָריקער סך־הכל", וואָס איז געווען פאַרעפנטלעכט אין „קול לובלין".

פאַרשידענע סיבות, אומאָפהענגיקע פון מיר, האָבן נישט דערמעגלעכט זיך אַרויסצוזאָגן וועגן דערמאָנטן באַריכט. זאָל־זשע מיר דערלויבט זיין אויף דעם וועג אַרויסצוברענגען וואָס איך טראַכט וועגן דעם:

לייענענדיק דעם דערמאָנטן באַריכט, באַקומט זיך דער איינדרוק, אַז די טעטיקייט פון דער לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט אין ישראל הייבט זיך אָן פון דעם יאָר 1967; אַז פון פריער איז נאָר געבליבן „א באַשיידענע ירושה" — לויט לאַסקאָווסקיס אויסדרוק.

טראָץ אַלע נעגאַטיוועס מאַמענט (און דאָס טרעפט זיך ביי יעדער געזעלשאַפטלעכער ארבעט), איז אין ישראל געפירט געוואָרן א לאַנדסמאַנשאַפט־טעטיקייט מיט פיל פאַזיטיווע אָקטיוויטעטן, אין משך פון צענדליקער יאָרן, דורך לובלינער געזעלשאַפטלעכע עסקנים. כדאי צו דערמאָנען אייניקע פון זיי: מאיר צוקערמאַן און דר. קערשמאַן ז"ל, סימע מאַנדעלסבערג, יוסף אָכטמאַן, משה מיאַדאָוניק, צבי ראָטרובין, דר. שלאָקמאַן, הערש פראָקטער ז"ל, און נאָך פיל אַנדערע, וואָס האָבן געווידמעט א סך צייט און ענערגיע, אפילו געשאָפן א גמילות־חסדים קאַסע אויף צוטיילן הלוואות. ליידער, זענען א טייל לובלינער נישט געשטאַנען אויף דער געהעריקער הויך און נישט פארשטאַנען, אַז מען דארף די הלוואות אָפצאָלן... ארויסגעגעבן, ביי אַן אַנגעשטרענגטער און חשובער ארבעט, דאָס יידישע יזכור־בוך און דאָס בוך אויף עברית („אנציקלופדיה גלויות"), ממש מיט ליידיקע הענט, אָן פינאַנסיעלע מיטלען. זענען די דאָזיקע צוויי ביכער נאָר א „באַשיידענע ירושה", אָבער א וואָגיקע ירושה?

(סוף פון ז' 37)

לאַנדסמאַנשאַפטן, וואָס האָלטן אָן א פערזענלעכן קאָנטראַקט...

*

איך וויל אויסדריקן מיין טיפע אָנערקענונג דעם „ועד ארגון יוצא לובלין" פאַר זייער אָנגעשטרענגטער ארבעט ביים פאַרענדיקן צום אָנגעבענעם טערמין דעם גראַנדיעזן מאָנומענט פאַר די קדושי לובלין און מייַדאַנעק, וועלכער וועט בלייבן א ווירדיקער אָנדענק לדור דורות. בברכה,

איתמר שוואַרץ

פאַרוואָס ניט דערמאָנען קיין וואָרט וועגן דעם?

וועד געדענקט נישט די אימפּאָזאַנטע יזכור־אָקאַדעמיעס אין זאָל „אהל" און „אהל שם", וווּ עס זענען געקומען העכער 1500 לובלינער, געווידמעט דאָס דערשיינען פון יזכור־בוך, מיט דער באַטיליקונג פון זרובבל און יצחק גרינבוים. די יזכור־אָוונטן אויף וועלכע עס איז אויפגעטראָטן מיט רעציטאַציעס בעלאָ מיאַדאָוויניק אאנ"ד. דאָס אויפקלאַפן די מאַרמאָרנע מצבה לזכר די קדושי לובלין אין מרתף השואה אין ירושלים; דאָס אַוועקשטעלן דעם מאַרמאָר־שטיין אין יער הקדושים אין ירושלים, אין דער אַלייע לזכר קדושי לובלין, אויפן באָדן פון קרן קיימת, וו? דעם הספר ביי דער אָנטהילונג האָט גע־מאַכט עובדיה פעלד.

צי דאָס אַלץ וואָס איז געווען אויסגע־רעכנט איז נישט מער ווי א „ירושה" אין געגנדזנפיסלער?

זאָל מיין פריינד לאַסקאָווסקי מיר מוחל זיין פאַרן ארויסברענגען דאָס אויבן־דער־מאָנטע אויף די שפאַלטן פון „קול לובלין".

י. רייכנשטיין

גבעתיים

באַמערקונג פון רעדאַקציע:

דאָס ארטיקל פון אינזש. א. לאַסקאָווסקי, געוויס ווי דער „קאָפּ" פון דעם מאמר, האָט זיך באַגרענעצט בלויז צו די 5 יאָר טעטי־קייט פון איצטיקן קאָמיטעט. דער אויסדרוק „באַשיידענע ירושה" האָט זיך באַצויגן נאָר צו די פינאַנסן — א 200 ל"י אין קאַסע — און צו די נישטיקע קאָנטאַקטן מיט אויס־לאַנד. מיר לייגן פאָר דעם פריינד רייכנ־שטיין, צי אַנדערע לובלינער, זיי זאָלן באַ־שרייבן די געשיכטע פון דער לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט אין ישראל — און ס'איז באמת דאָ וועגן וואָס צו דערציילן.

אַ וועגדונג צו ערלעכע מענטשן

1) אויפן יערלעכן באל פון די לובלי־נער, פאַרגעקומען אין די זאָלן פון „או־אַזיס" לכבוד 25 יאָר מדינת ישראל און דעם וועלט־צוזאַמענטרעף אונדזערן, איז דער פרוי טאַבאַקא לאַנגער־מייזעלס פאַר־לוירן געאַנגען א בראַסלעטל, וואָס איז געווען פאַר איר א וויכטיקער משפחה־אַנדענק. אויפן באל גופא האָט וועד אויסגערופן דורכן מיקראָפאָן וועגן דעם געפונענעם בראַסלעטל, נאָר אַזוי ווי ס'האָט קיינער ניט רעאַגירט, האָט די ערלעכע פינדערין אפשר געמומען פאַר זיך, אַדער וועמען איבערגעגעבן די אבי־דה. וועד עס וווּיסט עפעס וועגן דעם, זאָל זיך מטריח זיין און טעלעפאָנירן צו דער פרוי לאַנגער — 730264 און מיר דאָנקען פאַראויס.

2) אויפן „אוונט פון זכרונות פון דער אַלטער היים", פאַרגעקומען דעם 13טן מאַי ה.י. אין די זאָלן פון „בני־ברית", האָט וועד גענומען ביים פרייַנד ישראל אייזענבערג פון לאָס־אַנזשעלעס, אַדער ביים פרייַנד יצחק רייכענשטיין, בערך 20 פאָטאָגראַפיעס פונעם היינטיקן לוב־לין, וועלכע מיר האָבן געהאָט בדעה צו פאַרעפנטלעכן אין אונדזער אויסגא־בע. פאַר דעם לובלינער ייד וואָס האָט פארגעסן אָפצוגעבן די בילדער — האָבן זיי ניט קיין שום באַדייטונג, דאָקומענט פאַר אונדזער צייטונג און אַרכיוו — זענען זיי ביז גאָר וויכטיק. זאָל דער ערלעכער אָפּגעבער זיך פאַרשטענדיקן טעלעפא־ניש מיט דוד שטאַקפיש — 745083 — און מיר פאַרזיכערן אים סיי דיסקרעציע סיי אַן אויפריכטיקן דאַנק.

לובלינער יידן פון ישראל און פון דער וועלט זענען זיך מתייחד מיטן אָנדענק פון די קדושים פון לובלין און מייַדאָנעק ביים אָנטהילן דעם דענקמאָל אין נחלת יצחק.

יעקב גלאטשטיינס לידער אין ענגלישער איבערזעצונג

ש. ד. זינגער

The Selected Poems of Jacob Glatstein, translated from the Yiddish, and with an introduction by Ruth Whitman, October House, New-York, 1972.

רוט וויטמאַן, די איבערזעצערין פון בוך „יעקב גלאַטשטיינס לידער", איז אַן אַמעריקאַנער דיכטערין, אַ מחברין פון דריי לידער־ביכער אין ענגליש; זי איז באַקאַנט אין די „מידל־וועסטערן" אוניווערסיטעטן און קאלעדזשעס מיט אירע לעקציעס וועגן פּאָעזיע. לעצטנס האָט זי באַקומען אַ סך אַנערקענונג — די „עליס־סעי־קאַוונער־פּרעמיע" נאָך צוויי יאָר פון געבן קורסן אין פּאָעזיע אין דעם ראַד־קליף אוניווערסיטעט.*

רוט וויטמאַן איז אַ קענערין פון יידיש און פון דער יידישער ליטעראַטור. אייַ־דער עס איז אַרויס דאָס איצטיקע בוך, אין זעלבן פּאַרלאָג „אָקטאָבער האָוז", איז נישט לאַנג צוריק דערשינען רוט וויטמאַנס אַן אַנטאָלאָגיע פון דער מאַ־דערנער יידישער פּאָעזיע, איבערגעזעצט פון יידיש אין ענגליש, מיט אַן אַריינ־פיר פון דער איבערזעצערין און פון רא־בערט זשולקין. און ס׳איז באמת אַנגע־נעם צו דערמאַנען דעם שטאַרקן אינטע־רעס פון דער יונגער דיכטערין און פּרא־פעסאָרשע פון פּאָעזיע, וואָס זי ווייזט אַרויס סיי צו דער נייער יידישער פּאָע־זיע אין אַמעריקע, סיי צו די צוויי ליטע־ראַרישע גרופּעס: די „יונגע" און די „אינזיכיסטן", וואָס זענען דאָ אויפגעקו־מען אין די ערשטע יאָרן פון 20סטן יאָר־הונדערט, פון די פּאָעטן: מאַני לייב, זיעש לאַנדוי, ראובן אייזלאַנד, א. גלאַנץ־לעיעלעס, נ. ב. מינקאָוו און יעקב גלאַטשטיין.

פּאַראַן אין בוך אַן אינטערעסאַנטער לענגערער אַריינפיר־עסיי, געשריבן פון דער איבערזעצערין, מיטן צוגאָב פון אַ קלענערער הקדמה, אין וועלכער זי פּרעגט און וווּנדערט זיך, למאי יעקב גלאַטשטיין, „אַן עכטער אַמעריקאַנער פּאָעט", האָט דווקא אויסגעקליבן צו שרייבן זיינע לידער אין יידיש און ניט אין ענגליש. די עסעיסטין־פּראָפעסאָרשע געפינט אָבער דעם ענטפער אויף איר אייגענער פּראָגע: — „וואָס מער מען לייענט גלאַטשטיינס לידער" — שרייבט זי — „בפרט די, אין וועלכע דער ענין שפּראַך איז די הויפּט־טעמע, אַלץ מער הייבט מען אָן צו פּאַרשטיין וואָס יידיש, דער יידישער אלף־בית, האָט געמיינט פּאַר גלאַטשטיינען דעם פּאָעט".

ס׳איז קענטיק, אַז גלאַטשטיינס לידער האָבן אַרויסגערופן באַגייסטערונג ביי דער דיכטערין־איבערזעצערין יאָרן פּריער, אייַדער זי האָט זיך באַקענט מיט אים. שפּעטער, ווערן מיר געווויער, „האָבן ביידע, וויטמאַן־גלאַטשטיין, אַ פּאָר יאָר

יעקב גלאַטשטיין אַלס 14־יאָריקער גימנאַזיסט אין לובלין.

האַרמאָניש ביינאַנד געלייענט פון די אַרי־גינעלע טעקסטן ביז דאָס בוך געקליבע־נע לידער איז פּאַרטיק געוואָרן צום דרוק". דעם אויסוואָל אָבער — וועלכע לידער עס זאָלן איבערגעזעצט ווערן — האָט רוט וויטמאַן אַליין משמעות גע־מאַכט. סך־הכל זענען אַריין אין בוך הונדערט געקליבענע לידער פון יעקב גלאַטשטיינס צען לידער־ביכער. נישט געקוקט אָבער וואָס רוט וויטמאַן לויבט אַזוי פיל דעם פּאַרשטאַרבענעם פּאָעט פּאַר זיין צוגעבונדנקייט צום לשון יידיש, האָט זי אָבער נאָך אַלץ נישט פּאַרגעסן אירע שטאַרקע אייַנדרוקן פון דעם יונגן גלאַטשטיינס ערשטע לידער, געשריבן אין די צוואַנציקער יאָרן: די „שפּראַכלעכע נייקייטן", דעם „פּריילעכן געמיט", וואָס איז געקומען צום אויסדרוק אין „יענע לידער, אויף אַ געוואַגטן צינישן אופן", און וועלכע געפינען זיך אין גלאַטשטיינס ערשטן בוך, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון מחבר „יעקב גלאַטשטיין", און אין די צוויי לידער־ביכער: „פּרייַע פערזן" און „קרעדאָס".

למען האמת דאַרף מען אָבער זאָגן, אַז אין איצטיקן בוך האָט רוט וויטמאַן אַריינגענומען, דורך אירע זייער געלונ־גענע איבערזעצונגען אין ענגליש, די עכטע יידיש־טראַדיציאָנעלע לידער און די גרויסע צאָל חורבן־מאָטיוון, וואָס גע־הערן צו דעם שפּעטערדיקן פּעריאָד פון גלאַטשטיינס שאַפן. לאָמיר דערמאָנען כאָטש אַ טייל פון זיי, וואָס געדענקען זיך נאָכן לייענען. זיי זענען: „אַ גוטע נאַכט, וועלט", דאָס באַרימטע לידּ, גע־שריבן אין יאָר 1938, אין וועלכן גלאַט־שטיין האָט פּאָרויסגעפילט דעם פּחד, וואָס די נאַצישע רשעים גרייטן זיך צו טאָן צו די יידן אין מזרח־איראָפּע און אין פּוילן בפרט. דאָס דאָזיקע ליד האָט בשעתו אַרויסגערופן אַ סך וויכוחים, נע־גאַטיוועט און אויך אַ סך לויב. לאָמיר דערמאָנען די גוטע איבערזעצונג פון דעם לידּ: „נישט די מתים לויבן גאָט"; די לידער פון דער סעריע „דער בראָצ־לאָוער צו זיין סופּר", „פּאַרגוף מיין נשמה און גיב מיר כוח צו לעבן", דאָס לידּ „דאָוועננען מנחה", „אַריזאַנא". פון די נייע לידער: „רות" און די פּאַריידיש־טע טיף־פּאַרטראַכטע לידער־רעיונות פון דעם כינעזישן פּאָעט „לי טאַי פּאוס גע־דענק־ביכל". גלאַטשטיין פלעגט זיך שטענדיק אומקערן צו אָט דעם פּאַרציי־טיקן כינעזישן פּאָעט און חכם, כדי אויס־צודריקן זיינע אייגענע יאושדיקע מעדי־טאַציעס וועגן מענטשנס גורל, דעם אייַ־ביקן פלאָנטער אין לעבן פון יעדן בני אָדם. רוט וויטמאַן ציטירט דעם פּאָעטס רייד: — טייל מאָל מוז איך האָבן פּאַר זיך — האָט גלאַטשטיין אַ זאָג געטאָן — אַ „פּערסאָנאַ", אַ באַקאַנטע פערזונלעכ־קייט, דורך וועמעס מויל איך זאָל קענען איבערגעבן מיין טראַכטן און פילן, אַמאָל איז עס ר׳ נחמן בראַצלאַוווער, און אמאָל, להבדיל, דער אַלטער כינעזישער חכם און פּאָעט לי טאַי פּאו.

*

אין איר אַריינפיר־עסעי ברענגט רוט וויטמאַן גאָר אַ סך ביאָגראַפישע עפּי־זאָדן פון גלאַטשטיינס קינדער־יאָרן אין לובלין און שפּעטער, ווי אַ יונגער סטו־דענט, שטודירנדיק וועלטלעכע לימודים, כדי אָנצוקומען אין דעם דאָרטיקן הע־כערן לערן־אינסטיטוט. דער אויפשטייג פון אַנטיסעמיטיזם אין פּוילן, און אין לובלין, האָט דאָן געצוווונגען דעם יונגן סטודענט צו פאַרלאָזן פּוילן און אָנצוקו־מען אין דער פּרייער אַמעריקע, כדי דאָ

* רוט וויטמאַן האָט אויך באַקומען די „נ. כאַנין פונדאַציע־פּרעמיע" פאַר אירע אי־בערזעצונגען אין ענגליש פון דעם בוך „גע־קליבענע לידער פון יעקב גלאַטשטיין".

ממשיך זיין זיין לערנען און פאַרווירק־לעכן זיין חלום אויף אַ פּראָפעסיאָנע־לער קאַריערע, צו ווערן אַן אַדוואָקאַט אָדער אַ דאָקטער־מעדיצין. גלאַטשטיין איז אָנגעקומען אין ניו־יאָרק געציילטע חדשים פאַרן אויסברוך פון ערשטן וועלט־קריג, צו זיינס אַ פעטער. די אַנ־טוישונג זיינע אין דעם הויז פון זיין פע־טער איז געווען גרויס; „דאָס לעבן פון דעם יונגן געלערנטן, דעם שטאָלץ פון זיינע עלטערן אין לובלין און פון זיינע נאָענטע חברים" — שרייבט רוט וויטמאַן — „איז געווען איין ביטערע אַנטוישונג. פון דעסט וועגן האָט גלאַטשטיין באַ־וויזן צו שטודירן און מיט אַ סערטיפי־קאַט אין האַנט, אַז ער באַהערשט גוט די ענגלישע שפּראַך, איז ער אָנגעקומען אין 1918 אין ניו־יאָרקער אוניווערסיטעט „לאָא־סקול" און ווי מיר געפינען אויס פון רוט וויטמאַן, האָט גלאַטשטיין אָנגע־הויבן שרייבן דאַן לידער אין ענגליש אונטערן איינפלוס פון דעם אינדישן פּאָ־עט ראַבינדראַנאַט טאַגאָר און גיבראַן. איינער פון די סטודענטן אין דעם זעלבן „לאָא סקול"־קלאַס איז געווען דער יונ־גער יידישער דיכטער נ. ב. מינקאָוו, וואָס איז געוואָרן גלאַטשטיינס פריינד. מינ־קאָוו האָט גלאַטשטיינען שפּעטער צו־נויפגעפירט מיט די דיכטער א. גלאַנץ־לעיעלעס און ה. לייוויק.

„זיצנדיק איין מאָל אין דער שטאָטי־שער ביבליאָטעק אויף דער 42סטער גאַס אין ניו־יאָרק" — דערציילט אונדז רוט וויטמאַן — „האָט גלאַטשטיין אָנגעשריבן זיין ערשט ליד אין יידיש, אונטערן נאָ־מען: „1919", לויטן נוסח פון „סוררע־אַליזם", די פאָרם וואָס איז געוואָרן דאַן אָנגענומען ביי אַ סך אַמעריקאַנער דיכ־טער. דאָס איז די באַקאַנטע ריכטונג אין קונסט, פּאָעזיע און מאָלעריי, וואָס גיט איבער די איבערלעבונגען פון מענטשנס אונטערבאַוווסטזיין. „אין דעם ליד '1919' קומט צום אויסדרוק" — שרייבט רוט וויטמאַן — „דעם יונגן פּאָעטס זיך פילן פרעמד און אויסגעוואָרצלט אין דעם גרויסן כרך ניו־יאָרק. גלאַטשטיין פלעגט אָפט זיך אומקערן און שרייבן 'סוררעאַ־ליסטישע לידער'" — פאַרזיכערט אונדז די עסעיסטין — „דאָס זענען, אַגב, די צוויי לידער, וואָס געפינען זיך אין איצ־טיקן בוך: „די מידע ביימער" און „אַליין". און אַחוץ יעקב גלאַטשטיין האָט קיינער פון די יידישע פּאָעטן קיינ־מאָל נישט געשריבן קיין „סוררעאַליס־טישע" לידער. דעם אמת געזאָגט געהערן די דאָזיקע צוויי לידער בשום אופן נישט צו די בעסטע שאַפונגען פון פאַרשטאָר־בענעם פּאָעט.

*

רוט וויטמאַן פאַרדינט, אָן ספק, אַ סך לויב סיי פאַר איר בוך פון איבערזעצונ־גען אין ענגליש פון די „געקליבענע לי־דער פון יעקב גלאַטשטיין", סיי פאַר איר טיפן באַנעמען דעם תוך פון גלאַט־שטיינס דיכטונגען. וועלן מיר צום שלוס ברענגען ווי אַ מוסטער, איין ליד אין יידיש, און אין דער ענגלישער איבערזע־צונג פון דער דיכטער־איבערזעצערין. עס איז דאָס ליד „ווי פליטערלעך", אין וועלכן גלאַטשטיין האָט אויסגעדריקט אונדזער אַלעמענס צער און צאָרן אויף דעם אומשולדיקן מאָרד, וואָס די מושלים פון מאָסקווער קרעמל, מיטן אַכזר סטאַ־לין. זענען באַגאַנגען איבער די וויכ־טיקסטע יידישע דיכטער, פּראָזע־שריי־בער און קולטור־טוער אין סאָוועט־רוס־לאַנד, אין יענעם פינצטערן טאָג פון 12טן אויגוסט 1952.

אָט איז גלאַטשטיינס ליד „ווי פלי־טערלעך צום פייער":

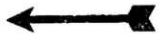

ווי פליטערלעך צום פייער,
זענען געפלויגן קולבאַק, בערגעלסאָן
און מאַרקיש.
זיי האָבן מיט גוואַלד געבראַכט וויינענ־
דיקע יידישע אותיות
צום שמד־שטיין.
די טויף־עקדה האָט געפלאַטערט,
די אותיות האָבן געשריגן: ראַטעוועט
אונדז!
רייזען, לייוויק, אָפּאַטאָשו, גלאַטשטיין.
די פרומע אותיות זענען זיך צעפלויגן.
געבונדענע אויפן פאַרלאָשענעם שטיין —
זיינען געבליבן ליגן: קולבאַק, בערגעלסאָן
און מאַרקיש,
מיט אויסגעלאָשענע אויגן.

רוט וויטמאַנס איבערזעצונג אין ענג־ליש פונעם ליד „ווי פליטערלעך":

LIKE MOTHS

Kulbak, Bergelson, and Markish flew
Like moths to the fire
Bringing the Yiddish alphabet wailing —
To the baptismal stone.
The baptized sacrifict burst into flame,
The letters screamed: save us! —
Reisen, Leivick, Opatoshu, Glatstein.
Still — tied to the burned out stone
Lay Kulbak, Bergelson and Markish
With extinguished eyes.

דפי הנצחה לקהילת לובלין ע"י תלמידי בית־ספר תיכון ע"ש ליאו בק בחיפה

זוהי „עבודת סיכום של תלמידי כתה י"א (מגמה ספרותית, מזרחנית) של בית ספר תיכון „ליאו בק", חיפה, בשנת תשל"א, — במסגרת אימוץ הקהילות שחרבו בשואה".

בית ספר תיכון "ליאו באק"

קהילת לובלין

(דפי הנצחה)

(עבודת סיכום של תלמידי כתה י"א – מגמה ספרותית-מזרחנות, בית-ספר תיכון "ליאו-באק" – חיפה, בשנת תשל"א 1971 – במסגרת אימוץ הקהילות שחרבו בשואה).

העורכות:
מאיר שושנה
סעד אילנה

חיפה תשל"ג

עבודת סיכום זו פורסמה בתשל"ג בחוברת נאה, המכילה 32 עמודים וגם תמונות מלובלין היהודית שהיתה ושאיננה עוד.

בהקדמה ציין מחנך כתה י"א, מר אריה שטיינברג: „...בתור מורה להיסטוריה נתקלתי בבעיה זו כל פעם ששוחחתי עם תלמידי: מהי הזיקה של הנוער שלנו לעבר עמנו? האם מרגיש הוא את הקשר שבין מדינתנו ובין פזורי היהודים ברחבי תבל? האם מודע הוא לממדי השו־אה שפקדה אותנו במלחמת העולם השניה? האם רואה הוא את הרצף ההיסטורי של התפתחות העם הי־הודי?

וב„דבר ההנהלה" של בי"ס זה הטעים ד"ר פ. דניאל: „...ברור, שבלי ידיעה מעמיקה של תולדות עמנו, אין אפשרות להבין את תקו־מת עם ישראל בארצנו והקמת מדי־נת ישראל מובנת אך ורק על רקע של השואה, שפקדה את יהדות אי־רופה בימי מלחמת העולם השניה... יתכן, שהיה בבחירת תולדות קהילת לובלין בימי השואה מן המקריות, אבל בדיעבד יש לראות בחירה זו כמוצלחת ביותר, תולדותיה של הק־הילה ידועות מאד: חכמי לובלין היו בעלי שם בכל העולם היהודי מן הרמ"א, ר' משה איסרלס, שהש־

teatrnn.pl

(סוף מעמ׳ 40)

לים את השלחן ערוך של ר׳ יוסף קארו בשביל יהדות אשכנז, עד הרב מאיר שפירא, שהגה את למוד הגמרא לפי הדף היומי. כל ההיסטוריה המפוארת הזאת מהוה את הרגע לתולדות קהילת לובלין בימי השואה...״

עבודת-הסיכום חולקה לחמשה פרקים: 1. קוים כלליים על הישוב היהודי בלובלין, 2. מבנה העיר היהודית בלובלין, 3. חיי הרוח, התרבות והחברה בקהילת לובלין, 4. מצב היהודים בזמן השואה, 5. לובלין לאחר המלחמה. העורכות היו: מאיר שושנה וסעד אילנה. כן השתתפו בעריכה ובאיסוף חומר היסטורי לפרקי-משנה: בלומן פרידה, ריגלר תמר („ההתפתחות הדמוגראפית של קהילת לובלין״), ברסלרמן רויטל, שפיר בלהה („המבנה הכלכלי של קהילת לובלין 1919—1939״), עמירה לב, טלי חריש („הגיטו וצורת המגורים בו״), נחמה רטהויז, דפנה הרשקוביץ, בלהה זוננפלד („מוסדות חינוך״ ו„מוסדות תרבות״), פרגון דבורה, וייס עירית, פולק שרה („לובלינער טאגבלאט״), בן-מנחם מרים, אלפנדרי אילנה (חיי הספורט), שושנה מאיר, רונית נצר („חיסול גטו לובלין״), נעמי דננברג ושושנה בורנשטיין („לובלין לאחר המלחמה״).

אין לובלינער געטאָ און אין מיידאַן־טאטארסקי

(סוף פון ז׳ 26)

אַ געוויסן טאָג איז צו מיר געקומען צו פאָרן פּיעקוטאָווסקי. נאָך די עטלעכע ווערטער וואָס ער האָט מיט מיר אויסגערעדט, האָב איך באַלד פאַרשטאַנען, אַז איך דאַרף גלייך פאַרלאָזן דאָס דאָרף.

מיט אַ טאָג פריער האָבן די דייטשן דורכגעפירט אַ רעוויזיע אויפן שטח פון געפאַנגענלאַגער אין לובלין. ביי מיין מאַן האָבן זיי געפונען מיין אַדרעס. דער בנין פון לובלינער וואָיעוואָדישן אַמט האָט זיך געפונען נישט ווייט פונעם געפאַנגענלאַגער. דער וואָזשני פון דעם בנין, אַלעקסאַנדער דודאַ און זיין פרוי מאַריאַ, זענען געווען אין אַ שטענדיקן קאָנטאַקט מיט מיין מאַן און מיט דער משפּחה פּיעקוטאָווסקי. אַ דאַנק דעם דאָזיקן קאָנטאַקט זענען איבערגעגעבן געוואָרן ידיעות פון מיר צו מיין מאַן און פאַרקערט. דודאַ האָט גלייך געמאָלדן פּיעקוטאָווסקין וועגן דעם וואָס ס׳איז געשען אין לאַגער און פּיעקוטאָווסקי איז געקומען קיין אידאָלין.

נישט פאַרלירנדיק קיין איין מינוט, מיטן נאָענטסטן באַן, בין איך אַוועקגעפאָרן צוזאַמען מיט פּיעקוטאָווסקין קיין לעמבערג (17.11.42). פאַר דער אָרומיקער סביבה האָט עס געהייסן, אַז איך בין פּלוצלונג אַוועקגעפאָרן קיין דייטשלאַנד.

(סוף אין קומענדיקן נומער)

בעת און נאָך דער יום־כיפּור מלחמה האָבן מיר באַקומען בריוו פון לובלינער אין דער וועלט — אַבער נישט אַלע באַוויזן אַפּצודרוקן איצט. מיר וועלן עס טאָן אין נאָענטסטן נומער.

באַריכטן און אַ באַגריסונג

(סוף פון ז׳ 16)

טירן די ווערטער פון יידיש־סאָוויעטישן שרייבער י. ווענדראָף, וועלכער איז געשטאָרבן אין טיפן עלטער פון 84 יאָר און איז געווען שעפעריש, אַקטיוו ביז דעם לעצטן טאָג פון זיין לעבן: „היט זיך פאַר פריצייטיק אַלט ווערן. עלטער איז אַ רעלאַטיווער באַגריף. עס זענען פאַראַן אַלטע יוגנטלעכע און יונגע זקנים״.

דער וואָס לעבט מיט די אינטערעסן פון זיין לאַנד, פון זיין פאָלק, וואָס שאַפט און בויט, דער וואָס האָט אַ האַנט צו העלפן זיין חבר אין אַ נויט, אַ טרער פאַר פרעמדע ליידן און אַ גוטן שמייכל פאַר פרעמדע פריידן — דער איז קיין מאָל נישט אַלט.

מיר, געזעלשאַפטלעכע טוערס, עסקנים — ווי מען זאָגט אין ישראל, געהערן צו אָט די אייביק סאַמע יונגע, ווייל מיר האָבן טאַקע די אַלע אייגנשאַפטן.

מיינע טייערע פריינד! איך ווינטש אייך טאַקע צו זיין יונג ביזן סוף פון אייערע טעג.

די טראַגעדיע פון לובלינער יודענראַט

(סוף פון ז׳ 23)

מיר דערציילט פון אים אַן אכזריותדיקן טאַט: צען יידן וואָס זענען אַנטלאָפן אין די וועלדער בשעת דער ליקווידאַציע פון געטאָ, זענען צוגעקומען צו די טויערן פון מיידאַן־טאַטאַרסקי און געבעטן מען זאָל זיי ראַטעווען און אַריינלאָזן אין געטאָ, ווייל די פּוילישע פּאַרטיזאַנער ווילן נישט אַריינגעמען אין זייערע רייען קיין יידישע קעמפערס און שיסן די יידן וואָס באַהאַלטן זיך אויס אין די וועלדער. אַלטען האָט זיי נישט געוואָלט אַריינלאָזן און געזאָגט, אַז אויב די ס.ס. וועט זיי געפינען אין געטאָ, וועלן זיי פאַר יעדן אייגעם שיסן צען אַנדערע יידן.

ס׳איז געווען אַ שווער פאַרברעכן פון ד״ר אַלטען אָפּצוזאָגן הילף די ברידער וואָס האָבן זיך געפונען אין אַ שווערער לאַגע, אָן אַן אויסגאַנג. מ׳דאַרף אָבער אויך נעמען אין באַטראַכט דעם שווערן נסיון פאַר וועלכן ער איז געשטאַנען, מורא האָבנדיק פאַר נאָך שווערערע רעזולטאַטן. אָן שום ספק, אַז ס׳איז פאַרקריפּלט געוואָרן דער כאַראַקטער פון אַלטענען, דעם פאָרזיצער פון יודענראַט און ענלעכע צו אים יידן. זייערע געפילן זענען פאַרטעמפּט געוואָרן אין אָנבליק פון די שרעקלעכע פאַרברעכנס אין יענער צייט. מענטשן, וואָס זענען אין נאָרמאַלע צייטן געווען ריין, אָן יעדן מאָראַלישן פלעק אין זייער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט, האָבן אָנגעהויבן זונקען אין דעם טיפן שמוץ מיט וועלכן די נאַציס האָבן פאַרדעקט גאַנץ אייראָפּע און פאַרפלייצט אויך די יידן — אויסער די טייכן בלוט, אין וועלכע זיי האָבן זיי דערטרונקען. די מענטשן פון יודענראַט זענען סיי פיזיש, סיי מאָראַליש געווען קרבנות פון די נאַצישע טייוולאָנישע פּלענער, וועלכע האָבן נישט זייערס גלייכן אין דער געשיכטע פון דער ערגסטער טיראַניע. און פון דעם וועלן די דייטשע רוצחים זיך קיינמאָל נישט ריינוואַשן!

בית לובלין — חלום ומציאות

(סוף מעמוד 31)

להקצות לנו שטח להקמת הבית, אולם כאשר נשאלנו אם יש בידינו קרן כל שהיא, לפחות לשלבי הבניה הראשונים, יכולנו להשיב רק תשובה מגומגמת ומחמקת, ובזה נסתם הגולל על הפרשה.

עלינו לדעת שחוקי הביאולוגיה עושים את שלהם, וכל עוד נמצאים אלפי יהודי לובלין שזוכרים איפה עמדה עריסתם, זוכרים את עירם בת 45 אלף יהודים, אחת מקהילות ישראל הוותיקות ביותר, זוכרים את נעוריה שחלפו בעיר זו, זוכרים את ימי תפארתה ואת כליונה, וכל עוד אני שומע בכל ערבי יזכור השנתיים את הבכי החרישי ולא החרישי של נשים וגברים המבכים את יקיריהם 30 שנה אחרי החורבן, לכן עכשיו העת לעשות ולהפוך את בעית הקמת בית לובלין לאתגר ראשוני בחשיבותו של כל הארגונים בארץ ובגולה.

כעת אחרי שפעמוני הכנס נדמו, ואיש איש חזר לביתו ולעיסוקו, יש להעלות על מדוכה תכנית הקמת הבית ולדון בה בכובד ראש הראוי לה.

מכיר אני את ציבור הלובלינאים, מכיר את שורשיו ומקור מחצבתו. זה צבור נדיב ורגיש, ואם ייתבע — יענה. אם תרצו, אזי הרעיון שנגנז ייהפך למציאות.

לזכר נעדרים

בולק בריקמן ז״ל

בולק, טוב הלב והמחייך תמיד, איננו עוד. אציל הנפש, אוהב הבריות ואיש העם, צנוע בהלכו־תיו וידו מושטת לכל נצרך בעזרה וטעד, במלה טובה היוצאת מן הלב ובמתן בסתר. בולק, החבר, הרע והאח לכל מי שאהב וחבב.

המאוחד הנפלא, המלא וגדוש ספורים על חוויות שעברו עליו, איש השיחה הנעים, המקרב זרים והמלטף בחיוכו המלבב את כל מי שבא בד׳ אמותיו.

איש העסקים הכן, הגלוי, הי־שר והאנושי עד מאוד.

האח הנפלא של בני משפחתו, שנותרו אחרי השואה הנוראה, הידיד בנפש לכל אלה שפגש בת־חנות הקשות של חייו בגלות רו־סיה וששמר להם אמונים עד שעתו האחרונה.

בולק, נאמן לכל בני עירו, ששרדו מחרב המהפכת של החיה הנאצית והקשיחות האדישה וה־אכזרית של השלטון הסובייטי, ורץ לקראתם בכל עת שהזדקקו לת־מיכתו.

בולק, האהוב על כה אלה שידעו אותו, הוקירוהו וחפשו את קרב־תו.

יצא לי להספידו ולהזכיר נש־כחות שקמו לפני עיני עם מותו הפתאומי. בפגישתנו הראשונה לאחר השואה, משהגיע בחוסר כל, לאחר שנות מאסרים וגלות ברוסיה, היה דברו הראשון אלי, חברתו מילדות, שהתיתמה מהורים ומרבית המשפחה: ״שרה, אבדת את אחיך, אנא, הרשי לי להיות לך לאח, כדי לפצותיך על הא־בדה הנוראה שסבלת״. ואמנם קיים את דברו. קרבני, תמך בי בשעות של מחלה ותלאות, ביתי שימש לי בית, בו ידעתי שאמצא תמיד רע ואח והרגשת משפח־תיות, ענוגה, מלבבת ואוהדת.

קשה שבעתים הפרידה משריד מופלא זה של מה שהיה עברי, ילדותי, עירי ואשרי. חבל על דאבדין...

שרה רפופורט

*

בולק, הרהרתי — מה היה סוד קסמך האישי? מדוע אנשים הר־גישו כה טוב בחברתך?

מבין נבע המקור של מאור פנים ולב פתוח לזולת?

מנין שאבת את התכונות הס־גוליות, היקרות האלה?

אני מפליג לעבר הרחוק. בולק בריקמן על רקע ביתו בלובלין. בית אבא, פסח בריקמן, בית יהודי הם, מבוסס, מסורתי, תמיד מלא אורחים. מדי פעם מופיעים בעלי מלאכה מבית החרושת, לשאול בעצת בעל הבית, גם בעניני מש־פחה שלהם בצר להם. האב, פסח, ישב ליד השלחן וחיוך של טוב לב קורן מפניו. תמיד מוכן לעזור לנחשלים. האם, רבקה, מבית רוט, שומרת על גחלת הסולידריות המשפחתית.

קשה הכתיבה. דרכינו נפרדו בימי נעורינו. אני עליתי לארץ בסוף שנות העשרים ואתה נשארת שם. נפגשנו לאחר מלחמת העולם השניה. מיד מצאנו שפה משותפת. מחצית השנים נפלה, כאילו לא היתה קיימת. כל זה בז־כותך. המילים הן אלמות לעומת זעקת הכאב, שאתה אינך עוד ביננו. אני שומע תפילה חרי־שית, ממלמלים אותה חבריך ובני משפחתך וידידים. המילים נוש־רות בודדות כמו עלים בימי סתיו. מלחשות: אדלה, אינני יכולה לה־אמין. אדזיה, רק לפני שעות ספו־רות שוחחתי אתו בטלפון — זה לא יכול להיות! אשתו ובתו של פיבל רוט — תדהמה וצער נובטים מעיניהם השואלות: איך זה, הרי הוא היה לנו אבא — נחם אותנו באסוננו. החברים שלך מתגודדים בשקט, מוכי יגון וצער.

גוסטה, רעיתך המסורה, נושאת בגאון את משא היסורים. היא, יותר מכל, תרגיש בחסרונך. אין מילים לניחומים.

בן־ציון רובינשטיין

*

באלעק (בער) בריקמאן איז גע־בוירן געוואָרן אין לובלין דעם 7טן יאַנואַר 1907. די עלטערן האָבן געשטאָמט פון באַקאַנטע, פרומע און טראַדיציאָנעלע סוחרישע מש־פחות אין לובלין. בער האָט באַ־קומען אַ יידישע דערציונג, גע־לערנט אין שפערס גימנאַזיע און גלייכצייטיק — תלמוד אין דער הייס.

פון די יינגסטע יאָרן האָט ער געהערט צום „השומר־הצעיר״ וווּ ער האָט פיל בייגעטראָגן צום אַנטשטיין פונעם ספּאָרט־קלוב „שומריה״ אין לובלין. ער איז גע־ווען אַ ספּאָרט־טוער, אויך פּער־זענלעך אַנטיילגענומען אין די פּאַרמעסטן און געשטיצט דעם קלוב פינאַנסיעל. מיטן אַנטוויק־לען זיך פּונעם יידישן ספּאָרט, האָט ער געשטרעבט צו זיין קאָנ־סאָלידירונג, וואָס איז אויך נאָך עטלעכע יאָר דערגרייכט געוואָרן מיטן גרינדן פון דער ספּאָרט־געזעלשאַפט „מכבי״.

נאָכן פאַרענדיקן פון דער גימ־נאַזיע, איז ער אַוועק שטודירן קיין פראַנקרייך. אַ חוץ דעם האָט ער אויך געלערנט גאַרבעריי (זיי־נע עלטערן זענען געווען די אייגנ־טימער פון אַ גרויסער גאַרבעריי אין לובלין) און פאַרענדיקט די הויכשול פאַר גאַרבעריי אין פריי־בורג.

נאָך דער אַלוייטיקער צוגריי־טונג, האָט ער אָנגעהויבן די אַר־בעט אין דער לעדער־פאַבריק פון זיין פאָטער, אַלס טעכנישער די־רעקטאָר — ביזן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. אין צווישן־צייט האָט ער חתונה גע־האָט מיט גוסטאַ רייך פון דאַנציג.

די מלחמה־צייט האָט ער צוזאַמען מיט דער פרוי איבערגעלעבט אין רוסלאַנד, אַרבעטנדיק אויף אַ הוי־כן פאַסטן אין דער לעדער־אינ־דוסטריע. אין 1946 איז ער צוריק געקומען קיין פוילן, אָבער דאָרט ניט לאַנג זיך אויפגעהאַלטן. נאָך דער גרויסער טראַגעדיע וואָס האָט געטראָפן דאָס פוילישע יידן־טום, דערוואַרטער אויך פיל פון די נאָענטסטע פון בער בריקמאַן — איז ער גלייך אַוועק קיין ארץ־יש־ראל. דאָ האָט ער געלעבט באַ־שיידן מיט זיין פרוי, זיך אָפּגע־געבן געזעלשאַפטלעך, געווען אַ גוטער חבר. ביזן סוף געפירט אַ מוסטערהאַפט לעבן. אויך אינ־טערעסירט זיך אַ סך מיט די לוב־לינער און אייניקע פון זיי גע־האַלפן אין אַ נויט.

געשטאָרבן דעם 8טן יולי 1973, איבערלאָזנדיק די פרוי גוסטאַ און צוויי שוועסטער (געניאַ אין אַמע־ריקע און לישאַ אין פראַנקרייך).

חיים גאָלדבערג, תל־אביב

אברהם מאיר
האָלבערשטאָט ז״ל

(1898—1973)

דעם 6טן יוני 1973 איז אין אי־כילאָוו־שפּיטאָל אין תל־אביב גע־שטאָרבן אין עלטער פון 75 יאָר אונדזער בן־עיר אברהם מאיר האָלבערשטאָט, דער זון פין קלמן־לייב און איטא האָלבערשטאָט. אין 1935 האָט ער עולה געווען אין תל־אביב.

געשטאָרבן נאָך אַ קורצער קראַנקהייט מיצא־שבועות תשל״ג, איבערלאָזנדיק אַ פרוי און אַ פאָר־הייראָטע טאָכטער, ווי אויך צוויי אייניקלעך.

כביד זיין אַנדענק!

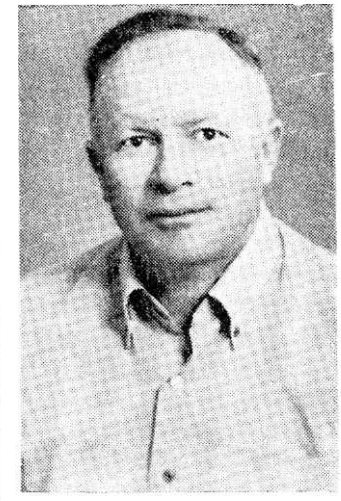

נחמיה ליטעראַט ז״ל

לפני 3 חודשים נפטר באופן פתאומי בבאר־שבע, בן עירנו נחמיה ליטעראט, מהנדס ב„סולל בונה״ ובמשרד השיכון בבירת הנגב. הגיע ארצה בשנת 1957 עם רעיתו מרים ססון, ובתם ושני בנים.

נחמיה נולד ב־1914 בלובלין, אצל משפחה מכובדת שהתגוררה בפרבר „זאַמד״ (חולות). עם סיום לימודיו בבית־הספר עבד בנגרות. ב־9 בספטמבר 1939 ברח עם אשתו לבריה״מ ואחרי השחרור התגוררה משפחת ליטעראט בשצ׳צ׳ין, פו־לין. שם ניהל את הקואופרטיב „פאָקוי״ („שלום״) ולמד הנדסה.

איש ישר, הגון ונוח לבריות היה נחמיה. ידידיו ומוכירי זכרו משתתפים בצערם של מרים, יל־דיה ונכדיה. ד.

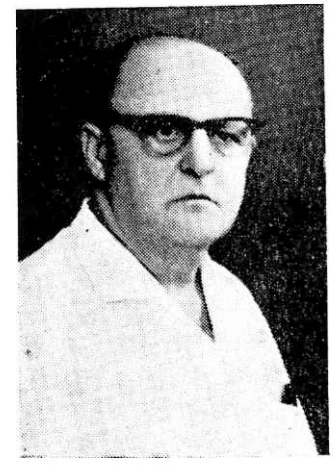

יצחק־דב (ברנארד) זילברברג ז״ל

נולד בלובלין ב־1903. בא בברית נישואין עם ברוניה גרויצר. ניהל חברת אוטובוסים, ביחד עם איינ־שטיין, בקו לובלין—ורשה. עלה ארצה ב־1948. נפטר ביום העצמ־אות בתשל״ג—1973. הניח אשה, בת ובן נשואים ונכדים. תנצב״ה.

ירחמיאל גאַרטענקראָט ז״ל

פרייטיק ערב יום־כיפור תשל״ד, דעם 5טן אָקטאָבער 1973, איז אויפן בית־הקברות אין קרית שאול געבראַכט געוואָרן צו אייביקער רו אונדזער בן־עיר ירחמיאל גאַר־טענקראָט, וואָס איז נפטר געוואָרן אין תל־אביב אין עלטער פון 73 יאָר.

ירחמיאל איז געבאָרן אין לוב־לין, ביי אַ בכבודיקער משפחה. אין פריען עלטער געווען זעלב־שטענדיק, געהאַנדלט מיט וואַלד און אויך געהאַט אין אַרענדע לאָנקעס און פעלדער, אויף וועל־כע חלוצים וואָס האָבן זיך גע־גרייט עולה צו זיין קיין ארץ־ישראל, האָבן דורכגעמאַכט זייער לאַנדווירטשאַפטלעכע הכשרה.

מיטן אויסברוך פון דער צוויי־טער וועלט־מלחמה, געפינט זיך ירחמיאל אין לובלין. ער ווערט פאַרשפאַרט אין מיידאַנעק, ווו עס הייבט זיך אָן זיין גהינום ביים לעבן. אין משך פון דער צייט ווערט ער איבערגעפירט פון איין לאַגער אין צווייטן — ביז ער דערלעבט די באַפרייונג אין בו־כענוואַלד. נאָר די דאָזיקע פרייד ווערט באַלד צעשטערט מיט דער ידיעה, אַז זיין פרוי און די פיר קינדער זענען אומגעקומען פון די היטלעריסטישע רוצחים און אויך זיין עלטסטער זון, וועמען ער האָט די גאַנצע צייט געהאַט מיט זיך און אים אָפּגעהיטן ווי דאָס שוואַרצאַפּל פון אויג, אויף וויפל דאָס איז געווען מעגלעך אין יענער פינצטערער תקופה —— האָט נאָך אַ לאַנגער תקופה פון הונגער און פיין, זיך איבערגע־געסן — און יונגערהייט אַוועק פון דער וועלט.

הגם ירחמיאל האָט געוווינט אין אויסלאַנד, איז אָבער מדינת יש־ראל געווען זיין אמתע היים, ווו ער האָט פאַרברענגט דעם רוב טעג פון זיין געראַטעוועטן לעבן. ביים אָפענעם קבר האָט אים אין נאָמען פון אירגון יוצאי לובלין, מספיד געווען דוד שטאָקפיש, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער פערזענלעכקייט פונעם נפטר און דערביי געטרייסט די ברידער און זייערע משפחות.

כבוד זיין אָנדענק!

וקסלר יהודה לייב ז״ל

נולד בעיר לובלין בשנת 1893. היה נגר רהיטים מסוג א׳ ברחוב לובאַרטובסקה והיה מעסיק הרבה פועלים. בשנת 1935 עלה ארצה וגם בארץ עבד במקצועו כנגר רהיטים.

נפטר ב־4.2.1973. יהא זכרו ברוך!

כעלאַ מארדער־בינדער ז״ל

ווען עס וועט זיך פונאַנדער־טראָגן די טרויעריקע ידיעה וועגן טויט פון אונדזער פאָלקס־לערע־רין פון דער באָראָכאָוו־שול און פון דער פרץ־שול אין לובלין, וועלן אַלע אירע אַמאָליקע תלמי־דים אין דער וועלט בייגן די קעפּ מיט אַ טיפן טרויער. מיר וועלן זיך נשמהדיק אַריבערטראָגן צו דער שול־באַנק פון דער יידישער פאָלקס־שול, וואָס האָט אונדז גע־געבן כוח און אויסדויער אין אונדזער שווערן וואַנדער־וועג.

זיין אַ לערערין אין די פאַר־מלחמהדיקע יידישע וועלטלעכע שולן אין פּוילן איז נישט געווען פון די לייכטע באַשעפטיקונגען. די שווערע עקאָנאָמישע לאַגע, די באַדינגונגען אין וועלכע עס האָבן געלעבט דאָס רוב פון דער יידי־שער באַפעלקערונג און בפרט די עלטערן פון די שילער, די אָרעמע געלט־מיטלען כדי צו קענען אויס־האַלטן אַ וועלטלעכע יידישע שול, אָן שום הילף פון דער רעגירונג, בלויז אַ דאַנק דעם עלטערן־קאָמיטעט — דאָס אַלץ זענען קאָפּיטלען פון געראַנגל פאַר יידי־שער דערציונג, וואָס וועלן נאָך ברייט באַשריבן ווערן.

אין איר לעבנס־וועג אין פאַר־מלחמהדיקן פּוילן, אין ארץ־ישראל, אין די פאַר. שטאַטן, אין פראַנקרייך, האָט זיך כעלאַ קיינ־מאָל נישט דערווייטערט פון גע־זעלשאַפטלעכער טעטיקייט. זי האָט אירע יוגנט־יאָרן פאַרבונדן מיט דער סאָציאַליסטיש־ציוניסטי־שער אַרבעטער־פאַרטיי „פּועלי־ציון״. זי האָט אָרגאַניזירט דעם „יונגבאָר״ און אויך די יוגנט־אָרגאַניזאַציע און אין זיי אַריינ־געגעבן דעם גייסט פון באָראָכאָ־וויזם, ליבשאַפט צו יידישער קולטור, צום מענטש און צו בלייבן שטאָלץ מיט דעם אייגע־נעם שטאַם. יידישע שפראַך, יידי־שע ליטעראַטור — דאָס אַלץ האָט זי פאַרפלאַנצט אין אונדזע־רע הערצער. אַ דאַנק דעם וואָס כעלאַ מאַרדער האָט אונדז אי־בערגעגעבן איר געטריישאַפט צו יידישקייט, האָבן מיר געהאַט מוט און כוח איבערצוטראָגן די ליידן און פיין פון די מלחמה־יאָרן.

כעלאַ מאַרדער האָט געהערט צו די איינצלנע ניצול־געוואָרענע פאָלקס־לערער. זי האָט געשריבן אין פאַרשידענע פעריאָדישע אויס־גאַבן, געקומען קיין פּאַריז צום אַרויסגעבן די מאָנאָגראַפיע פון לובלין — דאָס יזכור־בוך. מען האָט זי אויסגעוויילט אַלס סעק־רעטאַרין. מיט וויפל מסירת־נפש האָט זי געטאָן איר אַרבעט, גע־פירט אַ פאַרצווייגטע קאָרעספּאָנ־דענץ מיט די לובלינער איבער דער וועלט, כדי צונויפצוזאַמלען מאַטעריאַלן פאַר דער מאָנאָ־גראַפיע.

זי האָט זיך איבערגענומען מיט

דער שווערער און פאַראַנטוואָרט־לעכער אַרבעט, וועלכע זי האָט גענומען אויף זיך און דערפילט בשלימות. נאָך דעם איז זי צוריק־געפאָרן קיין אַמעריקע.

פאַר די לעצטע יאָרן פון איר לעבן איז זי געקומען קיין פאַ־ריז, כדי צו זיין צוזאַמען מיט איר שוועסטער פעלאַ, וועלכע האָט פאַרלאָזט פּוילן און זיך באַזעצט אין פאַריז.

אויסגעמאַטערט פון די שווערע איבערלעבענישן, אַ רויקע, תמיד אַ זעלבסטבאַהערשטע, אַן אייגנ־אַרטיק געשטאַלט פון אַ יידישער פאָלקס־לערערין, האָט זי אויפגע־זוכט אירע לובלינער לאַנדסלייט אין פראַנקרייך, כדי צו זיין מיט אונדז אין פאַרבינדונג. זי האָט אין אַלעמען געדענקט, קיינעם נישט פאַרגעסן אונטערצוטראָגן איר ליבן גוט־מאָרגן.

די לובלינער יידן אין פאַריז, איינגעהילט אין טיפן טרויער און צער, האָבן פרייטיק דעם 20סטן אַפּריל באַגלייט זייער פאָלקס־לערערין, געזעלשאַפטלעכע טוע־רין צו איר אייביקער רו.

כבוד איר אָנדענק!

גיטעלע עדעלשטיין־שילדקרויט

ליבע כאַגער ז״ל

דעם 6טן יוני 1973 איז נאָך אַ קורצער קראַנקייט געשטאָרבן אין תל־אביב אין עלטער פון 86 יאָר איינע פון די וועטעראַנען פון „בונד״, אַ זעלטענע געשטאַלט פון אונדזער היימשטאָט לובלין — די חברטע ליבע כאַגער, וואָס האָט איר גאַנץ לעבן — אין פולן זין פון וואָרט — געדינט דעם „בונד״ און וואָס איז ביז איר לעצטן אָטעם־צוג געבליבן איר נאַטירלעכע היים.

ווי צענדליקער טויזנטער יידי־שע קינדער און יוגנטלעכע, האָט אויך די חברטע ליבע זיך באַ־קענט מיט דער נויט און סאָציאַ־לער דערנידעריקונג פון יידישן אַרבעטס־מענטש, אָנגעהויבן אַר־בעטן אין אַ זאָקן־פאַבריק, אין סעזאָן געווען צוגעשמידט טאָג און נאַכט צום וואַרשטאַט און נאָכן סעזאָן געבליבן אַרבעטלאָז, וואָס האָט פאַקטיש געהייסן ליידן נויט און הונגער.

אין אָט די באַדינגונגען האָט זי דערהערט די שטים פון „בונד״, וואָס האָט גערופן צום עקאָנאָ־מישן און פּאָליטישן קאַמף און גערעדט צום געמיט פון אַרבעטס־מענטש. זי וואַרפט זיך אַריין מיט לייב און לעבן אין קאַמף. אין דער תקופה פון אומלעגאַלער טע־טיקייט ווערט דער ח׳טע ליבע אָנפאַרטרויט צו באַוואַכן און אָפּ־היטן די זיצונגען און באַראַטונ־גען פון בונדישן אַקטיוו. פון דעמאָלט אָן ווערט איר געגעבן דער צונאָמען „ליבע סטראַזשניק״. זי איז געווען דער „סטראַזשניק פון בונד״...

ליבע איז געווען אַן אייגנאַרטיק געשטאַלט. זי האָט מיט זיך סימ־באָליזירט די טרייהייט און אי־בערגעבנקייט פאַר די אידייען, וועלכע דער „בונד״ האָט אין איר איינגעפלאַנצט. זי האָט אין זיך פאַרקערפּערט אַ שטיק געשיכטע פון דער לובלינער אַרבעטער־באַוועגונג. כאָטש זי איז קיינמאָל נישט געווען קיין רעדנערין אָדער שרייבערין, איז זי אָבער שטענ־דיק געווען איינע פון די אַקטיוו־סטע אין דער אַרבעט.

ליבען זעט איר אַרומלויפן מיט אַ בלימעלע פאַרן „יאַפּ״, פאַר־שפּרייטן די „פאָלקסצייטונג״, איר זעט איר צווישן די הונדערטער קינדער אויף די „טאָז״־קאָלאָ־ניעס, וועלכע האָבן געברענגט פרייד און זון די נישט־דערנער־טע קינדער פון דער יידישער אָרעמקייט אין לובלין; זי נעמט אָנטייל אין די צוגרייטונגס־אַר־בעטן צו די זומער־לאַגערן פון „סקיף״ און „צוקונפט״.

זי איז געווען אַ שטענדיקע איינגייערין אין דער „קולטור־ליגע״, אין דער ביבליאָטעק, אויף פּראָבן פון אַרבעטער־כאָר, זי האָט געזאָרגט אַפילו פאַרן בלאָז־אָרקעסטער. ליבע איז געווען אויסגעקאָכט מיט אַלע אַקטיוויסטן און פונקציאָנאַרן פון דער פּראָ־פעסיאָנעלער באַוועגונג. מיט ספּעציעלער ליבע פלעגט זי אַרומ־רינגלען די יידישע שול און איר אָרגאַניזאַציע. זי האָט געקענט יעדעס קינד און יעדן לערער.

אַ באַזונדער אָרט פאַרנעמט זי אין דער באַשפּייזונג־אַקציע פאַר די תלמידים פון דער שול. כמעט יעדן טאָג זעט מען זי ביים צו־גרייטן די קאַנאַפּקעס מיט קאַווע, וואָס איז געטיילט געוואָרן די שילער אויף דער גרויסער פּויזע. זי האָט געקענט יעדעס קינד און זי פלעגט האָבן אַ ספּעציעל אויג אויף די קינדער, וועלכע האָבן געלעבט אין באַזונדערס שווערע מאַטעריעלע באַדינגונגען. זי האָט אויך געאַרבעט אויפן אָפּשניט פון צוטיילן און ברענגען הילף די קינדער וועלכע האָבן נישט געהאָט קיין שיך אָדער וואַרעמען בגד און זענען צוליב דעם נישט גע־גאַנגען אין שול.

זי האָט אויך גענוי געקענט דעם מאַטעריעלן צושטאַנד פון יעדן לערער. נישט איין מאָל פלעגט זי דעם הונגעריקן לערער אַהיימברענגען אַ ביסל שפּייז, און געטאָן האָט זי דאָס מיט אַזויפיל ליבע און טאַקט, אַז קיינער האָט איר דאָס נישט אָפּגעזאָגט.

דער גרויסער קאַטאַקליזם האָט זי פאַרוואָרפן קיין רוסלאַנד. אין די שווערסטע מלחמה־באַדינגונגען איז ליבע ווייטער געבליבן די זעלבע טייערע חברטע. שטענדיק געווען מיט בונדיסטן און צווישן בונדיסטן, געהאָלפן און געטרייסט — און דאָס האָט איר צוגעגעבן מוט אַדורכצולעבן די שרעקלעכע צייט.

גלייך נאָך דער מלחמה קומט זי צוריק קיין לובלין און שטעלט זיך באַלד צו דער אַרבעט. יעדן צוריקגעקומענעם חבר נעמט זי אויף מיט וואַרעמקייט, זאָרגט ער זאָל האָבן וווּ צו שלאָפן, וואָס אָנצוטאָן און וואָס צו עסן. איר ברויזנדער כאַראַקטער לאָזט איר נישט רוען.

נאָכן קעלצער פּאָגראָם פאַר־לאָזט זי פּוילן און קומט קיין יש־ראל. דאָ טרעפט זי זיך מיט דעם קליינעם הייפל לעבנגעבליבענע בונדיסטן. זי טרעט צו צו דער אַרבעט. העלפט דער יידישער נאַכמיטאַג־שול, די קינדער־קאָלאָ־ניעס. מען זעט זי ווידער צווישן די קינדער אויף זייערע חנוכה־און פּורים־פאָרשטעלונגען. ליבע איז ווידער געווען דער אַדרעס פאַר בונדיסטן, וועלכע האָבן זי געקענט פון דער אַלטער היים, און זי דעראָבערט פיל פריינד און חברים. זי פלעכט זיך ווידער אַריין אין די בונדישע טעטיקייטן; זי ווערט די פאַרשפּרייטערין פון די „לעבנספראַגן״; האָט שטענדיק וואָס צו זאָגן אין סעקרעטאַריאַט, שטעלט זיך איין פאַר חברים, וועלכע נויטיקן זיך אין הילף אָדער אין הלוואות ביים קויפן אַ דירה. מען טרעפט זי שטענדיק אויף פאַרזאַמלונגען, צווישן די דראַמקרייזלער און אין דער ביב־ליאָטעק. ליבע איז שטענדיק אויף איר פּאָסטן — אומעטום וווּ עס גייט אָן בונדישע אַרבעט.

אַזאַ איז ליבע געווען איר גאַנץ לעבן, ביז איר לעצטן אָטעם־צוג.

כבוד איר אָנדענק!

יוסף פריינד

פייגה ויספיש־וינמן ז״ל

ציון לנפש חיה

פייגה נולדה בעיירה קוזמיר. לאביה ר׳ איטשה מאיר, שהיה מבעלי הבתים החשובים, ולאמה שרה היתה חנות מכולת. למשפחת וינמן היו — מלבד פייגה — עוד בת ובן. פייגה הבכורה טיפלה בהם וגם עזרה להוריה בחנות. דצטיינה מאד ביחסה הטוב לאנ־שים. היתה גם תלמידה חרוצה וגם פעילה בין הנוער הציוני ובמיוחד התמסרה לאחותה, שהי־תה חברה בקבוצת „פרחים״. בע־לה הראשון היה מעיירה בלז׳יץ. להם נולדו בן ובת. אבל בעת גירוש היהודים מבלז׳יץ, במלחמת העולם השניה, אבדו לה בעלה והבן, והיא עם בתה נשלחו ל־טרזינשטאדט. שם חלתה ונלקחה לבית־חולים, מבלי לדעת על גורל

בתה, שנחנקה בשנת 1943 במחנה...

מר יהושע וויספיש מלובלין, שגם כן נשלח לטרזינשטאדט, גלמ"ד, בלי אשתו וילדיו, ראה את פייגה בבית־החולים. אחרי השחרור באו בברית נשואין. להם נולדו בן ובת. אכן זמן קצר לפני חתונת בתה, חלתה פייגה במחלה קשה, אשר שמה קץ לחייה.

ת.נ.צ.ב.ה.

שמעון חלמיש, ת"א

*

צפורה ווייספיש ז"ל (פון דער היים וויימאַן) איז געבוירן געווארן אין דאַלני־קאַזשימיזש. מיין באַקאַנטשאַפט מיט איר האָט זיך אָנגעהויבן ווען זי איז געקומען אין אונדזער שטעטל בעלזשיץ חתונה האָבן. לאָנגע יאָרן האָבן מיר געווויינט בשכנות. דערנאָך האָבן אונדז פאַרבונדן די מלחמה־איבערלעבונגען.

פייגעלע, ווי מיר האָבן זי גערופן, איז געווען פון די ערשטע וואָס האָבן צוגעטיילט הילף די נויטבאַדערפטיקע פליטים. זי האָט געקאָכט פאַר זיי וואַרעמע מאכלים און זיי געבראַכט צו דער אַלגעמיינער קוך, וואָס מיר האָבן אויפגעשטעלט פאַר די פליטים.

נאָך דער ליקווידאַציע פון יידישן ישוב אין בעלזשיץ, האָבן די דייטשן אויפגעשטעלט אַן אַרבעטלאַגער. צפורהן איז געלונגען זיך אַרייַנצובאַקומען אין לאָגער, וווּ מיר זענען געווען ביזן 8טן מאַי 1943. אין דעם טאָג האָבן די דייטשע פאַרבראַכט פאַרניכטעט די מערהייט פרויען און קינדער. אין לעצטן מאָמענט האָט מען אַרויסגענומען די לעצטע 18 פרויען. צווישן זיי איז איך געווען צפורה. זינט דאַן הייבן זיך אָן די וואַנדערונגען פון לאָגער צו לאָגער. צוזאַמען גייען מיר דורך די שבעה מדורי גהינום פון דער היטלעריסטישער תקופה, ביז דעם אויסגעבענקטן באַפרייונגס־טאָג, דעם 8טן מאַי 1945 אין טעריעזענשטאָט (טשעכאָסלאָוואַקיי). בייַדע זענען מיר געווען קראַנק איף טיפוס.

פון טערעזיענשטאָט זענען מיר צוריקגעקומען קיין לובלין. דאָ האָט זי חתונה געהאַט פאַר יהושע וויספיש, אויפגעשטעלט אַ וואָרעמע יידישע היים און געזאַרגט פאַר אַ גוטער דערציונג פאַר זייערע קינדער.

צפורה איז שווער קראַנק געוואָרן און דעם 1טן מאַי 1973 אַוועק פון דער וועלט, נישט זוכה געווען צו פירן איר טאָכטער צו דער חופה.

זאָלן די דאָזיקע געצייילטע שורות זיין אַ קראַנץ בלומען אויף איר פרישן קבר. ת. נ. צ. ב. ה.

יפה ריים (אַרבוס)

לזכר סיקי — אסתר סוננט

בהוצאת מועצת התלמידים של בית־ספר „אריאל" ראשל"צ סודרה והודפסה בדפוס „דבר" בתל־אביב חוברת לזכר סיקי, אסתר סוננט (נכדתם של בני־עירנו, פסה והלל צוקרמן), אשר נולדה ב־15.12.55 בוורוצלב שבפולין ונהרגה בתאונת דרכים ב־10.1.73. בחוברת זו ישנם שירים נוגים־עדינים, שכתבה בימי חייה הקצרים. כ"כ ציורים נפלאים ודברי־קינה עליה מאת מורותיה וחברותיה. ואלה מאת דברי מנהל ביה"ס:

„נוכחותה בחברה היתה דומיננטית, היא מלאה את החלל כולו — של אותו חדר, של אותה פינה, וכל שמסביבה לא היו קיימים, ואם היו קיימים, דמויותיהם מטושטשות, חסרות רושם, משמשות כלווי לה, כרקע בלבד... לא תמיד הובנה כראוי ולא תמיד השלימו עמה, אבל היתה זו סיקי, אשר הטבע היה כה נדיב כלפיה וחננה בלב רחב ומבין, מלא אהבה לסביבתה, לפרח ניחוחי וצבעוני, לחי ולנברא בצלם... טרם השלמנו עם זאת וכנראה שלא נשלים לעולם. אין זה פרח שנקטף במלוא פריחתו. זה עולם שלם, נפלא ועשיר שנחרב..."

ד"ר מינא שיינברון ז"ל

פון אַרראַו, שווייץ, איז אָנגעקומען די טרויעריקע ידיעה, אַז דאָרט איז נפטר געוואָרן די באַרימטע ספעציאַליסטין פאַר אויגן־קראַנקייטן, אונדזער בת־עיר ד"ר מינא שיינברון.

די פאַרשטאַרבענע האָט אַ סך געלייסטעט פאַרן געזונטהייט־וועזן אין ישראל, ספעציעל — אין תל־אביב. זי האָט געהאָלפן, פינאַנסיעל, אויפשטעלן די שול פאַר קראַנקשוועסטער, די אַמבולאַטאָריע פאַר אויגן־קראַנקייטן און געשאָפן דעם פאָנד פאַר דערגענצונג־בילדונג פאַר קראַנקשוועסטער.

דער שטאָטיש־מלוכהשער מעדיצינישער צענטער אין תל־אביב— יפו האָט אין ספעציעלע טרויער־מעלדונגען אין די ישראל־צייטונגען גמאַלדן וועגן דער פטירה פון ד"ר שיינברון.

כבוד איר אָנדענק!

צום אָנדענק

דריי דורות פון אַ לובלינער יידישע משפחה, וואָס איז אומגעקומען פון די דייטשע מערדערס — דער זיידע, פאַטער און אייניקל יוסף, שמואל און חיימל בעס הי"ד.

ווי אַזוי איז אומגעקומען שמואל אייכנבוים הי"ד

איינעם יזכור־בוך „ספר קראָשניק", וואָס איז דערשינען הייַיאָר אין תל־אביב, רעדאַגירט פון דוד שטאַקפיש, דערציילט יהושע האָכראַד, אין זיינע זכרונות „אין באַהעלטענישן, לאַגערן און טויטן־מאַרשן" — די אומשטענדן ביי וועלכע ס'איז אומגעקומען דער באַווויסטער לובלינער נדבן שמואל אייכנבוים.

אויף ז"ז 408 און 409 לייענען מיר צוו. אַנד.:

...עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטאַרקע באַמבאַרדירונג פון בערלין און איין באַמבע איז אַפילו געפאַלן אויף די לאַגער־באַראַקן. מיר האָבן שוין נישט באַקומען רעגלמעסיק קיין באַשפייזונג, וועלכע מ'האָט אונדז צוגעשיקט פון בערלין.

מיר האָבן באַמערקט אַ גרויסע באַאומרויקונג צווישן די ס.ס.־לייט. מען האָט געזאָלט אונדז און די געלט־פעלשער אַריבערפירן אין אַ צווייטן באַראַק, וווּ מען וועט אונדז אומברענגען. צום גליק האָבן די רוסישע און אַמעריקאַנער אַרמייען זיך דערנענטערט מיט אַ שנעלן טעמפּאָ צום לאַגער. עס איז באַשלאָסן געוואָרן דעם גאַנצן לאַגער אַרויסצופירן. געווען דער מאָלט בערך 15 טויזנט אסירים פון פאַרשידענע נאַציאָנאַליטעטן, דערין יידן בערך 15 הונדערט. זיי האָבן אונדז צעטיילט אויף גרופּן צו 500 מאַן, יעדע עטלעכע שריט אַן ס.ס.־מאַן מיט מאַשינגעווער. ביים טויער ביים אַרויסגאַנג האָט מען יעדן איינעם געגעבן אַ ברויט מיט אַ ביסל קאָנסערוון און דערביי אָנגעזאָגט, אַז דאָס באַדאַרף סטייען אויף 14 טעג. מען האָט אונדז געוואָרנט, אַז פאַר פרוווּן אַנטלויפן וועט מען ווערן דערשאָסן און אַז פאַר כאַפן עפעס פון די דערבייאיקע פעלדער, דראָט אויך טויט־שטראָף. אין דער ריי האָב איך געהאָט לעבן זיך דעם באַווויסטן יידישן נדבן פון לובלין, שמואל אייכנבוים (וועלכער האָט געשענקט דעם פּלאַץ פאַר דער ישיבת חכמי לובלין). מיר האָבן געווויסט, אַז מיר זענען ערב דער ישועה, מען האָט אַבער נישט געווויסט ווער עס וועט דאָס דערלעבן. פאַר יעדן מכשול אויפן וועג איז מען געשאָסן געוואָרן. איז עמעצער אומגעפאַלן אויפן וועג און באַלד זיך

נישט אויפגעשטעלט, איז ער אויפן אָרט דערשאָסן געוואָרן.

דער מאָרש האָט געדויערט 7 טעג. בייטאָג האָבן מיר מאָרשירט און ביינאַכט גערוט אין די וועל־דער. יעדן פרי, פאָרן אָפמאָר־שירן, האָבן מיר געהאַט אַן אָר־בעט צו באַערדיקן עטלעכע הונ־דערט מאָן, וועלכע זענען גע־שטאָרבן פון הונגער און דער־שעפונג. אויפן פערטן טאָג איז געווען צווישן די טויטע שמואל אייכענבוים. איך אַליין בין שוין אויך געווען דערשעפט און נישט געהאַט קיין כוח צו גיין...

קלמן געווערץ ז״ל

הייַ־יאָר איז אַוועק אויפן עולם האמת, אין עלטער פון 55 יאָר, קלמן געווערץ, וואָס האָט שטאָל־צירט מיט זיין לובלינער אָפ־שטאַם. געבוירן אין יאָר 1918 אין גרויס טשעכיוו, איז ער פרי פאָריתומט געוואָרן פון זיין פא־טער אַ תבואה־סוחר. דער עול פון פרנסה און פון דערציען די קינדער איז געפאַלן אויף דער יונגער אלמנה אסתר (געב׳ מייזעלס).

קלמן האָט אין זיך אייַנגעזאַפט די טראַדיציאָנעלע יידישע דער־ציונג. אָנגעהויבן אַרבעטן אין די יוגנט־יאָרן, כדי העלפן דער מא־מען אין אויסהאַלטן די שטוב. זיין „שוואַכקייט״ איז געווען ספּאָרט און מיטן אָנשליסן זיך אינעם טשעכיווער יידישן קלוב „ווייניאָוואָ״, איז ער אַיינער פון אירע טרייַע, אַקטיווע מיטגלידער, הגם אַליין האָט ער נישט גע־שפילט אין פוטבאָל. זיינע פאָר־דינסטן פון שנייַדעריי זענען נישט געווען קיין גרויסע, דאָך האָט ער יעדן זונטיק, ווען „ווייניאָוואָ״ האָט געשפילט אַ מעטש, זיך באַ־פרייט אויף אַ האַלבן טאָג פון דער אַרבעט, כדי אַכטונג געבן אַז אַלץ זאָל זיין אין אָרדענונג, אַז ביי די שפילערס און מיט דער אויסשטאָטונג זאָל אַלץ „קלאַפן״ ווי געהעריק.

מיטן אויסברוך פון דער צוויי־טער וועלט־מלחמה, פאָרלאָזט קלמן לובלין און אַנטלויפט קיין רוסלאַנד. דאָרט איז ער צוזאַמען מיט נאָך לובלינער פאָרשיקט גע־וואָרן אויף קאָטאָרגע־אַרבעט אין די לאַגערן. ווי נאָר ר׳איז באַ־פרייט געוואָרן אַ דאַנק דער שיקאָרסקי־אַמנעסטיע, האָט ער זיך מאָביליזירט אין דער רויטער אַרמיי און מיט איר אַריינמאָרש קיין פוילן, איבערגעפירט געוואָרן אין דער פוילישער אַרמיי, באַ־טייליקנדיק זיך אין אַ רייַ שוועי־רע שלאַכטן. וועו זיין פאָלק סטאַציאָנירט אין וויעלון, האָט ער זיך באַקאַנט מיט זיין פרוי מאָלי. זיי האָבן חתונה געהאַט און פאָר־לאָזט פוילן. אויפן וועג קיין ארץ־ישראל, אין דייטשלאַנד, איז קלמן געווערץ, במשך 2½ יאָר, געווען טעטיק אין דער „הגנה״־דינסט און אין דער „בריחה״, וועלכע האָט אומלעגאַל איבער־געפירט עולים פאָרן קעמפנדיקן ארץ־ישראל. אין לאַנד איז ער אַנגעקומען אין דעם טאָג, וועו מ׳האָט פראַקלאַמירט די אַנט־שטייונג פון דער יידישער מדינה.

אין יאָר 1965 האָט די פאַמיליע געווערץ איבערגעלעבט אַן אומ־גליק — זייער עלטסטער זון, 17 יאָר אַלט, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ קיבוץ, איז אומגעקומען בעתן פירן אַ טראַקטאָר. דער דאָזיקער פאַל האָט פאַטאַל גע־ווירקט אויף קלמנס געזונט־צושטאַנד. דעם 15טן פעברואָר איז קלמן געשטאָרבן, פאָריתומ־דיק אַ פרוי און אַ געהייראַטן זון.

די אַלע וואָס האָבן געקענט פון דער נאָענט קלמנען, ווייסן וואָס פאָר אַ גוטער חבר און פריינד ער איז געווען, אַ האָרציקער מאַן און טאַטע צו די קינדער. כבוד זיין אָנדענק!

שלמה שטאָקפיש, חיפה

בער וואָרמאַן ז״ל

פון ניו־יאָרק איז אָנגעקומען די טרויעריקע ידיעה וועגן אומ־געריכטן און טראַגישן טויט פון בער וואָרמאַן, פרעזידענט פונעם ניי־לובלינער און אומגעגנט ברע־נטש 360 אָרבעטער־רינג. די לווייה איז פאָרגעקומען זונטיק, דעם 2טן סעפטעמבער, אין ברוקלין.

בערל איז אַ קינד פון אַ לוב־לינער יידישע פראַלעטאַרישע מש־פּחה. פון זיין פריסטער קינדהייט איז ער געווען באַגיגנדן מיט דער בונדישער באַוועגונג — פריער אין „סקיף״, דערנאָך אין „צוקונפט״. די מלחמה־יאָרן אַ־דורכגעלעבט אין ראַטנפאַרבאַנד. עמיגרירט קיין אַמעריקע אין די פופציקער יאָרן און געווען אַקטיוו אין „בונד״ אין ניו־יאָרק און אין דער לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט.

פון די נעקראָלאָגן אינעם ניו־יאָרקער „פאָרווערטס״ (פונעם קאַ־מיטעט פון „בונד״ אין ניו־יאָרק און אין ברוקלין, פונעם בערנאַרד גאָלדשטיין ברענטש 350 אָרבע־טער־רינג און פון ניי־לובלינער און אומגעגנט ברענטש 360) דערווייסן מיר זיך, אַז בער איז טראַגיש אומגעקומען אין בליענדן עלטער, ביי אַן אומגלייקספאַל. ער האָט פאָריתומט אַ פרוי, שוירלי, צוויי זין, אַ שנור און אייניקלעך.

די לובלינער לאַנדסמאַנשאַפט אין ישראל דריקט אויס איר טיפסטן מיטגעפיל דער משפּחה פונעם פאָרשטאָרבענעם און די לובלינער אין ניו־יאָרק.

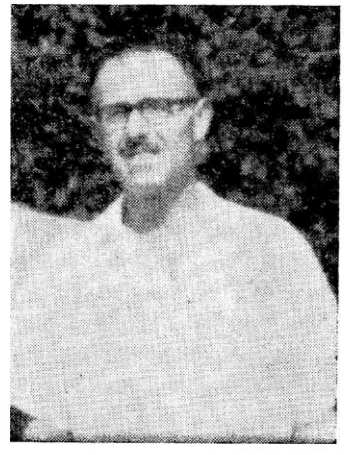

משה־אלי שטערנפינקעל ז״ל

געבוירן אין יאָר 1909 אין לוב־לין. זון פון יקותיאל שטערנפינ־קעל, לאַנג־יאָריקער ראָטמאַן אין דער קהילה און אייניקל פון שלום שטערנפינקעל, וואָס איז אין משך פון יאָרן געווען פרעזעס פון דער יידישער גמינע אין לובלין.

משה־אלי האָט געענדיקט די הומאַניסטישע גימנאַזיע און דער־נאָך — די בוי־שול. ביזן יאָר 1935 געאַרבעט אונטער דער לייי־טונג פון אינזש׳ בעקער, ביז עס האָט זיך אָנגעהויבן דער אַנטי־סעמיטישער באַיקאָט קעגן יידישע אינזשעניערן. מיט 38 יאָר צוריק האָט ער צוזאַמען מיט זיין פרוי ריזיל (פון דער היים פאָמאָראָק פון לובלין), עולה געווען קיין ארץ־ישראל און זיך באַזעצט אין חיפה. געווען איינער פון די ערשטע יידישע אַרבעטער אין די חיפהער ראַפינעריעס, מיט וועלכער עס האָבן אָנגעפירט די ענגלענדער. אין יאָר 1939 האָט ער אַרגאַני־זירט אַ הסתדרות־קעמערל. פאַר־נעמענדיק אין די ראַפינעריעס אַן אָנפירנדיקן אָמט, האָט ער גע־האלפן די אַרבעטער אויף אַלע געביטן. זיין באַשיידנקייט און ערלעכקייט איז געווען אַ שם־דבר און אויך נאָכן אַרויסגיין אויף פענסיע, האָט ער געענאָסן פון פריינדשאַפט, אָנערקענונג און דאָנקבאַרקייט מצד די אַרבעטער און אָנגעשטעלטע.

משה־אלי שטערנפינקעל איז געווען טעטיק אין דער הגנה און אין יאָר 1948, אין דער באַפרייַ־אונגס־קריג, אַקטיוו זיך באַטייַ־ליקט אין איר אַ דאָנק זיינע דער־פאָרונגען נאָך פון דער פוילישער אַרמיי. ער האָט געענדיקט די אָפּיצירן־שול אין לודמיר.

נפטר געוואָרן דעם 14טן יוני 1973, נאָך אַ לאָנגדויערנדיקער קראַנקייט. ער האָט פאָריתומט אַ פרוי, אַ געהייראַטע טאָכטער און אייניקלעך.

כבוד זיין אָנדענק!

פ. ש.

שמחה טורקלטאוב ז״ל — הדמות הבלתי־נשכחת

ישנן תכונות חיוביות, מעלות טובות לבן־אדם, אשר אינן מת־בלטות לעיני־כל בצורה רשענית ושאינן ידועות לציבור הרחב אלא רק לסוג מסוים של אנשים. — התכונות האלה היו לשמחה טור־קלטאוב ז״ל: איש שקט, צנוע, נוח לבריות, פשוט בהתנהגותו, היה תמיד מוכן לעזור לזולת ול־הושיע — בתרומה או בתמיכה — לחברו ולבן־עירנו, אף במידה שעלתה על יכולתו. לא פעם סגר

את העסק שלו ברחוב רש״י בתל־אביב לעשות רבות, מבלי שים לב להפסד זמן ורווחים, כדי ללכת למסור עדות לטובת יוצאי־לובלין וכדי למלא חובתו כחבר, כידיד וכאזרח.

שמחה ז״ל היה בין אסירי מחנה ההשמדה מאידאנק, שממנו הצליח לברוח כמעט ברגע האחרון, ב־2 בנובמבר 1943. למחרת הוצאו להורג ביריות 18,000 יהודים אחרונים במחנה־מוות זה. לא בבת אחת ביצעו הנאצים את מעשי־הפשע השפלים שלהם, אלא אחרי הכנות שיטתיות ותוך עינויים אכזריים, מכות־רצח, רעב ומחלות, שקר והבטחות־שוא, הקמת מנגנון שלם של בוגדים ומלשינים — ביחוד מן ״העולם התחתון״ — ובעיקר על־ידי השפלת כבוד יהודי בתור בן־אדם גרמו התשת כוח־ההתנגדות, כדי להגיע ל־״פתרון הסופי״ הפראי השטני — חיסול יהודי פולין ואירופה...

בהיותו במחנה־ההשמדה במאידאנק ראה את מירוצי־המוות: כל היהודים גורשו מן הצריפים ונאלצו להסתדר בשורות בחמישיות ונצטוו לרוץ שלובי־זרוע ונעולי סנדלי־עץ ולשיר... אנשי ס.ס. ו״קאפו״ ועוזריהם היו זורקים מקלות (שהיו מכונים ״טרמומטרים״) בין רגלי הנרדפים ולכל אחד שנפל היה מד ניגש ״קאפו״, מכה עד זוב דם או חנקו עד חוסלו... מירוץ זה נקרא גם ״זאבאווא קאפו״ (״שעשוע הקאפו״).

כן היה שמחה ז״ל עד־ראיה למעשים נוראים אלה:

- אל־יהו טייטלבוים, סוחר בר־זל, עונה עד שיגעון עד שתלה בעצמו את בנו...
- מנדלביץ, בן־עירנו, עו״ד, הוכה בידי משגיח מצ׳כיה עד שאיבד את הכרתו ונשלח למות... ומטרת חיסולו היתה כדי שהמשגיח הפושע יטול בערב את מנת הלחם והמרק, שנועדו לקרבנו...
- הרעב באידאנק היה כה גדול וחזק וכך הציק לאנשים עד שאכלו קליפות של תפוחי־אדמה מפחי־אשפה ואף היו שאכלו את הכינים שלהם מגופם...
- אין לתאר במלים, מה שנעשה בעת הפרדת המשפחות, כאשר נצטוו הגברים לצעוד ימינה והנשים — שמאלה והזקנים והילדים — לקרמטוריום... בכי, זעקות, יללות. היו 3 נשים שלא רצו בשום אופן להיפרד מילדיהן, אבל אנשי ס.ס. הוציאו בכוח את הילדים מזרועותיהן וניפצו את ראשיהם אל הקיר והחזירו את גופת הילד לכל אם ואם באומרם: ״הער האסטו דיין קינד!״ („הנה יש לך ילדך!")...

אין פלא, שאחרי שראה שמחה ז״ל מה שעשו הנאצים ביהודי לובלין ואחרי שבעת מדורי גיהנום, שהוא עצמו עבר, — נהיה שבור ברוחו ובגופו ולא הצליח הרבה בחיים הפרטיים והמשפחתיים פה בארצנו. את העבר השחור לא יכול היה לשכוח. הפצע מזמן הנאצים לא התרפא וגרם למותו. הוא נפטר בכ״א כסלו — 11.1.1969 — בטרם עת הלך מאתנו, בהשאירו אחריו דף טראגי מן התקופה הטראגית ביותר בתולדותינו. נדע לשמור את זכרו — אנו ידידיו וחבריו — אנו דור השואה!

י. אכטמן

רבקה גולדברג
(לבית ברייר)

נולדה בשנת 1902 בלובלין. עלתה ארצה בשנת 1930 והקימה בית בארץ־ישראל.

בעלה נפטר לפני 30 שנה.

רבקה גולדברג נפטרה ב־27 לאוקטובר 1973. השאירה אחריה בת, שני בנים, נכדים ונינים.

לאור המצב, לא יכולנו לקיים את האזכרה השנתית באולם סגור.

כמו־כן דחינו את הבחירות לועד חדש.

מיט לובלינער אין אויסלאַנד

(סוף פון ז׳ 34)

קענונג פאַר דעם הכנסת־אורחים פון וועלכע זיי האָבן געגאָסן אין ישראל.

צום באַדויערן, זענען אייניקע מיינע אַלטע באַקאַנטע פון פאַריז נישט געקומען צו דעם צוזאַמענטרעף.

אין מאַנטרעאַל

באַזוכנדיק מאַנטרעאַל, איז מיר אויסגעקומען צו באַטייליקן זיך אין אַן אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג פון אונדזערע לובלינער. ליידער, אויף יענער פאַרזאַמלונג איז דער געמיט־צושטאַנד נישט געווען קיין געהויבענער. מיר זענען געווען דערשלאָגן פונעם פאַרעטעריש־אַנפאַל פון די אַראַבער אויף אונדזער מדינה, בפרט נאָך, אַז אין די ערשטע טעג האָט מען געשריבן וועגן נצחונות פון די אַגרעסאָרן.

אויך אויף דעם צוזאַמענקונפט האָבן די אַנוועזנדיקע, רעדנדיק וועגן ישראל און אירע אַקטועלע פראָבלעמען, נישט פאַרגעסן אַרויסצובערענגען זייערע דערמאָנונגען פונעם וועלט־צוזאַמענטרעף.

סעם בריטער האָט נישט נאָר שיין געוואַרעט פאַר ישראל, נאָר אויך שיין געהאַנדלט. אויפן אָרט האָט ער געמומען זאַמלען געלט. דערנאָך האָב איך געהערט, אַז ער לויפט אַרום איבער די שטובן פון די לובלינער און טוט אַלץ, אַז זייער ביישטייער פאַר אונדזער לאַנד זאָל זיין וואָס גרעסער און עפעקטיוואַער.

אויף דער דערמאָנטער פאַרזאַמלונג האָט מען אויך באַגריסט דעם פרעזידענט פון דער סאָסייטי, ה׳ זימעלשטערן, צו זיין געזונט וועלן און צום געבורטסטאָג. זיינע קינדער האָבן צוגעגרייט אַן אויפנאַמע, וואָס איז געווען אַ סיורפריז פאַרן פאָטער און דעם פאַרזאַמלטן עולם.

עס וואָלט פאַרנומען צופיל אָרט אויפצורעכענען די נעמען פון אַלע רעדנערס און באַגריסערס, בפרט נאָך, אַז כ׳האָב נישט באַוויזן זיי אַלע צו פאַרשרייבן און כ׳האָב מורא אַז כ׳וועל עמעצן אַדורכלאָזן. וויל איך דאַנקען פון גאַנצן האַרצן די טייערע לאַנדסלייט, וואָס האָבן מיין פרוי און מיר אַרויסגעוויזן אַזוי פיל פריינדשאַפט און אויפמערקזאַמקייט. יעדער באַזוך אין דער גרויסער וועלט לאָזט תמיד איבער גוטע דערינערונגען, אָבער אַ צוזאַמענטרעף פון לובלינער, ווי דער וועלכן כ׳האָב געהאַט אין פאַריז און אין מאַנטרעאַל — געהערן זיכער צו די שטאַרקסטע אין בערלעבונגען פון אַזאַ רייזע.

צום סוף וויל איך באַמערקן, אַז פריינד בריטער האָט מיר פאַרזיכערט, אַז די לאַנדסמאַנשאַפטן פון קאַנאַדע און אַמעריקע, באַזונדערס אייניקע יחידים, טוען אַלץ אויף צו דערמעגלעכן דעם פאַרזיצער פון ארגון יוצאי לובלין אין ישראל, דוד שטאַקפיש, צו באַזוכן די צוויי לענדער, ווי אויך דרום־אַמעריקע און אייראָפּע, לויטן פלאַן וועלכן ס׳האָט אַרויסגעברענגט פריינד אייזענבערג פון לאָס־אַנזשעלעס אויפן וועלט־צוזאַמענפאָר פון די לובלינער.

האזכרה השנתית לקדושי עירנו

ביום השנה ה־31 להשמדת יהודי לובלין ע״י הרוצחים הגרמניים

וטקס התייחדות עם החללים־הבנים

של יוצאי עירנו, שנפלו במלחמת יום־הכיפורים

יתקיימו ביום שלישי 25.12.1973 (ל׳ כסלו תשל״ד),
בשעה 3 אחה״צ בדיוק, ברחבת מצבת הזכרון לקדושי
לובלין ומיידאנק, בבית הקברות בנחלת יצחק.

בהשתתפות:

ח״כ גדעון האוזנר,

נציגי הרבנות הצבאית,

המשפחות השכולות,

ארגון יוצאי לובלין

וילדי בית־הספר ברמת השרון

שאימץ את קהילת לובלין.

תחבורה: אוטובוסי „דן״ 53, 63.

נא לדייק!

במקרה של מזג־אויר גשום, נא להצטייד במטריות.

„קול לובלין״, מופיע פעם בשנה. המו״ל: ארגון יוצאי לובלין בישראל. דפוס „להב״, תל־אביב, טלפון: 36564

המערכת — רעדאקציע: ד״ר א. הורוויץ, מ. הורן, אינג׳ א. לסקובסקי, ע. סלד, י. רייכנשטיין, מ. שילדקרויט, ד. שטוקפיש.

teatrnn.pl